

א

נחום מנבר
נגד
מדינת ישראל

ב

בבית־המשפט העליון בשבתו כבית־משפט לערעורים פליליים

[5.12.2000]

לפני השופטים ת' אור, א' מצא, י' קדמי

ג

המערער הורשע בבית־המשפט המחוזי בסיוע לאויב במלחמתו בישראל ובניסיון לסיוע כאמור וכן במסירת ידיעה לאויב בכוונה לפגוע בביטחון המדינה בגין עיסקאות שביצע למכירתם של חומרים, ידע וציוד להקמת מפעלים לייצור חומרי לוחמה כימיים לאיראן בין השנים 1990-1994. המערער אף התחייב בפני גורמי הביטחון הישראליים כי יפסיק את פעילותו האמורה אך לא עשה כן והסתיר מגורמי הביטחון את היקף פעילותו. המערער טוען כי לא הוכחו רכיבי העבירות שבהן הורשע, קרי היות איראן מדינת אויב וקיומה של המחשבה הפלילית הנדרשת אצל המערער. כן טוען המערער כנגד קבילותן ומהימנותן של הראיות שנתקבלו, כנגד דחיית בקשתו לגילוי ראיות שלגביהן הוצאה תעודת חיסיון ובדבר הבטחה שלטונית שניתנה לו לטענתו, ולפיה לא יוגש נגדו כתב־אישום.

ד

ה

בית־המשפט העליון פסק:

א. (1) דרישת סעיפים 92, 99 ו-111 [לחוק העונשין](#), תשל"ז-1977, שבגינם הורשע המערער, היא כי המעשים נעשו ביחס ל"אויב". כל שנדרש על-פי לשון סעיף 91 [לחוק העונשין](#), המגדיר "אויב" מהו, הוא שהצד האחר יכריז על עצמו שהוא צד לוחם או שהוא מקיים מצב מלחמה נגד ישראל. אין צורך בהכרזת מלחמה על-מנת שמדינה תיחשב לאויב (194ג – ה, 195ג – ה).

ו

(2) מחוות־דעתו של ראש חטיבת המחקר באגף המודיעין של צה"ל עולה בבירור כי איראן רואה בישראל אויב שיש למגרו, ומנהיגיה מכריזים קבל עם ועדה על רצונם להשמיד את ישראל. הצהרות אלה מוצאות ביטוי בעולם המעשה בחקיקה אנטי־ישראלית, בפעילות דיפלומטית ובתמיכה בארגוני טרור הפועלים נגד ישראל. מכאן, שבדין קבע בית־המשפט המחוזי כי איראן היא "אויב" כמובנו בסעיף 91 [לחוק העונשין](#) (195ז – ט196, 197א, ג).

ז

(3) אין לקבל את טענת המערער כי הוא לא היה מודע לטיב מעשיו ולנסיבות, דהיינו לכך שהוא עוסק בחומרי לוחמה כימיים עם מדינת אויב. חומר הראיות מראה שהמערער

פעל תוך הסוואת טיב העיסקאות והסתרתן מגורמי הביטחון הישראלי, תוך שימוש במילות קוד ובמקומות מסתור, ומכאן שהיה מודע לחומרת מעשיו (198 – 199ג).

ב. (1) סעיפים 99 ו-111 [לחוק העונשין](#) דורשים יסוד של כוונה מיוחדת: העושה התכוון לפגוע בביטחון המדינה ועשה מעשה בכוונה לסייע לאויב במלחמתו. מדובר בעבירת התנהגות מסוג מטרה שבמסגרתה היסוד הנפשי הנדרש הוא מחשבה פלילית ברמה של כוונה מיוחדת. אין דרישה שיתקיים יסוד נפשי של מניע (207ג – ד, 209ג).

(2) על-פי דעות שונות בהלכה הפסוקה, קיימת אפשרות להחיל את הילכת הצפיות גם על עבירות מטרה גם לאחר חקיקת [חוק העונשין](#) (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994 אם באמצעות החלת סעיף 20(ב) לחוק העונשין גם על עבירות מטרה ואם באמצעות החלה מכוח הפסיקה. במקרה דנן, אף שלא הוכחו מניע ורצון ישיר של המערער לסייע לאויב ולפגוע בביטחונה של המדינה, הרי שהמערער הבין את התוצאות החמורות והקשות של מעשיו וצפה אותן ברמת הסתברות גבוהה, ולאור הילכת הצפיות התקיים היסוד הנפשי של כוונה מיוחדת מסוג מטרה (207ה, 208ג – 209א, 210א).

ג. (1) המבקש להגיש סליל הקלטה או אמצעי אחר להוכחת תוכנה של שיחה שהתקיימה מוטל עליו הנטל להוכיח את תנאי הקבילות של אותו מוצג קודם שיוכל להציגו כראיה. עם זאת לעתים יהיה ניתן להוכיח את תוכנה של השיחה ולקבל כראיה תמליל שלה אף שתנאי הקבילות כאמור לא הוכחו. הנאשם רשאי לאשר, אם באימרה שלו ואם בעדותו, שהוא נטל חלק בשיחה המוצאת את ביטוייה בתמליל וכי התמליל מהווה שיקוף מהימן של אותה שיחה. הודאה כזו מצדו בקיום השיחה ובתוכנה אינה חייבת להיות מפורשת אלא יכולה להיות במשתמע ולבוא לידי ביטוי בהתנהגותו. כל זאת אך ורק אם דבריו של הנאשם מצביעים באופן ברור וחד-משמעי על כך שהוא מודה בקיום אותה שיחה (186ג – ז).

(2) במקרה דנן, כשנחקר המערער הוא התייחס אל תמלילי השיחות כאל תמליל המייצג שיחה שהוא נטל בה חלק. לעומת זאת אין לקבל את תמלילי השיחות שהמערער אינו אחד הדוברים בהן, וממילא הוא אינו יכול לאשר את האותנטיות שלהן (187ג, ו).

ד. (1) במקרה דנן לא התקיימו התנאים להתגבשותה של הבטחה שלטונית, שהם מתן ההבטחה על-ידי בעל הסמכות לתתה וכוונה של המבטיח ליתן לה תוקף משפטי מחייב. במועד שבו נערכה פגישת המערער עם גורמי הביטחון לא היה ברור טיב החשדות נגד המערער, לא לו ולא למערכת הביטחון. בנוסף, מנסיבות אמירת הדברים על-ידי מי שתפקידו איסוף חומר המערער בוודאי ידע והבין שאין הוא בא בדברים עם האדם המוסמך להחליט אם להעניק חיסיון בפני העמדה לדין. המערער גם ביקש הבטחה בכתב וזו לא ניתנה לו, כך שהמערער היה יכול להבין שאין בידו הבטחה שיוכל לסמוך עליה (212ג – ד, 213א).

(2) (בעקבות [פ"ג 5319/97](#) [11]): ההבטחה המינהלית הנטענת על-ידי המערער נוגעת לאי-הפעלת סמכות המצויה בידיה של הרשות השלטונית. הכלל הוא כי הבטחה כזו עשויה להיות תקפה ומחייבת. כלל זה נובע מהחובה המוטלת על רשות לכבד

הסכמים שהיא חותמת עליהם. חובה זו יונקת מתקנת הציבור. היא מתבקשת גם מן החובה הכללית שלה כפוף השלטון לנהוג בהגיונות ובסבירות (213ה – 1).

- א (3) תוקפו של הסכם מסוג זה מוכר אף בגדרי המשפט הפלילי, אולם הרשות רשאית לסטות מהבטחתה אם האינטרס הציבורי מחייב זאת. השיקולים המשמשים בהחלטת הרשות אם לסטות מהבטחתה שלא לנקוט הליך פלילי נגד פלוני הינם מחד גיסא האינטרס הציבורי באמינותו של השלטון ובקיום הבטחותיו ואינטרס ההסתמכות והציפייה של הפרט, ומאידך גיסא האינטרס במיצוי של ההליך הפלילי. במקרה דנן הייתה המדינה רשאית להשתחרר מההבטחה, אם הייתה כזו, לאחר שנתגלו היקף מעשיו הפליליים של המערער וחומרתם חסרת התקדים. נקיטת הליכים פליליים בתגובה לפעולות כאלה הייתה חיונית, אפילו היה בכך חזרה מהבטחה שניתנה למערער (213 – 214ב).

- ב (4) ברור מנסיבות המקרה דנן כי ההבטחה שהמערער טוען לה הייתה בתנאי ובתמורה לכך שהמערער ישתף פעולה וימסור לשלטונות את מלוא האינפורמציה אשר ברשותו בכל הנוגע לעסקיו עם האיראנים. המערער לא עמד בחלקו בעסקה ולפיכך גם אם הייתה הבטחה שלטונית תקפה כלפיו, זו הייתה תלויה בתנאי שבהיעדר התקיימותו היו השלטונות רשאים להשתחרר ממנה (213ב – ד).

- ג ה. אין לקבל את טענת המערער כי לפי סעיף 14 [לפקודת הראיות](#) [נוסח חדש], תשל"א-1971 אין בית-המשפט רשאי לשקול, בבואו להכריע בבקשה לערוך חיקור דין בחו"ל, אם יש בעדות כדי לשנות מתמונת הדברים המפלילה אשר הוצגה לפניו, אלא עליו לבדוק רק אם מדובר בעדות רלוונטית ואם יש סיבה להיעדרו של העד מן הארץ. סעיף 14 לפקודה אינו עוסק בשיקולים הרלוונטיים להתרת חיקור דין, אלא בתנאי קבילות פרוטוקול חיקור דין. השיקולים לקיום חיקור הדין עצמו נובעים מהכללים הרגילים המקנים לבית-משפט שיקול-דעת שלא להזמין אדם לעדות אם ראה שאין בה צורך או שהיה סבור שאין בהזמנת אותו אדם להועיל לבירור שאלה הנוגעת למשפט. בנוסף קובע סעיף 10(1) לאמנה האירופאית בדבר עזרה הדדית בענינים פליליים, אשר חלה במקרה דנן, שנדרש כי התייצבותו האישית של העד לפני בית-המשפט היא הכרחית במיוחד. בנסיבות המקרה לא עלו ראיות המצביעות על חשיבות העד המדובר, ואין להתערב בהחלטת בית-המשפט שלא לאפשר חיקור דין (217 – 218ג).

- ד חקיקה ראשית שאזכרה:

- [חוק העונשין](#), תשל"ז-1977, [סעיפים 20\(ב\)](#), [28](#), [91](#), [92](#), [99](#), [111](#), [112](#), [128](#), [244](#).
 — [חוק בתי המשפט](#) [נוסח משולב], תשמ"ד-1984, [סעיף 70\(ו\)](#).
 — [חוק סדר הדין הפלילי](#) [נוסח משולב], תשמ"ב-1982, [סעיפים 106](#), [211](#).
 — [חוק העונשין](#) (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994.
 — [פקודת הראיות](#) [נוסח חדש], תשל"א-1971, [סעיפים 1\(ב\)](#), [14](#), [44](#).

אמנות שאוזכרו:

א — האמנה האירופאית בדבר עזרה הדדית בעניינים פליליים, כ"א 17, עמ' 119, סעיף 10(1).

פסקי-דין של בית-המשפט העליון שאוזכרו:

- ב
- [1] [ע"פ 9352/99 יומטוביאן נ' מדינת ישראל, פ"ד נד \(4\) 632.](#)
 - [2] [המ' 217/75 מלקי נ' מדינת ישראל, פ"ד ל \(1\) 493.](#)
 - [3] [ע"פ 869/81 שניר נ' מדינת ישראל, פ"ד לח \(4\) 169.](#)
 - [4] [ע"פ 2801/95 קורקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נב \(1\) 791.](#)
 - [5] [ע"פ 172/88 וענונו נ' מדינת ישראל, פ"ד מד \(3\) 265.](#)
 - [6] [ע"פ 2831/95 אלבה נ' מדינת ישראל, פ"ד נ \(5\) 221.](#)
 - [7] [ע"פ 4317/97 פוליאקוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נג \(1\) 289.](#)
 - [8] [ע"פ 5640/97 רייך נ' מדינת ישראל, פ"ד נג \(2\) 433.](#)
 - [9] [בג"ץ 5018/91 גדות תעשיות פטרוכימיה בע"מ נ' ממשלת ישראל, פ"ד מז \(2\) 773.](#)
 - [10] [ע"א 2019/92 משרד הבינוי והשיכון נ' זיסר, פ"ד נב \(3\) 208.](#)
 - [11] [בג"ץ 5319/97 קוגן נ' הפרקליט הצבאי הראשי, פ"ד נא \(5\) 67.](#)
 - [12] [בג"ץ 218/85 ארביב נ' פרקליטות מחוז תל-אביב, פ"ד מ \(2\) 393.](#)
 - [13] [ע"פ 440/87 חדר נ' מדינת ישראל, פ"ד מג \(1\) 793.](#)
 - [14] [דנ"פ 1908/98 מנבר נ' מדינת ישראל \(לא פורסם\).](#)
- ה

ספרים ישראליים שאוזכרו:

- [15] י' קדמי על הדין בפלילים (כרך ג, תשנ"ה).

מאמרים ישראליים שאוזכרו:

- [16] א' שטיין ["הבטחה מינהלית"](#) משפטים יד (תשמ"ד-תשמ"ה) 255.

ערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו (השופטים א' סטרשנוב, ז' המר, ש' טימן) מיום 16.7.1998 [בתפ"ח 4/97](#). הערעור נדחה.

גיל-עד חריש, אילן זוהר — בשם המערער;

דבורה חן, מנהלת המחלקה הפלילית לעניינים מיוחדים בפרקליטות המדינה;
שלומית גפני, סגנית בכירה לפרקליטת המדינה — בשם המשיבה.

פסק-דין

א

השופט ת' אור

ערעור המערער נחום מנבר (להלן – המערער) נסב על הרשעתו בעבירות ביטחוניות אשר יפורטו להלן, ולחלופין על העונש של שש-עשרה שנות מאסר בפועל אשר נגזר עליו בגינן.

ב

א. עיקרי העובדות וההליכים

1. כנגד המערער הוגש כתב-אישום בבית-המשפט המחוזי, ובו יוחסו לו שלוש עבירות נגד ביטחון המדינה: סיוע לאויב במלחמתו בישראל, עבירה לפי [סעיף 99 לחוק העונשין](#), תשל"ז-1977; ניסיון לסיוע לאויב במלחמתו בישראל, עבירה לפי [סעיפים 92 ו-99 לחוק העונשין](#) ומסירת ידיעה לאויב בכוונה לפגוע בביטחון המדינה, עבירה לפי [סעיף 111 לחוק העונשין](#) (להלן – העבירות הביטחוניות). כמו כן יוחסו לו בכתב-האישום עבירות של שיבוש הליכי משפט, לפי [סעיף 244 לחוק העונשין](#), והפרת צו איסור פרסום, לפי [סעיף 70\(ו\) לחוק בתי המשפט](#) [נוסח משולב], תשמ"ד-1984.

ד

2. בנוגע לעבירות הביטחוניות נטען בכתב-האישום כי במהלך שנת 1990 יצר המערער קשר, באמצעות מתווך איראני המכונה בארי האשמי (להלן – בארי), עם ד"ר מג'יד עבאספור (להלן – עבאספור) שהיה באותה עת, כנטען בכתב-האישום, ראש פרויקט הנשק הכימי באיראן ויועץ לנשיא איראן.

ה

(א) במסגרת קשרים שנוצרו בין השניים נחתם הסכם בין חברת "מאנה", חברה בבעלות המערער (להלן – מאנה), לבין מחלקה 105 ב-MIDSPCIG, אשר לפי גירסת המערער אחראית באיראן לנושאי התקפה והתגוננות בתחום חומרי לחימה כימיים (להלן – חל"כ) (כך מסר המערער באחד ממפגשיו עם גורמי הביטחון, להלן), כאשר עבאספור חותם עליו בשמה (להלן – ההסכם ת/2). בהסכם זה, לטענת התביעה, התחייב המערער לספק ולבצע את המפורט להלן:

ו

(1) אספקה של ידע להקמת מפעל לייצור החומר טיוניל כלוריד (להלן – חומר ט') בריכוז 96%, המשמש כחומר מוצא לגזי עצבים וגז חרדל, לרבות רשימה של ציוד הנדרש להקמת מפעל כזה, וכן אספקה של הציוד עצמו (להלן תכונה עיסקה זו – פרויקט ט'). החומר ט' במסגרת פרויקט זה כונה בשמות קוד 44T או SC-14. הציוד

ז

להקמת המפעל באיראן הועבר מאירופה לאיראן ב-24 משאיות לפחות במהלך התקופה שבין פברואר 1992 ועד ספטמבר 1993.

א

(2) אספקת ידע ורשימת ציוד לצורך הקמת מפעלים לגבי גז רעיל מסוג חרדל וכן לגבי שלושה סוגים של גזי עצבים: גז טאבון, גז סאריין וגז סומאן (להלן תכונה עיסקה זו – הפרויקטים). לגזים אלה ניתנו סימני הקוד האלה: SC-13 ו-S-44 (חרדל); SC-12 או 48-A (טאבון); SC-10 (סאריין); SC-11 (סומאן).

ב

כינוי הקוד שניתן על-ידי הצדדים לאספקת ידע (הן לגבי פרויקט ט' והן לגבי הפרויקטים) היה "FILE 5". כינוי הקוד לגבי רשימת הציוד הנדרש להקמת המפעלים השונים (הן לגבי פרויקט ט' והן לגבי הפרויקטים) היה "FILE 4".

ג

לטענת התביעה, תמורת אספקת אמצעים אלה קיבל המערער מהאיראנים סך של 16 מיליון דולר.

ד

בכתב-האישום מפורט כי במסגרת מימוש התחייבויותיו על-פי ההסכם ת/2 ועל-פי עדכונים מאוחרים יותר להסכם, הקים המערער חברות במדינה באירופה, שתפקידן היה לדאוג לביצוע ההסכם ועדכונו. בחברות הועסקו, בין היתר, ד', אזרח ישראלי שהיה מנהל החברות, וק', אזרח מדינה באירופה, שהיה מופקד על התיאום ועל הביצוע של אספקת האמצעים לייצור חל"כ שהמערער התחייב לספק לאיראנים. כמו כן, לצורך מימוש ההסכם, התקשרו החברות שהיו בבעלות המערער עם קבוצת מומחים שעסקו בייצור התכניות והמפרטים הטכניים בעבור הפרויקטים. הכוונה בעניין זה היא לחברת כ' אשר בראשה עמד י'.

ה

(ב) כמו כן נטען בכתב-האישום כי במהלך השנים 1990 עד 1994 סיפק המערער לאיראן בהזדמנויות אחדות חומרי מוצא לייצור גז חרדל וגז עצבים. הכוונה במקרה זה היא לחומר ט'.

ו

(ג) עוד נטען בכתב-האישום, כי בחודש אפריל 1993 התקשר המערער בזיכרון-דברים עם עבאספור לביצוע עיסקה של הקמת מפעל לייצור פגזים בינאריים הנושאים חל"כ מסוג VX, שהינו גז עצבים מסוכן. פגזים בינאריים הינם פגזים המכילים שני חומרים כימיים, שכל אחד מאוחסן בנפרד, וכאשר חומרים אלו מתערבבים יחד הם הופכים להיות חומרי לחימה כימיים (עדותו של ק', עמ' 73 לפרוטוקול). במסגרת עיסקה זו התחייב המערער לספק לאיראנים ידע ורשימת ציוד, בדומה להתחייבויותיו

ז

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

במסגרת פרויקט ט' והפרויקטים. בתמורה לעיסקה זו, שהצדדים כינוה בשם הקוד "פילטר" (להלן – פרויקט הפילטר), היה המערער אמור לקבל, לטענת התביעה, סך של 2.4 מיליון דולר. הפרטים הטכניים לגבי העיסקה סוכמו בין הצדדים בחודש מאי 1993, והחוזה העיקרי היה אמור להיחתם בחודש יולי 1993. בכתב-האישום נטען כי המערער קיבל בעבור עיסקה זו בחודש אפריל 1994 או בסמוך לכך סכום של 600,000 דולר מעבאספור.

3. כתב-האישום מגולל אף את מסכת מגעיו של המערער עם קהיליית המודיעין הישראלית, אשר המערער היה בקשר עמה במהלך פעילותו המתוארת לעיל. בכתב-האישום נטען כי המערער לא דיווח לשום גורם מקהיליית המודיעין על פעילותו בתחום החל"כ עם האיראנים עד אוגוסט 1992 למרות מפגשים שהיו לו עם גורמים מקרב זרועות הביטחון (להלן – גורמי הביטחון) באותה תקופה. כמו כן נטען כי על-אף התחייבותו של המערער להפסיק לאלתר את פעילותו האסורה בתחום אספקת אמצעים לייצור חל"כ לאיראנים, בפועל המשיך בפעילות ענפה ואינטנסיבית בתחום זה עם האיראנים למימוש התחייבויותיו השונות. עוד נטען, כי לאחר אוגוסט 1992, מועד שבו התחייב להפסיק את פעילותו האסורה, המשיך המערער להיפגש עם גורמים מקהיליית המודיעין במשך למעלה משנה. בכל אחד מהמפגשים הדגיש המערער שוב ושוב כי הפסיק את פעולותיו בתחום החל"כ עם האיראנים, אף שבפועל הוא המשיך בכך באינטנסיביות רבה.

עד כאן באשר לכתב-האישום, ועתה לכמה עובדות רקע.

4. בתקופה הרלוונטית לכתב-האישום, השנים 1990-1993, היה המערער איש עסקים אשר ניהל את עסקיו בחו"ל. במסגרת עסקיו היה המערער בקשר עסקי עם תא"ל (מיל') ע', שעסק בסחר בצידוד ביטחוני. בין היתר שימש ע' כנציגו של המערער בארץ לשם יצירת קשר עם התעשיות הביטחוניות בישראל ולקבלת האישורים הנדרשים לעסקאות שונות לייצוא ביטחוני מהרשויות המוסמכות.

בשלהי 1991 יצר המערער קשר עם גורמי הביטחון באמצעות ע', אשר היה מקורב לקהיליית המודיעין. במסגרת זאת נפגש המערער עם דן, איש זרועות הביטחון, והעביר לו מידע, שאותו קיבל מאשתו פרנסין... וכן מידע כללי נוסף, כולל היכרותו עם אישים איראניים, ובכלל זה עבאספור.

במחצית שנת 1992 לערך הביא ע' לידיעת דן מידע אשר נודע לו לטענתו מד', וממנו עלו חשדות שהמערער עוסק באספקת אמצעים לייצור חל"כ לאיראן. לדברי ע', מקור המידע שהעביר אליו ד' היה ק'. ק' אכן מאמת בעדותו שמסר לד' מידע כאמור. דיווחו של ע' לדן מיום 15.7.1992 הועלה על הכתב והוגש כראיה.

א

בעקבות המידע האמור נפגש דן עם המערער ביום 21.8.1992 והתעמת אתו בנוגע לחשד זה. לאחר מפגש זה נערכה שורה ארוכה של מפגשים בין המערער לבין דן וגורמים ביטחוניים נוספים. במהלך מפגשים אלה נדרש המערער למסור על קשריו עם הגורמים האיראניים בכל הקשור לחל"כ. המערער אף התבקש לדאוג להגעתו של ק' לישראל, אולם ק' לא הגיע לארץ ביוזמת המערער. המערער אף נדרש ביום 21.9.1992 להמציא מסמכים וחוזים הקשורים לחל"כ. המערער הורה לק' ולד' להעביר לארץ... מסמכים מסוימים בעלי אופי כללי ובסיסי, אך לא דאג להמציא את כל המסמכים הרלוונטיים אשר יכלו ללמד על טיב עיסקאות החל"כ שלו עם האיראנים ועל ממדיהן.

ב

ג

בצד המגעים עם המערער עצמו בדקו גורמי הביטחון באמצעים שלהם את פעילות המערער, שכן חשדו כי אין הוא מגלה להם את מלוא התמונה. במהלך שנת 1992 הצליחו זרועות הביטחון לשים ידם על מסמכים שונים אשר הוצגו כראיה בפני בית המשפט המחוזי.

ד

5. בחודש נובמבר 1993 התקיימה ישיבה אצל ראש-הממשלה דאז, מר יצחק רבין ז"ל, ובה נדונו האמצעים השונים שיש לנקוט בפרשה. בישיבה הוחלט כי בביקורו הקרוב של המערער בישראל יוזהר המערער על-ידי גורם משטרי בכיר להפסיק כל פעילות עם האיראנים. אכן, בתאריך 26.11.1993 נפגש תנ"צ אבי כהן ממשטרת ישראל עם המערער והזהירו להפסיק לאלתר כל פעילות אסורה עם האיראנים. תגובת המערער לאזהרה הייתה כי קשריו עם האיראנים ידועים זה מכבר לגורמי הביטחון בישראל, כי הוא כבר הודיע שהוא מנתק כל קשר עם אותו גורם איראני שהיה במגע עמו, וכי הקשר היחיד שנותר לו עם האיראנים הוא בנושא אזרחי גרידא.

ה

ו

במהלך שנת 1994 הועבר הטיפול בנושא מגורמי הביטחון והמודיעין אל היועץ המשפטי לממשלה ולפרקליטות המדינה. במקביל, בסוף שנת 1995, יצרו גורמי הביטחון קשר עם ק', והוא העביר להם מסמכים ומידע נרחב, כולל תצלום ההסכם ת/2. ק' אף הגיע לארץ ומסר עדות מפורטת המפלילה את המערער, עדות שהוקלטה במצלמת וידאו.

ז

ביום 27.3.1997 הגיע המערער לארץ, נעצר, ונפתחה חקירה רשמית נגדו. בתאריך 5.5.1997 הוגש נגדו כתב-אישום אשר עיקריו פורטו לעיל.

א

פסק-הדין בבית-המשפט המחוזי

6. בית-משפט קמא זיכה את המערער מהעבירות של שיבוש הליכי משפט והפרת צו איסור פרסום והרשיעו בעבירות הביטחוניות שיוחסו לו.

ב

(א) בנוגע לאספקת החומר ט' ולאספקת פרויקט ט', לא הייתה מחלוקת בין הצדדים כי המערער התחייב לספקם לאיראנים, אם כי היו חילוקי-דעות לגבי היקף האמצעים שסופקו בנוגע לפרויקט ט' ולמידת מימושו באיראן. באשר לאספקת החומר ט' הנזכר בפסקה 2(ב) לעיל, החומר הועבר וסופק באמצעות מכלים מסין לאיראן בין השנים 1990-1994. לאיראנים היו טענות באשר לטיבו הירוד של החומר וכן על דליפת חלק ממנו לים. באשר לפרויקט ט' הנזכר בפסקה 2(א) לעיל, נוסף על הידע ועל רשימת הציוד שנמסרו לאיראנים, הועבר אליהם גם הציוד להקמת המפעל לייצור חומר ט'. הציוד הועבר לאיראן ממדינה באירופה באמצעות משאיות, כאשר המשלוח הראשון היה בפברואר 1992 והאחרון בספטמבר 1993. בית-המשפט קבע כי הן הידע הטכני, הן רשימת הציוד והן הציוד עצמו בנושא פרויקט ט' סופקו על-ידי המערער במלואם לאיראנים.

ג

ד

המחלוקת העיקרית בסוגיית אספקת החומר ט' ופרויקט ט' התמקדה בשאלת מודעות המערער לטיבו המסוכן של החומר ט' המשמש, כאמור, כחומר מוצא לגז עצבים וגז חרדל. בית-המשפט קבע כי המערער התחייב לספק חומר ט' בריכוזיות של כ-96%, ריכוזיות המעידה על שימוש צבאי, ואף סיפק חומר בריכוז זה. כמו כן קבע בית-המשפט שהמערער התחייב לכך שאף במפעל המוקם במסגרת פרויקט ט' ייוצר חומר ט' בריכוזיות גבוהה של 96%. בית-המשפט קבע כי מחיקת האיזכורים בנוגע לפרויקט ט' בהסכם ת/2, אף בשם הקוד שלו, פוגמת קשות בטענת המערער כי עיסקת ט' הייתה עיסקה תמימה אשר נערכה בלי שהוא ידע על השימוש הצבאי האפשרי בחומר ט' כחומר מוצא. בית-המשפט אף עמד על כך כי המערער התחייב לספק מחשב לצורך העלאת ריכוזיות החומר ט' ואף פעל בעניין זה, אם כי הותיר את השלמת המלאכה של רכישת המחשב בעבור האיראנים בידי ג'וי קידי (להלן – ג'וי), אישה אנגלייה שעמה עמד המערער בקשר עסקי.

ה

ו

ז

(ב) בנוגע לפרויקטים הנזכרים בפסקה 2(א)(2) לעיל, קבע בית-המשפט בהכרעת-דינו כי המערער התחייב לספק לאיראנים ידע ורשימת ציוד בעבור כל אחד מהחומרים שנכללו בהם. בית-המשפט הבהיר כי ההסכם ת/2 התייחס, מלבד לפרויקט ט', גם לפרויקטים. בית-המשפט דחה את גירסת המערער שלפיה חתימתו על נספח 9 להסכם ת/2 ועל כל הפרוטוקולים שנחתמו בהמשך לו (שעל טיבם נעמוד להלן) היו למראית עין בלבד וכחלק מתכנית שנרקמה בינו לבין עבאספור "לנפח" את היקף עיסקת פרויקט ט' על-מנת לחייב את האיראנים בתמורה גבוהה יותר ולחלק את השלל העודף ביניהם. כמו כן דחה בית-המשפט את גירסת המערער כאילו מסר לאיראנים רק חומר בסיסי גלוי המופיע בספריות במסגרת הפרויקטים. בית-המשפט אף דחה את טענת המערער שלפיה במעמד חתימת ההסכם ת/2 קיבל מעבאספור מסמך ה"מכסה" אותו בנוגע לפרויקטים. במסמך זה נקבע, לטענתו, שכל עניין הפרויקטים אינו מחייב אותו. מסמך כזה לא נמצא. לטענת המערער, המסמך נשרף, יחד עם מסמכים נוספים, כאשר השמיד את המסמכים הנוגעים ליחסיו עם איראן. בית-המשפט המחוזי לא האמין למערער כי היה מסמך כזה, מעיקרו של דבר.

א

ב

ג

(ג) בנוגע לפרויקט הפילטר הנזכר בפסקה 2(ג) לעיל, קבע בית-המשפט כי הוכח בחומר הראיות שהמערער בא במגע עם האיראנים בנוגע לפרויקט זה, וכי נערכו מסמכים בנושא ואף שולמו על-ידי האיראנים תשלומים בגינו, אם כי לא הוכח שהפרויקט בוצע בפועל. בית-המשפט מציין כי דבריו בנוגע להתנהגות המערער והסבריו בנוגע לפרויקטים הולמים אף את עניין פרויקט הפילטר. בית-המשפט דחה בעניין זה שתי טענות משפטיות אשר נטענו להגנת המערער: האחת, שפעולות המערער בעניין הפילטר לא הבשילו לכדי ניסיון ונעצרו בשלב ההכנה; השנייה, שלמערער עומדת הגנה של "פטור עקב חרטה", כאמור [בסעיף 28 לחוק העונשין](#). בית-המשפט קבע כי המגעים שקיים המערער עם האיראנים בעניין הפילטר חרגו מגדר "הכנה" גרידא. כמו כן לא מצא בית-המשפט תימוכין בחומר הראיות לטענה העובדתית כי המערער התחרט, בשלב כלשהו, בפרשת פרויקט הפילטר.

ד

ה

ו

7. בית-המשפט דחה את טענת סניגוריו של המערער כי בכל הפרשיות שנדונו לעיל: אספקת החומר ט', פרויקט ט', הפרויקטים ופרויקט הפילטר, לא הוכחה כוונה פלילית מצדו של המערער. בית-המשפט קבע שהוכחה הכוונה הפלילית של המערער, תוך שהוא דן הן בצד העובדתי והן בצד המשפטי לקיומה של כוונה כזו. בין היתר בית-המשפט מונה שורה ארוכה של גורמים המעידים, לדעתו, על קיום היסוד הנפשי הנדרש בדיון להוכחת העבירות שבהן הורשע המערער, אצל המערער. בית-המשפט קובע כי מחשבתו הפלילית של המערער שזורה וארוגה בכל שלבי פעילותו השונים של

ז

המערער, החל מחתימת ההסכם ת/2 והמשכו במסמכים נוספים שעליהם חתם המערער ובביצוע ההתחייבויות על-פי ההסכם. בית-המשפט קובע כי מחשבתו הפלילית של המערער באה לידי ביטוי מובהק במהלך מגעיו עם גורמי הביטחון במהלך השנים 1991-1993, שמהם טרח להסתיר בעקביות ובשיטתיות את נושא הפרויקטים, את נושא החומר ט' וכן את ההסכם ת/2. בית-המשפט ציין כי חלק ניכר מפעילות המערער נעשה לאחר שהחל בקשריו עם כוחות הביטחון ולאחר שהועמד על חומרת מעשיו והתנהגותו. גורמי הביטחון העמידוהו על החשיבות שהם מייחסים למידע הנוגע להקמת מפעלי חל"כ ולפעילות בחל"כ, ולמרות זאת הוא הסתיר מעינם של גורמי הביטחון את קיומם של ההסכם ת/2 ומסמכים רבים נוספים.

זאת ועוד, בית-המשפט קובע כי המערער היה ער למעמדו הבכיר של עבאספור בצמרת הביטחונית של איראן. לעניין ידיעת המערער שהוא עוסק בעניינים אסורים, ציין בית-המשפט כי המערער השתמש בכינויי קוד במגעיו עם האיראנים בנוגע לכינוי העיסקאות, לתיאור החומרים ולתיאור ארץ היעד להקמת הפרויקט ולמשלוח חלקי ציוד שונים. המערער אף כינה עצמו, לפחות בחלק ממגעיו עם האיראנים, בשם הברז "מר סאונדרס". כמו כן צוינה חברה בפאקיסטן כ"יעד כיסוי" למשלוחים שנשלחו לאיראן. בעניין זה ציין בית-המשפט גם את החלטת המערער להשמיד את כל המסמכים שברשותו הנוגעים למגעיו עם האיראנים, וזאת לאחר שהחל בפגישותיו עם שירותי הביטחון, אשר במהלכן התבקש להעביר להם חומר בנוגע לעיסקאות חל"כ. המערער אף הורה לק', אשר הועסק על-ידיו בעיסקאותיו הנ"ל, להחביא מסמכים בבית קרובו או להשמידם. בית-המשפט מציין כראיה נוספת למודעות המערער לטיב מעשיו הפליליים, כי החל מראשית שנת 1992 לא דרכה כף רגלו עוד על אדמת המדינה באירופה אף שבאותה עת התנהלה פעילות אינטנסיבית של העברת ציוד לאיראן. בית-המשפט גם קובע כי במקביל לפגישותיו עם גורמי הביטחון, ולאחר פגישתו האמורה עם דן בתאריך 21.8.1992, המשיך המערער לעסוק באינטנסיביות במגעיו עם האיראנים.

8. בגין מעורבות המערער באספקתם של החומר ט', של ידע, של רשימת ציוד ושל ציוד לפרויקט ט' וכן ידע ורשימת ציוד לפרויקטים, הרשיע בית-המשפט את המערער בעבירה של סיוע לאויב במלחמתו בישראל, עבירה לפי [סעיף 99 לחוק העונשין](#) ובעבירה של מסירת ידיעה לאויב בכוונה לפגוע בביטחון המדינה, עבירה לפי [סעיף 111 לחוק העונשין](#). בגין מעורבות המערער בפרויקט הפילטר, הרשיע בית-המשפט את המערער בעבירה של ניסיון לסיוע לאויב במלחמתו בישראל, עבירה לפי

סעיפים 92 ו-99 לחוק העונשין. כאמור, הושת על המערער עונש של שש-עשרה שנות מאסר בגין עבירות אלה.

הערעור

9. הערעור נסב הן על הרשעת המערער בעבירות הביטחוניות שיוחסו לו והן על העונש שהושת עליו. כמו כן נסב הערעור על החלטות ביניים שונות שניתנו במהלך הדיון בבית-משפט קמא וכן על החלטת שופטת בית-משפט זה, השופטת שטרסברג-כהן, אשר דחתה בקשה לגילוי ראיות שלגביהן הוצאה תעודת חיסיון במהלך הדיון בבית-משפט קמא. הודעת הערעור התייחסה גם להחלטות אב-בית-הדין והרכב השופטים בבית-משפט קמא, שלא לפסול עצמם מדיון בתיק. במסגרת דיון בערעור על ההחלטה הרוחה את טענות הפסלות הוחלט שהעניין יידון במסגרת הערעור על פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי, דהיינו במסגרת ערעור זה. אולם כבר במהלך הישיבה הראשונה בפנינו חזרו בהם באי-כוח המערער מחלק זה של הערעור.

10. במהלך שמיעת הערעור התבקש בית-משפט זה לעשות שימוש בסמכותו לפי סעיף 211 לחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], תשמ"ב-1982 ולהורות על גביית ראיות חדשות בשלב הערעור. בית-המשפט התבקש לאפשר את העדתם של כמה עדים וכן את הגשתם של כמה מסמכים. בדיון שנערך בפנינו בבקשה זו צומצמה הבקשה להעדתו של י', להעדה נוספת של ק' ככל שהדבר יידרש לאחר העדתו של י' וכן להגשת חוות-דעת גרפולוגית.

הבקשה להגשת חוות-דעת גרפולוגית נדחתה. לעומת זאת סברנו כי לאור נסיבותיו המיוחדות של המקרה, ראוי – לפני משורת הדין – לאפשר את העדתו של י' אף שלא נמצאה הצדקה לכך שעדותו של עד זה לא נתבקשה במהלך הדיון בבית-המשפט המחוזי. החלטתנו מיום 11.11.1999 הייתה שבית-המשפט המחוזי ישמע את עדותו של י'. כן נקבע בה, כי לאחר העדתו של י' יחליט בית-המשפט המחוזי, על-פי שיקול-דעתו, אם להתיר העדה נוספת של העד ק', אם תבוא בקשה כזו בפניו. עוד הוטל על בית-המשפט המחוזי לחוות-דעתו ביחס למהימנות עדות י' ולקבוע אם יש בעדותו להביא לשינוי מסקנותיו בהכרעת-דינו. עוד נקבע, כי העתק החלטת בית-המשפט המחוזי בצירוף פרוטוקול הדיון יומצא לבית-משפט זה, ואז יוחלט על המשך ההליכים בתיק. החלטה זו הותנתה בכך ש'י' אכן יהיה נכון לבוא ארצה ולמסור עדותו בפני בית-המשפט המחוזי. היה זה לאחר שסניגוריו של המערער הודיעונו במהלך הדיון שהוא אכן מוכן לכך.

במהלך הדיון בבית-המשפט המחוזי הסתבר כי י' אינו מוכן להגיע ארצה לשם מתן עדות. עם זאת נטען על-ידי סניגורי המערער כי הוא הסכים למסור עדות במדינה באירופה. לפיכך התבקש בית-משפט זה להורות כי העדות תישמע בדרך של ועידת וידאו-טלפון, ולחלופין, על קיום חיקור דין במדינה באירופה. בטרם הסתיים הדיון בבקשה הודיעו סניגורי המערער כי י' מסרב להעיד מרצונו, ולפיכך הם צמצמו את בקשתם לכך שהוא יועד בהליך "כופה" של חיקור דין. לאור נסיבותיו המיוחדות של המקרה החלטנו לאפשר חיקור דין במדינה באירופה. לצורך זה הוחזר הדיון לבית-המשפט המחוזי על-מנת שייתן הוראות מתאימות לקיום הליך זה וכן יקבע, לאחר השלמתו, את משקל העדות ואת השלכתה על הכרעת-דינו.

בתאריך 12.7.2000 התקבל בבית-המשפט המחוזי תמליל עדותו של י', כפי שזו נגבתה במסגרת חיקור דין במדינה באירופה. בית-המשפט שמע את טיעוני הצדדים, בחן את עדות י' והגיע בהחלטתו לכלל מסקנה כי אין בתוכנה של עדות זו כדי לשנות את קביעתו בדבר מהימנות עדותו של העד ק' בפרט, ואת קביעותיו בהכרעת-הדין לגבי המערער בכלל. החלטה זו הובאה בפנינו, ושמענו טיעון נוסף של באי-כוח בעלי-הדין אשר התייחס להחלטה זו.

11. בערעור שבפנינו חוזרים סניגורי המערער הנוכחיים (אשר לא ייצגו את המערער במהלך הדיון בבית-המשפט המחוזי) על טענות המערער שהועלו במהלך הדיון בבית-המשפט המחוזי וכן מעלים הם טענות נוספות. סניגוריו של המערער טוענים כלפי מימצאי מהימנות של בית-המשפט המחוזי, ובעיקר כנגד האמון שנתן בעדותו של ק'. כמו כן טוענים הם כי חלק מהמסמכים שהוצגו בבית-המשפט אינם קבילים כראיה. טענה אחרת הנשמעת מפיהם היא שלא הוכחו רכיבי העבירות שבהן הורשע המערער. במסגרת טענתם זו הם טוענים כי לא הוכח שאיראן היא מדינת אויב ולא הוכח קיומה של מחשבה פלילית אצל המערער. לסניגוריו של המערער שורה נוספת של טענות נקודתיות בעניינים שונים, אשר לאלה מתוכן המצדיקות התייחסות – אתייחס בהמשך הדברים.

מהלך הדברים בהמשך פסק-הדין יהיה כדלהלן: הואיל ולמערער טענות רבות נגד הראיות שהוצגו בבית-משפט קמא – הן בשאלת קבילותן והן בשאלת מהימנותן – אעמוד תחילה, באופן כללי, על הראיות שעליהן מושתת פסק-דינו של בית-המשפט המחוזי, על תוכנן ועל מהימנותן, ובמידת הצורך אדון גם בקבילותן (פרק ב' להלן). לאחר מכן איחד דברים לגירסת המערער ביחס לפרויקטים ולפרויקט הפילטר (פרק ג' להלן). בהמשך אדון בהוכחת רכיבי העבירות שבהן הורשע המערער, כשהדגש יהיה על

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

שלושה נושאים: האם איראן מדינת אויב; האם הוכח קיומה של כוונה פלילית אצל המערער והאם הוכחה עבירת הניסיון ביחס לפרויקט הפילטר (פרק ד' להלן). לאחר מכן אדון בטענות שונות של המערער בנוגע להליכים נגדו: בדבר הבטחה שלטונית שניתנה לו, לטענתו, שלא יוגש נגדו כתב-אישום; בטענתו כי עומדת לו הגנה מן הצדק לביטול כתב-האישום נגדו ובטענות שיש לו כנגד החלטת השופט שטרסברג-כהן אשר דחתה את בקשתו לגילוי ראיות לגביהן הוצאה תעודת חיסיון (פרק ה' להלן). לבסוף אתיחס לערעור על גובה העונש.

א

ב

אפנה תחילה לדון בראיות אשר שימשו את בית-המשפט המחוזי לקביעת התשתית העובדתית.

ב. הראיות

ג

12. התשתית הראייתית אשר באה בפני בית-המשפט המחוזי ואשר עליה ביסס את הכרעת-דינו כוללת עדויות, סדרה ארוכה של מסמכים ומוצגים המתייחסים לפרויקטים השונים, ביניהם מסמכים המהווים התקשרויות והסכמים בכתב (להלן – פרוטוקולים) אשר נחתמו בהמשך להסכם 2/ת, דוחות ממפגשים שהתנהלו בין המערער לגורמים בקהיליית המודיעין וכן הודעות המערער בחקירתו במשטרה.

ד

במסגרת הדיון להלן איני מתכוון לבחון את מכלול העדויות אשר באו בפני בית-המשפט המחוזי, וביניהן עדויות אנשי כוחות הביטחון והמודיעין אשר על עדותם ראה בית-המשפט לסמוך. כוונתי היא להתמקד בשתי עדויות בלבד, וזאת בשל חשיבותן המיוחדת: העדות של העד ק' ועדות המערער. במסגרת הדיון בעדותו של ק' תיכלל התייחסות גם לעדותו של י' אשר נגבתה במסגרת חיקור דין באירופה. אזכיר עדות נוספת, זו של ד'.

ה

עדויות ק'

ו

13. עד התביעה המרכזי אשר העיד בפני בית-משפט קמא היה העד ק'. ק' הוא אזרח מדינה באירופה, מהנדס חומרים במקצועו, אשר הועסק על-ידי חברת מאנה שבבעלות המערער שתפקידה היה, בין היתר, לבצע את ההסכם 2/ת. ק' היה עד המפתח בעניינו של המערער, שכן הוא אישית היה "המביא והמוציא" בכל הקשור לביצוע התחייבויותיו של המערער לפי ההסכם 2/ת כלפי האיראנים. מראשית שנת 1992 לא ביקר המערער במדינה באירופה. את כל שהיה עליו לבצע בעבור האיראנים ואת עיקר

ז

יחסיו עם כ', אשר על-פי הסכם עם מאנה ועם המערער קיבלה על עצמה לספק את מה שהתחייב המערער לספק לאיראנים, ביצע המערער באמצעות ק' (ככל שאתייחס להלן להתחייבויותיו ולפעולותיו של המערער ביחסיו עם האיראנים, תהיה הכוונה למערער בעצמו או באמצעות חברותיו). ק' גם היה זה שהפגיש בין האיראנים לבין אנשי כ', ככל שנדרש הדבר לשם קבלת הבהרות או לצורך מסירת מסמכים או חלקי ציוד. כעולה מעדות ק', הדברים נעשו על-פי הנחיות והוראות ביצוע של המערער ותמיד על דעתו. לצורך זה היה ק' מדבר טלפונית עם המערער פעם-פעמיים מדי יום, והוא אף נסע מדי פעם אל המערער למקום מושבו בניס אשר בצרפת. אולם, כאמור, מי שהיה פעיל "בשטח" ולמעשה ביצע – על-פי הנחיות המערער – את חלקם של המערער וחברותיו ביחסים עם כ' והאיראנים, היה ק'. הוא שיכול להעיד, וגם העיד, על דרכי הביצוע ושלביו של פרויקט ט', הפרויקטים ופרויקט הפילטר. הוא שהיה יכול להעיד, וגם העיד, על מצב מודעותו של המערער ביחס לפעולות שנעשו במסגרת היחסים עם האיראנים. הוא שיכול להעיד, וגם העיד, על מסמכים שונים שנכתבו והוחלפו בין הצדדים לעיסקה – הן ביחסים בין המערער לבין האיראנים והן ביחסים שבינו לבין כ'.

כאמור, ק' הגיע ארצה בשנת 1995 ומסר עדות ארוכה ומפורטת נגד המערער. בית המשפט ייחס מהימנות רבה לעד זה. בשל חשיבות עדותו של ק' אביא, מילולית, את התרשמות בית המשפט המחוזי מהעד כפי שהיא מוצאת ביטוי בפסק-דינו של אב"בית הדין, השופט סטרשנוב, על דעת יתר חברי ההרכב:

"עדותו של ק' הותירה עלינו רושם מהימן וחיובי ביותר, ולא נמצאה כל סיבה לפקפק במהימנותו. גם אם נמצאו, איפה אי-שם, סתירות קלות ערך ומשניות בגרסתו, הרי אין הן יורדות לשורשו של עניין או לשורשן של המחלוקות בתיק זה.

עיינתי היטב ברשימת הסתירות והפירוכות, לכאורה, שמצאה ההגנה בעדותו המוצקה והמהימנה של ק'... – אך לא שוכנעתי כי יש באי דיוקים אלה כדי לפגוע כהוא זה במהימנותו המוצקה של העד.

כאמור לעיל, עדותו של ק' נתמכת תמיכה של ממש במסמכים שהוגשו לנו וביתר העדויות בתיק זה, ומשתלבת בהן להפליא, עד כי אין לנו ספק במהימנות גירסתו. לא ראיתי מדוע מצאה ההגנה לנכון לתקוף כה קשות את מהימנותו של עד חיובי זה, כאשר הנאשם עצמו אישר את מרבית דברי העד; ובמקום שיש סתירה ביניהם, עדיפה עלי, בכל מקרה, עדותו של ק' על פני עדות הנאשם.

א

יתרה מזו, במקרים מסויימים מבקשת גם ההגנה להסתמך על עדות ק', המהימנה עליה 'לשיעורין', כאשר היא מתיישבת עם עדות הנאשם. לא מצאתי כל סיבה שלא להאמין לכל עדותו של עד מהימן זה, אשר לא היתה לו כל סיבה להעליל על הנאשם או לסבך אותו במעשים שלא ביצע.

ב

כאן המקום אף לציין, כי העד נטל על עצמו סיכון בלתי־מבוטל במגעיו עם גורמי הביטחון, כמו גם בהסכמתו להגיע ארצה לחקירה ולמתן עדות כנגד הנאשם, שלא על־מנת לקבל שכר. עובדה זו אף היא מוסיפה להתרשמות חיובית ביותר ממנו, לאחר עשרות שעות של חקירה בבית המשפט, ולמסקנה החד־משמעית כי האיש העיד אמת בבית המשפט" (פיסקה 14 להכרעת־הדין).

ג

14. למותר לחזור ולציין, כי לא בנקל יתערב בית־משפט זה במימצאי מהימנות אשר נקבעו על־ידי הערכאה הראשונה אשר בפניה התנהלה מסכת העדויות. מהימנות עדים נקבעת על־פי אותות שונים אשר רק חלקם ניתנים להערכה גם על־ידי ערכאת הערעור. לערכאת הערעור אין התרשמות בלתי אמצעית מן העד. מטעם זה לא יתערב, בדרך־כלל, בית־המשפט של ערעור במימצאי מהימנות (ראו לעניין מידת ההתערבות או אי־ההתערבות של ערכאת הערעור במימצאי מהימנות ובקביעות עובדתיות של הערכאה הדינונית, את פסק־הדין אשר ניתן לאחרונה ב"ע 9352/99 יומטוביאן נ' מדינת ישראל [1]). כך ככלל, וכך ראוי גם בעניינו של העד ק'. על־אף כל טענות סניגוריו של המערער, אין הצדקה שלא לקבל את עמדת בית־המשפט המחוזי בדבר מהימנות העד.

ה

בניגוד לדעת הסניגורים, לדעתי אין למצוא פגם בכך שק' נבחר על־ידי התביעה להיות עד מטעמה, אפילו אם נצא מהנחה שהוענק לו מעמד של עד מדינה. אכן, ק' היה שותף לפעילותו של המערער. בעדותו הוא היה כן בעניין זה ונטל גם על עצמו אחריות. הוא הודה שידע במה הוא עוסק וידע ש"זה לא בסדר". לפיכך אין הוא מאשים רק את המערער, שכן גם הוא, ק', היה "חלק מזה" (ראו עדותו בעמ' 322-324). אך ק' הינו תושב זר ולא ישראלי, והוא היה עובד שכיר של המערער ופעל על־פי הנחיותיו. בנסיבות אלה, אם היה מוכן לבוא ארצה ולמסור את גירסתו ולהעיד במשפטו של המערער, אני מוצא פסול בהתנהגות התביעה, כשמצאה לנכון לעשותו עד מדינה לנוכח חשיבות עדותו במשפטו של המערער.

ז

נראה לי שגם אין יסוד לייחס לק', כשהעיד מה שהעיד על פעילותם של המערער וי' ביחסיהם עם האיראנים, שבדה דברים מלבו ועשה כן מתוך כוונה לפגוע בהם. את

עבודתו אצל המערער סיים ק', לדבריו, כשהוא ביחסים טובים עם המערער ולאחר שקיבל את המגיע לו ממנו. גם אם המערער לא קיים התחייבות ליתן לו תשלום בשיעור מסוים מן העיסקה עם האיראנים, הרי שעם פטוריו שילם לו מענק של 30,000 דולר, וק' היה בהחלט מרוצה. אף יחסיו של ק' עם י' היו טובים והם המשיכו להיות כאלה גם לאחר שחדל לעבוד בעבור המערער. כפי שהוברר בעדותו, עד למועד עדותו נהג ק' לקנות מוצרי נייר שונים מעסק הדפוס של י' (ראו עדותו בעמ' 203-205, 207 ו-353), וי' אישר זאת בעדותו במסגרת חיקור הדין שנערך במדינה באירופה. על-כן לא היה לק' כל עניין אישי לפגוע במערער או בי' ולייחס להם קיום עסקים אסורים בחל"כ. ודאי שלא היה לו עניין להפליל את עצמו. בעניין זה צריך להזכיר גם שק' לא התנדב להיחקר ולהעיד. הוא היה נכון לכך רק לאחר שד', ידידו, הפציר בו לעשות כן משקוליו שלו, ולאחר שיחות לא מעטות בין השניים לגבי אופי פעולותיו העסקיות של המערער עם האיראנים.

אוסף אף זאת, קראתי את עדותו של ק' המשתרעת על מאות עמודים. הרושם העולה הוא שהעד מעיד על דברים שראה וחווה. אני גם סבור, כמו בית-המשפט המחוזי, שאין באותן סתירות בעדותו שעליהן הצביעו הסניגורים כדי לפגום בעדותו, נוכח הרושם המהימן שזו עשתה על בית-המשפט.

15. לאחר שעדותו של י' נגבתה במדינה באירופה במסגרת חיקור הדין, טענו הצדדים בפני בית-המשפט המחוזי הן בנוגע למהימנותה והן בנוגע לשאלה אם יש בה להשפיע על מסקנות בית-המשפט כפי שנקבעו בהכרעת-הדין. טענתם העיקרית של הסניגורים הייתה, שלאור עדות זו ולאור סתירות אשר קיימות בינה לבין עדותו של ק', מתערערת עדותו של ק'. על-כן התבקש בית-המשפט המחוזי לקבוע כי מנימוק זה, בהצטרפו לטענות אחרות של המערער נגד עדות ק', אין לתת בעדות ק' אמון.

בגירסתו החמקמקה של י' הוא הכחיש כי טיפל בפרויקטים אף שק' העיד מפורשות שהטיפול בכך נעשה על-ידי. הוא גם הכחיש את גירסת ק' בנוגע לעיסקה בחומר ט' שעל-פיה י' אמר לו שהחומר ט', כשהוא מיוצר בכמויות גדולות, "משמש למטרות צבאיות", ומידע זה גם נמסר על-ידי (על-ידי ק') למערער. י' גם לא זיהה את מסמכי הפרויקטים ת/9 ו-ת/12 אשר הוצגו בפניו, מסמכים אשר לדברי ק', י' הוא שהכינם ומסרם לק'.

בהחלטת בית-המשפט המחוזי מיום 8.8.2000 מסביר בית-המשפט מדוע אין לקבל את גירסת י' בחלקיה הסותרים את גירסת ק', ומדוע נשאר איתן בדעתו כי ניתן לסמוך

על עדותו של ק'. הנמקתו של בית־המשפט המחוזי (ראו בעיקר בפסקאות 5(ב), 5(ג) ו-5(ו) של החלטתו) מקובלת עליי. לאחר קריאת פרוטוקול עדותו של י' מצטרף אני גם להתרשמותו של בית־המשפט המחוזי מהעדויות, כשקבע:

א

"התרשמנו מהפרוטוקול כי עדותו של י' בבית המשפט במדינה באירופה היתה מאולצת ביותר, מבולבלת, לא חד־משמעית ומתחמקת ביותר. מתקבל הרושם – וזאת מקריאת התמליל ומבלי שהתרשמנו מהעד ישירות – כי העד נטה לגלות טפח ולהסתיר טפחיים, והוא חשש מאד מתוצאות עדותו. התרשמנו, כי העד נמנע מלהפליל עצמו והשתדל להתחמק, ככל הניתן והאפשר, ממתן תשובות ישירות וברורות לשאלות שנשאל. תשובה שגורה בפי העד היתה 'לא זוכר', 'לא יודע', ומרבית תשובותיו היו מעורפלות ובלתי־בהירות די צורכן. לא פעם ולא פעמיים, אחרי נסיונות התחמקות, אמר כי כבר ענה על השאלה, או היפנה את השואל לפרוטוקול" (עמ' 2 להחלטה).

ב

ג

16. ניתן לשער את הנימוקים שעמדו בבסיס עדותו המתחמקת והבעייתית של י'. ראשית, מעשיו במסגרת העיסקה בין כ' למערער כללו אספקת ידע, תכניות וציוד הנוגעים לחל"כ. עדות מלאה שלו על העובדות לאמיתן הייתה עשויה להפליל אותו. חשש זה עלה במהלך עדותו. מטעם זה סבר י', וכך נהג במהלך עדותו, שכל הממעיט הרי זה משובח. אי־נכונותו לאשר שדבר כלשהו בוצע על־ידי כ' בקשר לפרויקטים משתלבת במגמה זו של רצון להרחיק מעצמו כל אשם.

ד

ה

שנית, י' לא היה מעוניין להעיד או למסור את גירסתו. בחלקים של עדותו הוא הבהיר שהוא הולך שולל כשהובטח לו שלא יצטרך להעיד. בפגישתו עם עורך־דין חריש, אשר הגיע אליו עם עוד שני אנשים, אמנם היה י' נכון לחתום על תצהיר אשר הוכן על־ידי עורך־הדין, אשר לדבריו ידע רק בערך מה כתוב בו. זאת, רק נוכח אמירות מפורשות שנאמרו לו, שאם יחתום על התצהיר הוא לא ייחקר עוד, לא יצטרך למסור עדות ויניחו לו לנפשו. לדבריו, הסבירו לו שחתימתו על המסמך תאפשר לשחרר אדם בישראל בלי שהוא יצטרך להעיד (עמ' 8-9 לפרוטוקול עדותו). בחלק אחר של עדותו, כשהוא נשאל אם הופעלו עליו לחצים ביחס למסירת עדותו, עונה י' כך:

ז

"ש. האם הפעילו עליך השליחים למיניהם, האם הפעילו עליך לחצים?

- ת. במובן מסויים זה כאילו הכריחו. מי שנכנס לחדר ומציג איזה מסמך שאני לא מבין אותו טוב כי הוא נכתב בכתב יד על ידי מר חריש, והמצב הוא שהוא מבטיח באותו רגע שזה נחוץ, הכרחי, לסייע בערעור ולהגיע לשחרור במשפט מנבר, ומבטיח שזו הפעם האחרונה, שלא יהיה יותר שום דבר.
- א ש. מה הוא מבטיח?
- ב ת. שזה המגע האחרון" (בעמ' 77).
- במקום אחר, כשהוא נשאל על נסיבות חתימתו על התצהיר אשר הוכן על-ידי עורך-דין חריש, עונה י' לשאלות התובעת באופן הזה:
- ג ש. הוא כתב אותו בנוכחותך?
- ת. נכתב בנוכחותי.
- ש. האם הסבירו לך מה יש במכתב הזה?
- ת. פחות או יותר הסבירו, לא מילה במילה.
- ד ש. אז למה חתמת על זה?
- ת. בשביל 'השקט הקדוש'.
- ש. מה זה נקרא 'השקט הקדוש'?
- ה ת. הבטחה של מר חריש, שזה המפגש האחרון וכל העניינים האחרים, טלפונים למיניהם – יקטעו. זה יהיה המגע האחרון. זה מספיק לצורך החוק הישראלי, שאותו זה מספק" (בעמ' 79).
- ו עמדתו של י', שעל-פיה לא היה מקום להטרידו לאחר חתימתו על התצהיר, לא נולדה עם עדותו בחיקור הדין. היה ניתן ללמוד על כעסו בקשר לכך כשניסו לגרום שיעיד ולצורך זה התקשר אליו אחד, מירוסלב מירניק, אשר סייע לסניגורים להיפגש עם י'. במכתב מיום 1.12.1999 של מירניק אל עורך-דין חריש, אשר הוצג בפנינו, הוא מספר על שיחות קשות שהיו לו עם י'. בשיחות אלה הביע י' את כעסו על כך שמטרידים אותו טלפונית על-מנת שיעיד והוא מזכיר למר מירניק בכעס את ההסכם שהיה עמו, כשהובטח לו שלאחר חתימתו על התצהיר ייתם תפקידו ולא יראה עוד את עורך-הדין ולא ישמע ממנו. דבריו של י' אל מירניק מצוטטים במכתבו אל עורך-דין חריש.
- ז

הזכרתי את עמדתו של י', שעל-פיה עז היה רצונו שלא להעיד, שכן ניתן להתרשם בבירור מקריאת עדותו שאי-רצונו זה וההרגשה שהוא הולך שולל, ובסופו של דבר חויב למסור עדות, תרמו להתחמקותו מלהעיד על דברים רבים שהיו בידיעתו.

א

בשולי הדברים המצוטטים לעיל מעדותו של י' ולאור העובדות אשר התגלו במהלך הטיעון בערעור, מתבקשת הערה. כשהחלטנו ביום 11.11.1999 על שמיעת עדותו של י' על-ידי בית-המשפט המחוזי, היה זה מתוך הנחה שהוא מוכן לבוא ארצה על-מנת להעיד. כך נאמר לנו וכך צוין בהחלטתנו. מסתבר, שהאינפורמציה אשר נמסרה לנו בעניין זה ואשר עמדה ביסוד החלטתנו לא הייתה, בלשון המעטה, מדויקת, וחבל.

ב

17. כאמור, בית-המשפט המחוזי התבקש לתת דעתו מחדש על עדותו של ק' לאור עדותו של י'. הקושי לעיין מחדש במהימנות עדותו של ק', בנסיבות אלה, ברור. י' לא הופיע בפני בית-המשפט המחוזי, ולבית-המשפט לא ניתנה האפשרות להתרשם ממנו ומעדותו כפי שהייתה לו אפשרות להתרשם מעדותו של ק'. מכאן, שלא נשמרה הסימטריה בין שתי העדויות ונפגעה יכולת בית-המשפט להתרשם מהן. עם זאת לבית-המשפט היו כלים אחדים לאורם היה יכול לבור את דרכו. ראשית, על החמקמקות ועל חוסר המהימנות של עדות י', לפחות בחלקים ניכרים שלה, ניתן לעמוד מתוך עיון בה אף בלי להתרשם מ' בעת מתן העדות. שנית, את עדות י' יש לבחון בזהירות על רקע אי-רצונו להעיד על כל הידוע לו וחששו מהפללה עצמית. לכך יש להוסיף את ההתרשמות החיובית ביותר שהתרשם בית-המשפט מעדותו של ק'. בנסיבות אלה, משקבע בית-המשפט שעדות ק' מהימנה עליו, והוא מעדיפה על זו של י', אין מקום שנתערב במסקנתו.

ג

ד

ה

עדות ד'

18. עדות נוספת הייתה של עד המדינה, העד ד'. מסתבר, שבין עד זה לבין המערער שררו יחסים קשים. בית-המשפט לא ראה להסתמך על עדות זו, ואין טעם שנרחיב את הדיון בה. חשיבותו של ד' בנסיבות המקרה היא, למעשה, בשניים: הוא זה שמסר מידע מפליל על המערער לע' וזה העבירו לידיעת גורמי הביטחון. מידע זה הוא שהוביל לחקירה ולמעקב אחר פעולות המערער. הוא גם היה זה שהציע לק', לפי עדות ק', שלא יישמע להוראות המערער ועל-אף הוראותיו... על-פי המלצה זו פעל ק'. בשני עניינים אלה השפיע ד' על מהלך האירועים. אך על חלקו בשני עניינים אלה העידו ק' וע', כך שגם לגביהם אין צורך להסתמך על עדותו.

ו

ז

19. עד מרכזי היה, כמובן, המערער עצמו. בניגוד קוטבי להתרשמותו מעד התביעה המרכזי ק', הותיר המערער רושם בלתי מהימן בעליל על בית-משפט קמא. בית-המשפט קבע בעניין זה:

א "לאחר ששמעתי את עדותו של המערער בבית המשפט במשך שעות וישיבות רבות, צר לי לקבוע כי התרשמתי לשלילה גמורה ומוחלטת מעדותו ומאישיותו. עדותו היתה רצופה סתירות, תמיהות ופירויות, שלא לומר שקרים של ממש. היא היתה חמקמקה, נפתלת ובלתי מעוררת אמון, ולו אמון בסיסי. הנאשם הותיר עלי רושם של כזבן, מניפולטור, רודף בצע ואדם שלא נתפס לעיתים קרובות מדי באמירת האמת.

ב גם משהוצגו בפניו בכתב דברים מפורשים שאמר הוא עצמו – בין בחקירותיו במשטרה ובין לעדים אחרים, לגירסתו שלו – לא היסס הנאשם לעוות את הדברים ולעקם את הכתוב, גם אם זה נכתב בעברית ברורה ובהירה.

ג הוא מסר גירסאות שונות, סותרות ומנוגדות לגבי אירועים שונים; העלים במתכוון את קיומם של החוזה המרכזי (ת/2) והפרוטוקולים, וכן עובדות נוספות שחשש שיפילילו אותו אם ידווח עליהם לכוחות הביטחון; הוא ניסה להשים עצמו 'ראש קטן' וטען כי כל הטיפול בנושאים השונים היה בידי שותפו ד' ועובד החברה ק', כשלזה האחרון ייחס תחילה הרבה מאד סמכויות ואחריות, הגם שכינה אותו לא אחת 'פקידון' ועובד זוט; וכיו"ב.

ד לסיכום, הנאשם נהג לכל אורך הדרך – הן בעת פגישותיו עם אנשי הביטחון בשנים 1992-1993, הן בחקירותיו על-ידי המשטרה וכוחות הביטחון בשנת 1997 והן בעדותו בבית המשפט – על-פי השיטה של גילוי טפח והסתרת טפחיים; או בלשון העם – ניסה 'למשוך את כולם באף', בחינת שרלטן של ממש...

ה אין לי אלא לקבוע, כי הנאשם שיקר במצח-נחושה, הן לחוקרים והן לבית המשפט, מתוך מטרה ברורה לחלץ עצמו מאימת הדין..." (פיסקה 19 להכרעת-הדין).

בית-המשפט אף פירט אחדים מהשקרים אשר מצא, לדבריו, בעדות המערער. אלה התייחסו לשימוש של המערער בשם בדוי..., לשרפת המסמכים שנגעו לעיסקאותיו עם האיראנים וכן למהות פגישותיו עם שניים, ד"ר ז'אק ופרופסור גזיבה, עובר לכריתת ההסכם ת/2 (פיסקאות 20-28 להכרעת-הדין).

א

עוד קבע בית-המשפט:

"מהימנותו המפוקפקת עד מאד של הנאשם – כפי שפורט לעיל וכפי שיפורט עוד להלן – מייתרת, הלכה למעשה, את הצורך לבחון את מהימנותם ואמינותם של עדי התביעה – כשאלה אינם מוטלים בספק, בעיני" (פיסקה 29 להכרעת-דינו).

ב

סניגורי המערער טוענים כי השקרים שמביא בית-המשפט להדגמת חוסר מהימנות המערער, לאו שקרים הם, וודאי שאין מדובר בשקרי נאשם המתייחסים לשאלות המרכזיות השנויות במחלוקת בינו לבין התביעה. כמו כן קובלים הם על כך שבית-משפט קמא עשה משקרו של המערער בניין אב למסכת המרשיעה. לטענתם, על-פי ההלכה הקיימת, לא ניתן לבנות מסכת עובדתית מרשיעה המתבססת על שקריו של המערער.

ג

ד

20. כמצוטט לעיל, התרשמות בית-משפט קמא ממהימנות המערער היא חד-משמעית ונחרצת, ולפיה אין המערער ראוי לאמון, ולו יהיה זה אמון בסיסי כלשהו. ייתכן כי חלק מהדוגמאות שהובאו על-ידי בית-המשפט להמחשת שקריו של המערער לא עסקו בעובדות החשובות ביותר להכרעת-הדין. אולם בכך אין די כדי להצדיק התערבות במימצא בדבר חוסר מהימנות המערער. מקריאת מכלול גירסאותיו של המערער, כפי שהן משתקפות מדוחות גורמי הביטחון אשר נערכו ביחס לפגישותיו עם גורמי המודיעין בין השנים 1991-1993, מאמרות שמסר בחקירתו במשטרה בחודשים מארס-אפריל 1997 ומעדותו בבית-המשפט, עולה תמונה ברורה שלפיה מסר המערער גירסאות שונות בעניינים מרכזיים, ולעתים כאלה הסותרות זו את זו חזיתית, וזאת במטרה לנסות ולחלץ עצמו מהפרשיות העכורות שבהן הסתבך.

ה

ו

לצורך הדגמה בלבד אסתפק בשתי דוגמאות הנוגעות ללב לבן של הסוגיות המרכזיות הנדונות בענייננו: א. נסיבות חתימת ההסכם ת/2; ב. הסבריו בנוגע להכללת הפרויקטים בהסכם ת/2, בנספח 9 להסכם ת/2 ובפרוטוקולים.

ז

21. (א) כאשר נחקר במשטרה על נסיבות חתימת ההסכם, טען המערער כי הוא אינו זוכר כלל את מעמד החתימה (הודעה 3 ג' 4 שורות 22-23). לעומת זאת בחקירה הראשית בבית-המשפט סיפר המערער סיפור מפורט ומורכב בנוגע לנסיבות חתימת ההסכם ת/2, בנוגע למחיקות שנעשו בו ולשיקולים שונים שליווהו לקראת החתימה ובמהלכה. קשה להלום כי בעת חקירתו במשטרה נמחק מזיכרונו של המערער, באופן טוטאלי, הכול על אודות נסיבות חתימת ההסכם ת/2, ואילו בעדותו בבית-משפט נזכר בדבר וידע לדוות בהרחבה על האירועים המסעירים שהתרחשו סביב מעמד חתימת הסכם זה. שינוי קיצוני זה בזיכרונו של העד אינו מעורר אמון ומלמד כי המערער משתמש ב"זיכרונו" באופן סלקטיבי המתאים לצרכיו.

ב. הדוגמה השנייה נוגעת להסבריו של המערער בנוגע להכללת הפרויקטים בהסכם ת/2, בנספח 9 שלו ובפרוטוקולים. הבריה התיכון בטיעון המערער בעניין הפרויקטים, שאותו העלה אף בדיון בבית-משפט קמא, הוא כי הוא ועבאספור מעולם לא התכוונו לבצע עיסקה זו, והכנסת הפרויקטים להסכם ת/2, לנספח 9 להסכם ולפרוטוקולים נעשתה כחלק מתכנית שנרקמה ביניהם על-מנת לנפח את מחיר פרויקט ט' ולהתחלק בעודף אשר ישולם על-ידי האיראנים. אולם עיון באימרות המערער במשטרה מעלה שלל גירסאות בהקשר זה. גירסה אחת של המערער הייתה כי עבאספור ביקש להכניס את הפרויקטים בהסכם, אך הוא סירב (ראו: הודעה 1 עמ' 5 שורות 12-15; הודעה 1 עמ' 6 שורות 15-20; הודעה 8 עמ' 17 שורות 9-19). גירסה שנייה הייתה כי המערער רקם מזימה דווקא עם ק' (ולא עם עבאספור), להוליך שולל את עבאספור וזאת כאשר בפועל הוא לא התכוון לבצע את הפרויקטים (ראו: הודעה 2 עמ' 5 שורות 25-26; הודעה 2 עמ' 7 שורות 6-17). גירסה שלישית שהועלתה על-ידי המערער בחקירה הייתה כי הסכים לחתום על נספח 9 ועל הפרוטוקולים כדי שעבאספור יוכל "לרצות את האנשים אצלו בבית" בידיעה ברורה של שניהם שאין הם מתכוונים לבצע את הפרוטוקולים (ראו לדוגמה: הודעה 3 עמ' 8 שורות 12-20 בנוגע לת/6; הודעה 4 עמ' 5 שורות 5-20; הודעה 12 עמ' 12 שורות 7-17; זכ"ד ת/66 עמ' 6). בחקירתו הראשית בבית-המשפט חוזר המערער על גירסת הקונספירציה בינו לבין עבאספור. לשאלת בית-המשפט כיצד היה עבאספור מסביר "בבית", בסופו של דבר, שלא הביא את הפרויקטים הנוספים, עונה המערער כי עבאספור היה במעמד שלא הצריך הסברים כלשהם. הוא היה זקוק לחוזים (בקשר לפרויקטים) כסימוכין למקרה שהבנק ישאל אותו (עמ' 2028 לפרוטוקול). עוד הוא מסביר, כי בתחילת 1993 עבאספור בכל זאת היה צריך להראות כי הוא קיבל משהו מהמערער, ואז הגיע השלב של הניירת הבסיסית שהמערער סיפק לאיראנים בנוגע לפרויקטים (עמ' 2028-2029 לפרוטוקול). כאשר נשאל במסגרת חקירתו הנגדית מדוע לדעתו עבאספור יסתכן

מראש עם ניירת פיקטיבית, השיב: "את פשוט לא יודעת עם איזה סוג אנשים עובדים" (עמ' 2260 לפרוטוקול). סתם ולא פירש.

א

המערער נשאל מה ההיגיון בכך שלא הסכים (לטענתו) לחתום על ההסכם ת/2 כל עוד נכללו בו הפרויקטים, ואילו על הפרוטוקולים שבאו לאחר מכן, העוסקים בפרויקטים, הסכים לחתום. אף על כך הוא ענה בשלל גירסאות, החל בכך שלא היה יכול למחוק את הפרויקטים שכן עבאספור היה זקוק לכך לצורך הוצאת כספים נוספים, המשיך בכך שלא הייתה לו בעיה לחתום עליהם מאחר שלא התכוון לבצעם, וכלה בכך שענה כי זה היה תנאי לקיום העסקה (עמ' 2281-2279 לפרוטוקול). הוא נשאל כיצד הוא מסביר שבחקירתו במשטרה אמר כי לא דאג בנושא הפרויקטים שכן ידע שעבאספור יוודא שהחוזים הפיקטיביים לא יעברו לאחריהם, בעוד מצד אחר טען, כי עבאספור חתם עליהם על-מנת להראותם לאחרים. הוא ענה על כך כי כשעבאספור היה צריך כסף, הוא היה צריך להראות את המסמכים בבנק המרכזי שלו, לא לאנשים שעובדים אתו (עמ' 2290-2289 לפרוטוקול). רואים אנו מסכת הגדרה בסתירות, התפתלויות ותירוצי שווא.

ב

ג

ד

ה

דוגמאות אלה הן רק חלק קטן מהאותות של חוסר האמת אשר הניעו את בית-משפט קמא לגבש מסקנתו בדבר חוסר מהימנותו של המערער. ייחודן בכך שהן מתייחסות לקווי הטיעון המרכזיים שהעלה המערער לצורך הגנתו, ולפיכך הן משליכות ומקרינות על אופי עדותו בכללותה. לגירסאותיו הסותרות בעניינים אלה, ובעניינים נוספים רבים, יש לצרף גם את שקריו, שעליהם עמד בית-המשפט בהכרעת-דינו. אכן, התמונה המצרפית הכוללת העולה ממכלול עדותו מסבירה את חוסר האמון שרחש בית-המשפט המחוזי למערער.

ו

ז

22. הזכרתי לעיל סתירות בגירסאות המערער בכל הנוגע להכללת הפרויקטים בהסכם ת/2 ובפרוטוקולים. טענה מרכזית של המערער היא שהוא לא עסק כלל בכל נושא הפרויקטים ופרויקט הפילטר. לטענתו, מלכתחילה ובמהלך כל קשריו עם האיראנים, לא הייתה כוונה לבצע את הפרויקטים ואת פרויקט הפילטר. על-פי הטענה, ההסכם ת/2 והפרוטוקולים המהווים המשך להסכם ת/2, בחלקיהם המתייחסים לפרויקטים ולפרויקט הפילטר, הם בעצם מסמכים פיקטיביים שנחתמו בינו לבין עבאספור כאמצעי לקבלת כספים בעבור פרויקט ט', שעלויותיו התייקרו מאוד מאז החתימה על ההסכם ת/2. לטענה מרכזית זו של המערער, אשר ביקש להרחיק עצמו מכל עיסוק בפרויקטים ובפרויקט הפילטר, אייחד דיון נפרד בהמשך. יהיה זה לאחר הדיון בהסכם ת/2 ובפרוטוקולים כחלק ממסכת הראיות (ראו להלן בפיסקה 39).

23. מקובלת עליי גם עמדת באת-כוח המדינה, כי חוסר מהימנות המערער עולה גם ממערכת יחסיו עם גורמי הביטחון והמודיעין. התמונה הכללית העולה בעניין זה היא כי המערער ניסה ליצור רושם כאילו הוא עשה כל אשר ביכולתו לסייע לגורמים אלה. בפועל, הוא הטעה אותם והסתיר מהם מידע חיוני. לדוגמה, בפגישה שקיים המערער בחודש ספטמבר 1992 התבקש המערער להציג העתקי חוזים ומסמכים המצויים בידו. למרות בקשה ברורה וחד-משמעית זו לא מסר המערער לידיהם של גורמי הביטחון את ההסכם ת/2, שהוא המסד והבסיס כמעט לכל התחייבויותיו כלפי האיראנים. מסמך זה הגיע לידי זרועות הביטחון רק בשנת 1995 מידיו של ק'. באופן דומה לא מסר המערער את כל הפרוטוקולים שערך עם הגורמים האיראניים בנוגע לעסקאות שביצע עמם, אף שחלקם נכתבו בסמוך מאוד למפגשים שקיים עם זרועות הביטחון. לבסוף, המערער אף הגדיל לעשות כאשר דאג לכך שיושמו מסמכים אשר היו ברשותו. יצוין, שלגבי שרפת המסמכים מסר המערער גירסאות סותרות שעליהן עומד בית-משפט קמא כאשר הוא מדגים את שקריו של המערער (פיסקה 28 להכרעת-הדין).

- יתרה מכך, חוסר מהימנות המערער מזדקר לעין לנוכח המצגים הכוזבים שהציג בפני רשויות הביטחון השונות בנוגע להפסקת פעילותו בחל"כ עם האיראנים. המסקנה הברורה שניתן להסיק מהראיות היא שבעוד המערער חוזר ושונה באוזני גורמי הביטחון כי הוא מפסיק כל פעילות אסורה עם האיראנים, הוא ממשיך לבצע את ההסכם עם האיראנים ומשאיות עמוסות ציוד המיועד לפרויקט ט' ממשיכות לעשות את דרכן מאירופה לאיראן.

- אשר לטענת המערער שבית-משפט קמא השתית, כביכול, את הרשתו על שקרי המערער, ברור מקריאת הכרעת-הדין בכללותה, כי לא זו הייתה דרכו של בית-המשפט המחוזי. הרשת המערער הושתתה בבירור על עדות ק', על מסמכים רבים שהוגשו לו וכן על ראיות אחרות שבאו בפני בית-המשפט. שקרי המערער וחוסר מהימנותו הובילו לכך שבית-המשפט דחה את הסבריו ואת גירסאותיו כנגד הראיות והעדויות שהובאו בפניו, ושהתבסס עליהן קבע בית-המשפט את אשמת המערער בעבירות המיוחסות לו.

24. ממכלול הטעמים אשר פורטו לעיל לא מצאתי טעם המצדיק את התערבותו בהחלטת בית-המשפט, כי עדותו של המערער אינה מהימנה.

א. 25. בהכרעת-דינו הסתמך בית-המשפט על מסמכים רבים שהוצגו בפניו. המרכזי מבין ראיות אלה הוא ההסכם ת/2. מפאת חשיבותו של הסכם זה אתארו בקצרה.

ב. (א) ההסכם ת/2 מחזיק 52 עמודים וכולל תשעה נספחים. הוא נערך בשפה האנגלית. ההסכם הוא, כאמור, בין מאנה לבין מחלקה MIDSPCIG/105. במפגשיו עם גורמי הביטחון מסר המערער כי מחלקה זו "אחראית לנושאי התקפה והתגוננות בתחום החל"כ" (ת/113 דוח "רותי" מתאריך 10.9.1992 נומרטור 4535). לבית-המשפט המחוזי הוגש תצלומו של ההסכם בלבד, לאחר שבוצעו בו מחיקות שונות בטיפקס, כולל של חלק מן החתימות. כמו כן הכיל ההסכם תוספות שונות בכתב יד. המערער הודה כי הוא חתם על ההסכם ונספחיו. על זהות הצד האיראני המתקשר ניתן ללמוד מנספח 9 להסכם. התאריך שנושא ההסכם נמחק אף הוא בטיפקס. מתוך עיון במסמך מאוחר יותר, המתייחס להסכם ת/2, קבע בית-המשפט המחוזי כי ההסכם נחתם ביום 13.9.1990.

ד. ק' העיד כי למיטב זיכרונו קיבל את ההסכם מידי המערער בחודש דצמבר 1990 לצורך הוצאתו לפועל. הוא פעל על-פי האמור בהסכם, אשר היה כ"תנ"ך" לגביו. הוא התבקש על-ידי המערער להעבירו לחברת כ' תוך מחיקת חתימותיהם של המערער ושל עבאספור. לפי עדות ק', המחיקות בוצעו בטיפקס, תחילה על-ידי המערער ואחר כך על-ידי. לטענת ק', המערער לא התייעץ עמו עובר לחתימת ההסכם, וזאת בניגוד לטענת המערער בהודעותיו הראשונות במשטרה. לפי עדות ק', ההסכם נחתם קודם שהחל לעבוד בעבור המערער וחברותיו. את העתק ההסכם ת/2 אשר נשמר אצלו מסר ק' בשנת 1995 ל"דניאל", איש זרועות הביטחון, לאחר שהחל לשתף פעולה עם שירותי הביטחון הישראליים.

ו. (ב) על-פי האמור בהסכם, התחייב המערער לספק לאיראנים ידע, רשימות ציוד וציוד, על-פי המפורט בו. ההסכם עוסק הן בפרויקט ט' והן בפרויקטים. ההסכם ונספחיו דנים בפרוטרוט במועדי האספקה של החומרים השונים, במשך הפרויקטים, במפרטים טכניים וכיוצא באלה.

ז. תוכן ההסכם מלמד על התחייבויות שקיבל על עצמו המערער בכל הנוגע לחומר ט' ולפרויקטים. הוא כולל פירוט רב ביחס לפרויקט ט'. הוא גם כולל התחייבויות ברורות ומפורשות ביחס לפרויקטים. חלקים בהסכם אשר הזכירו את הקודים של הפרויקטים

נמחקו בטיפקס, אך חלק מהפרטים שנמחקו מהסכם ת/2 ניתן להשלים באמצעות נספח 9 להסכם אשר לא "זכה" לטיפול דומה. כמו כן מנספח 9 ניתן ללמוד מפורשות, כי ההסכם ת/2 אינו מתייחס רק לפרויקט ט' אלא גם לפרויקטים האחרים. בסעיף 9.1 לנספח, העוסק באחריות מאנה לכמויות שיפיק הצידוד המוזכר ברשימת הצידוד (FILE 4), מוזכרים הקודים של כל הפרויקטים. בשל חשיבות חלק זה של ההסכם, אצטטו כלשונו:

ב "The 'side B' guarantees that the equipment subject of 'FILE' 4 which shall be delivered, shall be brand new and after the installation and successful tests, the production capacities will be:

- ג
- 2500 tons per year of 44T according to the required specifications
 - 30 tons per year of 48 V according to the required specifications
- ט
- 60 tons per year of 48 B according to the inquired specifications
 - 1000 tons per year of 44 S according to the required specifications" (השגיאות במקור – ת' א')

ה הקוד 44T הוא, כמוסבר לעיל, שם הקוד לחומר ט' במסגרת פרויקט ט'. הפרויקט לייצור גז החרדל (SC-13) מצוין בנספח 9 בשם הקוד 44S. הפרויקט לייצור גז עצבים טאבון (SC-12) מוזכר בנספח 9 בכינוי 48A. לאור העובדה שהן ההסכם ת/2 והן הפרוטוקולים עוסקים במכלול הפרויקטים, ניתן לקבוע כי אף הקודים 48B ו-48V מייצגים חומרים אשר נמכרו על-ידי המערער במסגרת הפרויקטים.

לסיכום, על-פי האמור בהסכם, התחייבה מאנה לספק לאיראנים, נוסף על ההתחייבויות הנוגעות לפרויקט ט', גם ידע ורשימת צידוד בנוגע לפרויקטים. ההסכם ננספחיו דנים בפרוטרוט גם במועדי הביצוע של התחייבויות מאנה כלפי האיראנים.

ט (ג) המערער היה מודע לחומרת הדברים בנוגע לפרויקטים וביקש לתרץ את חתימתו על ההסכם שבו קיבל על עצמו התחייבויות כאמור ביחס אליהם. גירסתו הייתה

כי לא ראה את ההסכם לפני הפגישה עם עבאספור שבה היה אמור לחתום עליו. לדבריו, הוא הופתע ואף נבהל מהכנסת הפרויקטים להסכם. מטעם זה הוא סירב בתחילה, לטענתו, לחתום עליו בנוסח זה. הוא נתרצה וחתם על ההסכם רק לאחר שנמחקו הפרויקטים והושארו הסעיפים בנוגע לחומר ט', שבמסגרת פרויקט ט', בלבד.

א

בית-המשפט המחוזי לא האמין למערער כי הסכם כה מורכב המתייחס להקמת מפעל לייצור כמויות אדירות של החומר ט', הכולל מועדי אספקה שונים, תשלומים וכיוצא בזה, נחתם במעמד שבו הוא נמסר למערער לעיון בלי שיהיה סיפק בידי המערער לעבור על תוכנו ולהתייעץ לגביו. אכן, אין זה מתקבל על הדעת כי הסכם כה מפורט, מקצועי, הכולל התחייבויות כספיות ניכרות, ייחתם באופן כה חובבני כמתואר בגירסת המערער. אין תמה שבית-המשפט המחוזי לא האמין לגירסת המערער בעניין זה. מעבר לכך, לגירסה זו אין זכר בהודעת המערער במשטרה, שם, כזכור, טען המערער שאינו זוכר כלל את נסיבות חתימת ההסכם. גירסתו המורכבת לגבי נסיבות חתימת ההסכם עלתה לראשונה רק בעדותו בבית-המשפט.

ב

ג

בית-המשפט דחה גם את גירסת המערער בעדותו בבית-המשפט, שלפיה התייעץ עובר לחתימת ההסכם עם ד"ר ז'אק, עובד במשרד "המכון למחקר כימי ותעשייתי" במדינה באירופה, וקיבל ממנו תמורת תשלום של עשרת אלפים דולר תכניות ראשוניות להקמת פרויקט ט', וכי לאחר שזה נסע לספרד עמד המערער בקשר בעניין זה עם פרופסור גזיבה, מנהל המכון. הוא אף הביא גירסה זו להדגמת שקריו של המערער (פיסקאות 25-28 להכרעת-הדין).

ד

ה

אין חולק, כי המערער היה בקשר כלשהו עם אנשים אלה בפרק זמן מסוים, בהקשרים הנוגעים לעסקיו. אולם כפי שמבהיר ומנמק בית-המשפט המחוזי, גירסת המערער שלפיה התייעץ עמם בנוגע לביצוע פרויקט ט', וכי על בסיס המידע שקיבל מהם, ובעיקר על בסיס מידע שקיבל מד"ר ז'אק תמורת עשרת אלפים דולר, חתם על ההסכם ת/2 – אינה מהימנה עליו. גם בעניין זה אין יסוד להתערב בקביעת בית-המשפט המחוזי.

ו

(ד) כאמור, אחת מטענות המערער היא שמלכתחילה התנאים בהסכם ת/2 הנוגעים לפרויקטים לא חייבו את הצדדים להסכם. לטענתו, כנזכר לעיל, הם הוכנסו לתוכו כדי "לנפח" את עלות פרויקט ט' על-מנת לאפשר לעבאספור להקצות בעבור פרויקט זה סכום גדול יותר. להלן אדון בטענה זו במסגרת דיון בטענה דומה שהעלה המערער ביחס לאמור בפרוטוקולים (ראו פסקה 39 להלן). נדגיש כבר כאן, כי עם

ז

דחיית כל טענות המערער לשלילת מחויבותו כלפי האיראנים ביחס לחומרים אלה, עומדות נגדו הוראות ההסכם שעל-פיהן התחייב לספק ידע ורשימת ציוד לייצור חומרים אלה.

א

(ה) אשר לחלק בהסכם ת/2 המתייחס לפרויקט ט' – המערער לא חלק על כך שההסכם מחייבו. טענתו היא שהוא לא ידע בעת החתימה שחומר זה, כשהוא בריכוזיות גבוהה של 96%, משמש לייצור גז חרדל המהווה חל"כ. כמו כן טוען הוא כי לא התחייב לספקו בריכוזיות כה גבוהה. לגבי מודעותו לטיבה של עיסקת פרויקט ט' ולמטרתה, עוד אשוב כשאדון במודעות של המערער לעובדות ולנסיבות המהוות חלק מן האלמנטים של העבירות שבהן הורשע (ראו בפיסקאות 44-47 להלן). כאן רק אדגיש, שבסעיף 12 להסכם ת/2 נזכר במפורש שהריכוזיות של מוצר ט' הסופי צריכה להיות לפחות 96%. ציון הריכוזיות "96%" אמנם הוסף בכתב יד, אך בית-המשפט קיבל את עדות ק', שכשנמסר לו ההסכם ת/2 על-ידי המערער, הדבר היה מצוין בו.

ב

ג

לא למותר יהיה להוסיף כאן שעל-פי עדות ק', ניסויים שנערכו על-ידי כ' העלו שהמפעל לייצור ט' שכ' תכננה לבקשת מאנה, ואשר הציוד המלא להקמתו הועבר לאיראנים על-פי הנחיות מאנה, ייצר חומר ט' בריכוז של 96%.

ד

הפרוטוקולים ומסמכים נוספים

26. בביסוס התשתית העובדתית הסתמך בית-המשפט, נוסף על הסכם ת/2, על הפרוטוקולים שנחתמו בהמשך להסכם זה (מוצגים ת/4, ת/6, ת/8, ת/9, ת/24 ועוד). מסמכים אלה הושגו על-ידי שירותי הביטחון, וככל הנראה הם רק חלק מהפרוטוקולים שנערכו בנושא זה. הפרוטוקולים מתייחסים להסכם ת/2 כהסכם המרכזי, והם מעדכנים אותו, דנים בהתחשבנויות שוטפות, מדווחים על חסרים שיש להשלים וכן כוללים תוספות להסכם ת/2, ובעיקר התוספת של פרויקט הפילטר.

ה

ו

על-מנת להדגים את חשיבותם הראייתית של הפרוטוקולים, אתיחס בקצרה לתוכנם של שניים מתוכם – פרוטוקול ת/4 ופרוטוקול ת/6.

27. ת/4 הוא פרוטוקול מיום 19.9.1991 המאזכר את ההסכם המרכזי ת/2 ומעדכן אותו בעקבות פגישה שהייתה בין הצדדים. בין היתר, מדווח בו על ההסכמות להלן, הן בעניין פרויקט ט' והן בעניין הפרויקטים:

ז

1. Side B has the full responsibilities as stated in the main contract to provide all equipments to complete project SC 14. The total price for equipments to complete the factory is \$ 8.230.000 (eight million and two hundred thirty thousand U.S dollar) without the price of equipments for utilities. This price covers all others expenses such as insurance, delivery, taxes, transportation, etc., CIF.

א

ב

...

6. Concerning subject SC 13. within 30 days after the signing of this agreement side B will give the informations as stated in appendix 1 of this agreement and the basic eng. of SC 13 within two months to side A, and within five months will give the complete files no. 4 & 5 of SC 13.

ג

7. Concerning subjects SC 12, SC 11 and SC10, side B will prepare the basic informations and will hand to side A within one month (starting after receiving the payment). The files no. 4 & 5 of all these three projects will be finished and will be handed to side A, within ten months (starting after receiving the payment)" (השגאות במקור – ת' א')

ד

ה

28. פרוטוקול ת/6 מיום 27.5.1993, המוכתר בכותרת "מכתב כוונות", נכתב לאור הסכמות שהושגו בעקבות פגישה בין הצדדים. הפרוטוקול מחולק לנושאים, כאשר הנושא הראשון דן בפרויקט ט', הנושא השני דן בפרויקט SC-12, הנושא השלישי דן בפרויקט SC-13, הנושא הרביעי דן בפרויקטים SC-10 ו-SC-11 והנושא החמישי דן בפרויקט הפילטר. בתחילת המכתב תומצתו הנושאים שנדונו באותה פגישה, כדלקמן:

ו

"On May 26&27 1993 a meeting was held on the different issues concerning projects SC14, 13, 12, 11 and 10, and also the project of Filter. between Mana Int. Inv. Inc. called side B and the representatives of side A, The buyer..."

ז

בנוגע לפרויקט ט', מאוזכר נושא אספקת המחשב (אשר תפקידו להגדיל את ריכוזיות חומר ט'):

"A. Subject no. SC 14:

- א 1. Mr. Manber will visit china about 20th of June 93, there he will inform side A; The schedual of visit of side A's experts for training, which should take place about mid july 1993. This visit will include the visit of the factory. The time of training for 6 persons can vary from two to eight weeks depending on different parts of training. The DCS system will be transported by air by side B's responsibility immediately after completion of software installations on main system, which will take place before September. The representatives of side B (Mana Int.) from a country in Europe or China will be in tehran, after the arrival of DCS system, to help the installation and to insure complete and correct performance".
- ב
- ג

ד בנוגע לציוד לפרויקט ט' שנשלח במשאיות ממדינה באירופה לאיראן נאמר בפרוטוקול:

- ה "5. Side B: informed side A: that 4 more lorries will leave the country in Europe and the equipments will be in Tehran by the end of June 1993, (this include the truck No. 5 with smaller equipments, which both side decided to put its goods in 4 other trucks). The two other containers have already left the country in Europe heading for Iranian Border, and to Tehran" (השגאות במקור – ת' א')
- ו

ז בנוגע לפרויקטים האחרים מדרווח בפרוטוקול, בין היתר, על ההתקדמות וכן על בעיות שונות שנתקלו בהם האיראנים, מועדי אספקה והשלמת מסמכים.

ח בנוגע לפרויקט הפילטר נאמר בפרוטוקול, כדלקמן:

ט

"E. Concerning filter factory:

1) Both side arranged a written preliminary agreement according to appendix I of this agreement. The final contract will be signed about middle of july 1993.

א

2) According to the request of side B, side A will pay to side B, \$ 1,000,000 (one millions of U.S. dollars) as down payment; and side B will give a cheque with the same amount as guarantee, this chque will be returned to side B after the signing of final contract of july 15th 1993..."

ב

מהאמור לעיל ניכרת חשיבותם של הפרוטוקולים והשתלבותם בראיות האחרות המוכיחות את מסכת העובדות המיוחסות למערער.

ג

29. מלבד ההסכם ת/2 והפרוטוקולים נסתייע בית-המשפט במסמכים נוספים המתייחסים לפרויקטים השונים, כגון, ולשם הדגמה בלבד, מסמכים המעידים כי הוצאו שיקים במסגרת עיסקאות אלה (מוצגים ת/52, ת/55).

סניגורי המערער קובלים נגד קבילותן של חלק מראיות אלה. אבחן את טענותיהם בנושא הקבילות תוך ייחוס הראיות שבמחלוקת לפרויקטים השונים שאליהם הן מתקשרות, וזאת על-מנת לבחון, בצד שאלת קבילותם, את דיות חומר הראיות אף בלעדיתהן.

ד

30. (א) בנוגע לאספקת החומר ט' אשר התבצעה, כאמור, באמצעות העברת קונטיינרים מסין לאיראן דרך הים, קובלים באי-כוח המערער על שני מוצגים – מוצג ת/1 ומוצג ת/127א-י'. מוצג ת/1 הוא רשימת חומרים שהוכנה על-ידי העד ק', לבקשת התובעת, בישיבת בית-המשפט מיום 9.6.1997. מקריאת פרוטוקול הדיון בבית-משפט קמא מסתבר כי מוצג זה הוגש בהסכמה. די בכך כדי לסתום את הגולל על טענת אי-הקבילות נגדו (ראו [המ' 217/75](#) מלקי נ' מדינת ישראל [2]). גם לעצם העניין אין כל ממש בהתנגדות. המסמך ת/1 בא לשקף את זיכרונו של העד בעת מהלך עדותו לגבי אותם 8-9 חומרים שלגביהם נתבקש על-ידי המערער, בתחילת עבודתו אצלו, למצוא ספקים שמהם יהיה ניתן לרכושם. לצורך זה היה ניתן לקבל את המסמך כראיה.

ה

ו

(ב) מוצג ת/127 כולל שטרי מטען שהוגשו על-ידי העדה ג'וי, אשר העידה כי מסמכים אלה הועברו אליה על-ידי הסינים בזמן משלוח המכולות המצוינות בהם, משלוח שהיא טיפלה בו, לבקשת המערער. בית-משפט קמא הסתמך על מסמכים אלה

ז

כחיוזוק לקביעתו כי המערער התחייב לספק חומר ט' בריכוזיות של 96%. במסמכים אלה צוין מפורשות כי ריכוזיות החומר ט' בחלק מהמשלוחים היה 90% ובחלק 95%. איני רואה טעם להרחיב בשאלת קבילותם של מסמכים אלה, וזאת מהטעם שקיימות די ראיות אחרות להוכחת ריכוזיות החומר ט' הנדרשת, על-פי המוסכם בין המערער לאיראנים.

מסקנת בית-משפט קמא בנוגע לריכוזיות החומר ט' (96%) אשר נשלח במכולות מסין לאיראן התבססה על כך שהמערער הודה שהאיראנים ביקשו ממנו לספק להם חומר בריכוזיות זו (הודעה 8 עמ' 7 שורות 9-22 וכן בעדותו בבית-המשפט עמ' 2357 לפרוטוקול). המערער טען כי הוא סירב לספק חומר בריכוזיות זו, אך חלק זה של גירסתו לא התקבל על-ידי בית-המשפט כמהימן. יתרה מכך, בית-המשפט תמך מסקנתו גם בכך ששיעור ריכוזיות זה מופיע, בקשר לפרויקט ט', בסעיף 12 להסכם ת/2. סביר להניח כי במשלוחים של החומר ט' עצמו דרשו האיראנים אותה ריכוזיות כפי שדרשו שיפיק המפעל בפרויקט ט'. לאור האמור, נראה כי המוצג ת/127 רק הוסיף לעיבוי מסקנת בית-המשפט אשר הייתה תקפה גם בלעדיו.

(ג) אשר לפרויקט ט', כולל נושא המחשב שנספח אליו וסיפור הכיסוי שנתיך לחומר ט' כקרבון טטרה כלוריד, קובלים באי-כוח המערער על קבלת המוצגים ת/16, ת/19, ת/21, ת/27 ו-ת/17. מעיון בפרוטוקול בית-המשפט המחוזי עולה כי כל המוצגים, פרט לת/17, הוגשו והתקבלו ללא התנגדות. מכאן, שדין טענות הקבילות בעניינם של מוצגים אלה להידחות. באשר למוצג ת/17, מדובר בקלסר הכולל תעודות משלוח ומסמכים נלווים לתעודות משלוח בקשר למשלוח הציוד ממדינה באירופה לאיראן במהלך השנים 1992-1993. חלק מהמסמכים הנכללים בו נערכו על-ידי ק' וחלקם האחר הן תעודות משלוח ממפעלים שונים ומסמכי ביטוח. טענת סניגורי המערער כי המסמכים אינם קבילים מופנית, למעשה, נגד אותם מסמכים בת/17 אשר לא נערכו על-ידי ק'. אולם מסמכים אלה, גם אם אינם קבילים כראיה לתוכנם, הם קבילים כראיה לכך שהם עברו תחת ידו של ק' במסגרת ביצוע המשלוחים לאיראן (עמ' 128 לפרוטוקול) וכמסמכים אשר שימשו את עסקי המערער בקשריו עם האיראנים. לצורך זה היה מקום לקבלם.

(ד) טענותיהם העיקריות של סניגורי המערער בנוגע לקבילות ראיות מתמקדות בפרוטוקולים ובמסמכים שהוגשו בקשר לפרויקטים. סניגורי המערער מתנגדים לקבילותם של המוצגים ת/4, ת/6, ת/8, ת/9, ת/10, ת/11, ת/12 ו-ת/51-58.

המוצגים ת/4, ת/6, ת/8 ו-ת/51-58 הוגשו והתקבלו ללא התנגדות. מכאן, שאין לשלול את קבילותם. ראוי לציין כי לפחות בנוגע לחלק מפרוטוקולים אלה טען המערער שהם נערכו כחלק מקונספירציה שנרקמה בינו ובין עבאספור. משמע, שהוא הודה, למעשה, בקבילותם ורק הציע להם פרשנות משלו.

א

ת/10 הוא מסמך שקיבל העד ק', לדבריו, מהטכנאי האיראני... (עדותו בעמ' 92-93 לפרוטוקול). בית-משפט קמא מציין כי במסמך זה, המתייחס כולו לפרויקטים, יש הפניה ישירה לנספחים בהסכם ת/2 לגבי פרטים טכניים שונים. יתרה מכך, ב-ת/10 נאמר כי חסרים כמה פרטים לגבי פרויקט "12" (SC-12) (טאבון), בעוד פרטים אלו נמסרו לגבי פרויקטים "13" ו-"14". סניגורי המערער טוענים כי ק' אינו כשיר להגיש מוצג זה כראיה לתוכנו או כמי שמאשר את האותנטיות שלו, שכן כל שידע לציין לגביו הוא שהוא קיבלו מ... הנני סבור, שצדק בית-המשפט המחוזי בקבלו את המסמך כראיה. מסמך זה הוצג כראיה להוכחת הקשר בין האיראנים למערער בנושא הפרויקטים, ואכן יש בו ללמד על קשר זה ועל דרישותיהם של האיראנים ממאנה למימוש התחייבותה בנוגע לפרויקטים.

ב

ג

ניתן להוסיף, שמבחינת חומר הראיות בכללותו, מסמך זה משתלב היטב בראיות אחרות שהוגשו. הוא מהווה המשך לת/6 ומשתלב גם עם ההסכם ת/2.

ד

(ה) ת/9 כולל חומר שהועבר לארץ על-ידי ק'... בסוף שנת 1992 ובתחילת שנת 1993 (בשתי הזדמנויות). חומר זה כולל מפרט לציוד ותיאור של כמה יחידות ייצור ומתייחס לייצור גז חרדל. ת/11 ו-ת/12 הם דיסקטים מפוענחים הכוללים רשימת ציוד ותהליכי ייצור של גז העצבים טאבון.

ה

למערער טענות רבות נגד קבילותם של מוצגים אלה. בלי להיגרר למחלוקת בין בעלי-הדין, די אם אומר שהמוצגים הנ"ל הם מוצגים אשר היו במשרדו ובחזקתו של המערער, ולפי עדות ק' הם קשורים ליחסים של המערער וחברותיו עם האיראנים. לכך הם בוודאי יכולים לשמש ראיה. יש בכך תוספת משקל לראיות האחרות המלמדת על עיסוקו של המערער בפרויקטים. אכן, ראיות אלה משתלבות בחומר ראיות אחר אשר מבסס בלאו הכי את מעורבותו של המערער בפרויקטים. בעיקרו של דבר, התשתית הראייתית לגבי כל אחד מחומרי הפרויקטים מסתמכת על עדות ק', עדות שהייתה מהימנה על בית-המשפט. כמו כן היא מסתמכת על קיומם של פרוטוקולים ומסמכים רבים אחרים. הפרויקט לייצור גז חרדל נתמך במסמכים הנכללים בת/2, ת/4, ת/6, ת/8, ת/52, ת/24 ו-ת/113. הפרויקט לייצור גז עצבים טאבון נתמך במסמכים הנכללים

ו

ז

בת/2, ת/4, ת/6, ת/52, ת/24, ת/10 ו-ת/113. הפרויקטים לייצור גז עצבים סארין וסומאן נתמכים במוצגים הנכללים בת/2, ת/4, ת/52, ת/24, ת/53, ת/55, ת/57 ו-ת/113.

א

(ו) אשר לפרויקט הפילטר, טוענים באי-כוח המערער נגד קבילות המוצג ת/13. מדובר במסמכים הכוללים סרטונים בנוגע לפגזים בינאריים של מרגמה, המכילים חל"כ. לטענת סניגורי המערער, ק' לא ערך את המסמך ולא היה עד לעריכתו, ועל-כן אין הוא יכול לאשר את האותנטיות שלו. יתר-על-כן, ק' לא ידע לומר מי הוא עורך המסמך והסתפק בשם התואר הכללי "איראנים". לטענת סניגורי המערער, אין די בכך, ומן הדין היה לקבוע כי באין זיהוי מדויק של עורך המסמך, אשר יאפשר למערער לנסות ולתקוף את טענות ק' בקשר למסמך, אין מקום לקבלו כראיה.

ב

ג

העד ק' העיד כי קיבל שרטוטים אלה מהאיראנים בנוגע לפרויקט הפילטר. ברי מעדותו, שהאיראנים שהתייחס אליהם הם אותם איראנים שעמם היה בקשר לביצוע התחייבויות המערער לפי ההסכם ת/2 והפרוטוקולים. לכך יש להוסיף שבבית-משפט קמא הסכים סניגורו של המערער דאז לקבלת ת/13 בכפוף לכך שמשקלו, תוכנו, הקשר של המערער למסמך והשאלה אם ידע על תוכנו או לא ידע, יישקלו במסגרת יתר ההוכחות שיישמעו בתיק (ראו עמ' 96 לפרוטוקול המפנה גם להחלטה בעמ' 92). על יסוד אלה, בדין התקבל המוצג ת/13 כראיה.

ד

ה

יוער, כי גם בנוגע לפרויקט הפילטר, המוצג ת/13 הוא רק ראיה אחת מני רבות אשר שימשו בסיס להוכחת אשמת המערער. תמכה בכך, כאמור, עדותו של ק', והיו ראיות נוספות שתמכו בעדותו – ת/6, ת/14, ת/51, ת/54, ת/53 ו-ת/113. מכאן, שאפילו לא היה מתקבל מוצג ת/13 כראיה, לא היה בכך לערער את התשתית העובדתית שנקבעה בעניין פרויקט הפילטר.

ו

(ז) לסיכום, במרבית טענות באי-כוח המערער נגד קבילות המוצגים אין ממש, ובחלקן האחר, אפילו יתקבלו הטענות, אין בכך לערער את התשתית העובדתית שנקבעה על-ידי בית-משפט קמא.

ז

דוחות המפגשים עם גורמי הביטחון

31. בעקבות קבלת המידע מע' בנוגע למגעיו של המערער עם האיראנים הוציא דן בחדש יולי 1992 "ידיעת חשד". ידיעת חשד והמסמכים הנלווים אליה, אשר דן העיד

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

כי קיבלם מע', הוגשו וסומנו כ-ת/118. בעקבות זאת החלה באוגוסט 1992 סדרת מפגשים בין דן וגורמי ביטחון נוספים לבין המערער. המגעים בין המערער לבין גורמי הביטחון תועדו בדוחות ובזיכרונות דברים שערכו גורמים אלה מיד לאחר הפגישות או בסמוך להן (ת/113). בית-משפט קמא ציין כי דוחות אלה (ת/113 ו-ת/118) תועדו בזמן אמת ולצרכים מודיעיניים ולא לצורכי חקירה משפטית, עובדה המוסיפה להם אמינות רבה (פיסקה 9 להכרעת-דינו). בית-המשפט אף קבע כי האמור בדוחות המפגש עם גורמי הביטחון עדיף עליו מעדות המערער בבית-המשפט ביחס למפגשים אלה (פיסקה 46 להכרעת-דינו).

א

ב

בערעור טוענים סניגורי המערער כנגד קבילות מוצג ת/118. איני מוצא כיצד התנגדות זו יש בה כדי לקדם את עניינו של המערער. המסמכים שבמוצג זה אף הם אינם חיוניים להוכחת אשמת המערער. לפיכך אמנע מלהתייחס אליהם ואצא מהנחה שאין הם קבילים, בלי להכריע בשאלת קבילותם. המוצג החשוב יותר, שעליו השתית, בין היתר, בית-משפט קמא חלק ממימצאיו, הוא ת/113, על הדוחות וזיכרונות-הדברים שהוא כולל. לסניגורי המערער אין טענות נגד קבילותם של אלה.

ג

הודעות המערער בחקירתו במשטרה

ד

32. רובד נוסף של ראיות אשר בית-המשפט המחוזי הסתמך עליו הוא שבע-עשרה הודעות מפורטות אשר מסר המערער לחוקרי המשטרה. להסתמכות זו יש חשיבות רבה, בעיקר נוכח ניסיונו של המערער בעדותו בבית-המשפט לשנות ולתקן את גירסתו בנושאים רבים. את עיקר החשיבות אני מייחס להודעתו האחרונה של המערער אשר סומנה כמוצג ת/50. בהודעה זו נדרש המערער לתמלילי שיחות..., תמלילים אשר סומנו ת/72. לדיון בתמלילים אלה אעבור עתה.

ה

תמלילי שיחות של המערער – ת/72

ו

33. ת/72 כולל תמלילים של שיחות שהתנהלו במהלך השנים 1993-1994... התמלילים הנכללים במוצג זה הינם אך מקצת התמלילים אשר קיימים ברשות המדינה. בית-משפט קמא קבע במהלך הדיון כי בת/72 ייכללו רק אותם תמלילים אשר המערער התייחס אליהם בחקירתו במשטרה במסגרת הודעתו ה-17 (שניתנה ביום 15.6.1997), אשר סומנה כ-ת/50.

ז

השופט סטרשנוב אשר כתב את הכרעת-הדין קבע ביחס למוצג זה, כי מאחר שלא הוכחו התנאים המוקדמים לקבילות תמלילים, אין הם בבחינת חומר ראיות קביל, ועל-כן הוא לא התבסס על האמור בהם לצורך הכרעת-הדין. השופט ש' טימן הביע דעה אחרת וקבע כי במישור העקרוני אין הוא רואה מניעה להסתמך על דברי הנאשם שאישר קטעים מהנאמר באותן שיחות. עם זאת החליט שלא לעשות שימוש בתמלילים אלה משום דיות הראיות כנגד המערער אף בלעדיהם. השופט ד' המר צירף דעתו בנושא זה לדעת השופט טימן. בטענות בפנינו חוזרת המדינה על בקשתה בערכאה הראשונה לקבוע כי תמלילי השיחות שהוגשו לבית-המשפט כשירים וקבילים כראיה.

דעתי היא כי אותם תמלילים המשקפים שיחות בין המערער לבין אדם אחר, שהמערער בחקירתו אישר את דבר התקיימותן – קבילים כראיה.

34. על-פי דיני הראיות, המבקש להגיש כראיה סליל הקלטה או אמצעי אחר להוכחת תוכנה של שיחה שהתקיימה, מוטל עליו הנטל להוכיח את תנאי הקבילות של אותו מוצג קודם שיוכל להציגו כראיה. תנאי הקבילות במקרה כזה נקבעו בפסיקה (ראו [ע"פ 869/81 שניר נ' מדינת ישראל](#) [3]).

עם זאת לעתים יהיה ניתן להוכיח את תוכנה של השיחה ולקבל כראיה תמליל שלה אף שתנאי הקבילות כאמור לא הוכחו. כך הוא במקרה שיש הודאה מצד הנאשם, שתמליל של שיחה משקף את תוכנה הנכון של השיחה אשר הוקלטה. ברי שהנאשם רשאי לאשר, אם באימרה שלו ואם בעדות, שהוא נטל חלק בשיחה המוצאת את ביטויה בתמליל, וכי התמליל מהווה שיקוף מהימן של אותה שיחה. ברור שאם יאמר זאת במפורש ובפה מלא, תהיה זו הודאה מצדו בקיום השיחה ובתוכנה, שכמוה ככל הודאה של נאשם בעובדות. אולם הודאה כזו אינה חייבת להיות הודאה מפורשת. היא יכולה להיות הודאה במשתמע, הבאה לידי ביטוי בהתנהגות המערער. כך, למשל, אם נאשם נדרש בחקירה לשיחה אשר מוצאת את ביטויה בתמליל והוא מתייחס לשיחה בצורה חד-משמעית כאל שיחה המשקפת שיחת אמת, תוך שהוא מצדו מעניק ביאורים ופירושים למשמעות הדברים הנאמרים, יהיה ניתן להסתמך על דבריו כהודאה בעצם קיומה של השיחה כפי שזו משתקפת בתמליל. כל זאת רק אם – וזאת יש להדגיש – דבריו של הנאשם מצביעים באופן ברור וחד-משמעי על כך שהוא מודה בקיום אותה שיחה המוצאת את ביטויה בתמליל.

בנ"פ 2801/95 קורקין נ' מדינת ישראל [4] נדונה שאלה דומה. גם שם לא הוכחו התנאים המוקדמים לקבילות תמליל שיחה מסוימת בין הנאשם לאחר. בקבלו את התמליל כראיה אומר בית-המשפט, מפי חברי השופט קדמי:

א

"המערער, בחקירתו הנגדית, אינו טוען שהשיחה המתומללת בת/69 לא התקיימה או שתוכנה 'עוות' או 'בושל'. אדרבא, המערער מתייחס אל השיחה המוקלטת כאל שיחה שהתקיימה כפי שהיא מופיעה בתמליל, והוא עושה כמיטב יכולתו על-מנת ליתן לתוכנה 'הסבר', העולה בקנה אחד עם טענתו..." (שם, בעמ' 804).

ב

35. כך גם בענייננו. במהלך חקירתו במשטרה (ת/50), כשנחקר על האמור בתמלילים, לא הכחיש המערער את דבר קיום השיחות המשתקפות בהם ולא את נכונות האמור בתמלילים כמשקף שיחות אמת. הוא התייחס אל תמלילי השיחות כאל תמליל המייצג שיחה שהוא נטל בה חלק, תוך מתן פירושים משלו לאמור בשיחה...

ג

...

ד

אם כן, המערער לא הכחיש את קיום השיחות, לא טען כי הדברים המופיעים בתמלילי השיחות שעליהם נחקר לא נאמרו על-ידי ו לא טען לשיבושים שנפלו בתמליל. ביחס לכל שיחה שלגביה נשאל, ניסה המערער לתת פירוש לדברים שונים שהופיעו בתמלילי השיחות, לעתים פרשנות מפורטת ולעתים התחמקות בטענה שאינו יודע למה התכוון. אולם אף באותם מקרים שבהם התחמק המערער ולא נתן פירוש לדברים שצוטטו מהתמלילים, הוא לא טען כי השיחה לא התקיימה. אשר-על-כן, דעתי היא כי תמלילי השיחות המהווים חלק מת/72, שבהם המערער הוא אחד הדוברים, קבילים כראיה. יודגש, תמלילי השיחות הקבילים כראיה הם רק אלה שהוצגו בפני המערער והוא התבקש להתייחס אליהם ועשה כן תוך שהוא מתייחס לאמור בהם כמשקף שיחות אמת שבהן נטל חלק. לא כן השיחות אשר תמלילים שלהם הוצגו בת/72, ובהן המערער אינו אחד מהדוברים, וממילא לא היה יכול לאשר את האותנטיות שלהן.

ה

ו

36. לאחר הקביעה בדבר קבילות חלק מהתמלילים יש לבחון מה ניתן ללמוד מהם. לטעמי, ניתן ללמוד לענייננו...

ז

כאמור, התמלילים הם של שיחות שהתקיימו במהלך השנים 1993-1994. כל השיחות התקיימו לאחר הפגישה עם דן באוגוסט 1992, שבה הביע המערער נכונות

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

לשתף פעולה לאחר שהתקבלה הודעת החשד ביחס אליו. מרבית השיחות התקיימו לאחר פגישה מיום 10.2.1993, שבה הצהיר המערער כי סיים את כל עסקיו בתחום הנשק הבלתי קונבנציונלי ההתקפי מול איראן. קיימות שיחות שהתקיימו גם לאחר האזהרה שהוזהר המערער על-ידי תנ"צ אבי כהן ביום 26.11.1993 (ת/117). ...תומך בגירסה שהקשר האמור לא נפסק. עובדה זו מתחדדת כאשר בוחנים את תוכן השיחות. להלן אדגים זאת.

א (א) כך, עולה מהשיחות, כי אף לאחר שהמערער הצהיר כי הוא מסיים את יחסיו עם האיראנים, הרי שמתקיימים משלוחים, ככל הנראה, במסגרת פרויקט ט'.

...

ג יוצא, שאף שהמערער הצהיר חזור והצהר בפני חוקריו מקרב גורמי הביטחון כי עסקיו עם האיראנים הסתיימו וכי פרויקט ט' תם ונשלם, הרי שבמציאות, גם לאחר שהצהיר כך, משאיות המשיכו להגיע לאיראן. בעניין זה יש לציין כי בניגוד להצהרת המערער, פרויקט ט' לא הסתיים בחודש יוני 1993...

ט (ב) מהשיחות ניתן ללמוד אף על קיום פרויקטים ממשיים, SC-10 ו-SC-11, שלגביהם טוען המערער כי היו פרויקטים פיקטיביים...

...

ח מכל האמור לעיל עולה כי הפרויקטים האמורים לא היו פיקטיביים. משלחת איראנית מגיעה לבדוק את הסחורה במסגרת פרויקט SC-10 וכן מתנהלים תיאומים לצורך התשלום בעבור הפרויקטים (SC-10 ו-SC-11) השלמים. ממקור אחר עולה, אגב, שאף שולם בעבור פרויקטים אלה. אילו הייתה נכונה טענת המערער, כי פרויקטים אלו נוצרו אך בשל צרכים פנים-איראניים והכסף ששולם במסגרתם הוא בעבור פרויקט ט', לא היה צריך לקיים את כל התיאומים הללו. האמור בשיחות מעיד כי הפרויקטים הללו לא היו פיקטיביים אלא היו פרויקטים שקרמו עור וגידים ואף הגיעו לכדי השלמה.

ט (ג) פרויקט נוסף שלגביו טען המערער כי הינו פרויקט פיקטיבי הוא פרויקט SC-12.

...

(ד) סוגיה נוספת שעל אודותיה ניתן ללמוד דבר או שניים מתמלילי השיחות היא פרויקט הפילטר.

א

...

מכל האמור לעיל עולה, כי על-אף טענות המערער הייתה קיימת עיסקה בין המערער לאיראנים בנוגע לפרויקט הפילטר. המערער הוציא במסגרתה כספים, האיראנים שילמו סכומים נכבדים על החשבון ונעשו בירורים רבים בעניינו. הועלתה בשיחות הצעה כי כסף ששולם בעבור פרויקט זה יכסה את הסכומים שנותרו לתשלום במסגרת עסקת פרויקט ט'. קשה ליישב את האמירות בשיחות הללו עם גירסת המערער, כי העיסקה ביחס לפרויקט הפילטר הייתה עיסקה פיקטיבית.

ב

37. בנוסף לכל האמור לעיל עולות מהתמלילים נקודות נוספות התומכות בגירסת התביעה והמחלישות את גירסתו של המערער.

ג

(א) ...

(ב) ...

(ג) ...

(ד) ...

(ה) ...

ד

ה

38. לסיכום נקודה זו, לא יכול להיות ספק שיש... כפי שאלה מצאו את ביטוין בתמלילי השיחות ת/72 – משום סיוע וחיזוק בעלי ערך לגירסת התביעה בנושאי פרויקט ט', הפרויקטים ופרויקט הפילטר ולמסקנות שאליהן הגיע בית-המשפט המחוזי בנושאים אלה. עם זאת מוסכם עליי, כפי שסבר בית-המשפט המחוזי, שאף לולא תמלילים אלה די היה בחומר הראיות שבא בפני בית-המשפט המחוזי כדי לבסס את מסקנותיו.

ו

ג. גירסת המערער ביחס לפרויקטים ולפרויקט הפילטר

39. לאחר שסקרנו את עיקרי הראיות נגד המערער הגיעה העת לדון במישרין בקו ההגנה המרכזי של המערער בנוגע לפרויקטים ולפרויקט הפילטר. על-פי קו הגנה זה, הן האמור בהסכם ת/2 והן האמור בפרוטוקולים, בחלקיהם המתייחסים לפרויקטים ולפרויקט הפילטר, הוא תכתובת פיקטיבית ששימשה רק כאמצעי לקבלת כספים בעבור

ז

פרויקט ט' לצורך כיסוי עלויותיו מאז החתימה על ההסכם ת/2. קו הגנה זה נזכר לעיל בפסקאות 22 ו-25(ד). הוא גם נזכר בחלק מהדברים שנאמרו ביחס לתמלילים ת/72. בגלל חשיבות הנושא אעסוק בו עתה ישירות ואסכם את עמדותי בו.

א

בית-המשפט דחה את גירסת המערער, כי על-פי המוסכם בינו לבין עבאספור ההסכמים הנוגעים לפרויקטים ולפרויקט הפילטר היו פיקטיביים ולא נועדו כלל לביצוע. הנני סבור, כי אין להתערב במסקנת בית-המשפט כי גירסת המערער בעניין זה אינה אמת. אעמוד להלן בקצרה על עיקרי הטעמים לדחיית גירסת המערער.

ב

(א) קריאת תוכנם של הפרוטוקולים משקפת פירוט ספציפי של חוסרים, השלמות וקביעת מועדים לביצוע הפרויקטים השונים. מעיון בהסכם ת/2 ובפרוטוקולים ניכר כי מדובר במסמכים המתקשרים זה לזה וכי הפרוטוקולים מהווים את המשכו של ההסכם ת/2, כולל דיווח על מצב הביצוע, תיקונים ועדכונים. אין זה סביר כי מסמכים פיקטיביים יערכו באופן כה ענייני ודקדקני.

ג

(ב) חלק מהאמור בפרוטוקולים נתמך במסמכים נוספים שהמדינה הצליחה לשיים ידה עליהם ולהציגם בפני בית-המשפט. לדוגמה, בפרוטוקול ת/4 מיום 19.9.1991 התחייב המערער להמציא שיק בסך 750,000 דולר להבטחת התחייבותו. בעניין זה הוצג בפני בית-המשפט ת/52, שהינו אישור של עבאספור מהתאריך הנ"ל. בעניין זה טען המערער בעדותו כי השיק פיקטיבי (עמ' 2286 לפרוטוקול). אולם בחקירתו במשטרה טען המערער לגבי שיק זה, כי זהו שיק ביטחון שנתן לאיראנים כשהחלו לספק את הציוד של פרויקט ט' (הודעה ת/40 עמ' 11 שורה 5). דוגמה נוספת, בפרוטוקול ת/6 מיום 27.5.1993 הצהיר המערער (בעמ' 6) כי הפרויקטים SC-10 ו-SC-11 מוכנים ויימסרו לאיראנים בשבוע הבא. באותו תאריך ממש, ביום 27.5.1993, מקבל המערער מעבאספור שיק על סך 600,000 דולר כתשלום סופי בעבור הפרויקט SC-11 (ת/55) ושיק נוסף בסך 440,000 דולר כתשלום סופי בעבור פרויקט SC-10 (ת/57).

ד

ה

ו

(ג) אין היגיון בטענה כי עבאספור דרש חתימה על מסמכים אלו לצורך מתן הסבר לממונים עליו בגין "התייקרויות". סביר להוכיח התייקרויות בפרויקט שמבוצע בפועל באמצעות קבלות יותר מאשר על-ידי יצירת מסמכים פיקטיביים לגבי פרויקטים שלא ניתן להוכיח את קיומם. המערער הוסיף והסביר, כי פעל כך רק מהטעם שב"יום פקודה" יוכל עבאספור להראות כי בפועל הוצאו הכספים על פרויקט ט'. אם כך הדבר,

ז

הוא נשאל, לשם מה היה צורך בביום קיומה של עיסקת הפרויקטים? תשובתו לכך הייתה כי לא התעמק בלוגיקה של עבאספור. בתשובה זו אין ממש.

א

(ד) נזכיר בעניין זה שוב את הסתירות בגירסת המערער בכל הנוגע לחלקים ב-2 ובפרוטוקולים המתייחסים לפרויקטים. המערער לא הסביר מה היה עושה אם בשלב כלשהו היה עבאספור יוצא מהתמונה, והצד האיראני היה דורש את מימוש הפרוטוקולים. המערער התחמק מלענות על שאלה זו, הן כאשר נשאל על כך על-ידי בית-המשפט והן במהלך החקירה הנגדית. תשובתו כי זה "סטנדרד עבודה אצלם" אינה משכנעת. בחקירתו במשטרה אמר בעניין זה כי במקרה כזה עבאספור היה מוודא כי המסמכים לא היו עוברים לגורם אחר. אולם הסבר זה סותר את גירסת המערער, שלפיה הפרוטוקולים נועדו מלכתחילה על-מנת שלעבאספור יהיה "מה להציג בבית". כשנדרש המערער לסתירה זו בחקירה נגדית, נולדה גירסה חדשה, ולפיה עבאספור היה צריך להראות את הפרוטוקולים רק בבנק המרכזי.

ב

ג

(ה) המערער לא נתן הסבר מתקבל על הדעת, מדוע לא העביר את הפרוטוקולים (הפיקטיביים, לטענתו) לגורמי הביטחון במהלך מפגשיו עמם, תוך הסבר על הנסיבות שבהן נחתמו. טענת המערער בעדותו בבית-המשפט, כי חשב שק' העביר את הפרוטוקולים יחד עם החומר הטכני... עומדת בסתירה לטענתו במשטרה. שם טען, לכל אורך חקירתו, כי לא מצא לנכון להעביר את הפרוטוקולים, שכן היה מדובר ב"תרגילים מסחריים". אף באחת מהודעותיו לא אמר המערער כי הסיבה לכך שלא העביר את הפרוטוקולים לגורמי הביטחון היא מאחר שסבר שהם מצויים בידי גורמי הביטחון זה מכבר. יוער, כי שתי גירסאותיו – לא רק שהן סותרות זו את זו, אלא ששתיהן משוללות היגיון. אם אכן סבר המערער כי ק' העביר את החומר... (וזאת בלי להסביר כלל את היות החומר פיקטיבי), האם יש היגיון בכך שלא מיהר לספק, מיוזמתו, את הסברו למסמכים אלה, הסבר שהיה בוודאי מתועד על-ידי גורמי הביטחון? ובכלל, האם היגיוני כי לא נשאל על-ידי גורמי הביטחון בנוגע לפרוטוקולים לו אלה היו נמסרים לו? גירסתו השנייה, בדבר ה"תרגילים המסחריים הפיקטיביים", אינה היגיונית גם היא. האם סביר כי אדם המצוי בקשר עם גורמי מודיעין, כאשר הוא יודע שהם מתעניינים בסוג זה של מידע, והוא משתף עמם, לטענתו, פעולה, לא יידעם מראש שהוא מוציא מסמכים פיקטיביים בעניין זה? אם המסמכים אכן פיקטיביים, ההיגיון הפשוט מורה כי אדם כזה יגן על עצמו מראש מפני "האשמות שווא".

ד

ה

ו

ז

(ו) גם אין זה סביר, כי המערער העביר לק' פרוטוקולים שהינם מסמכים פיקטיביים הנוגעים רק להסדרי תשלומים בינו לבין עבאספור בלי ליידעו שאין אלה

מסמכים אמיתיים. מעדות ק' יודעים אנו שלק' לא נאמר על-ידי המערער שהם פיקטיביים, וק', על-פי עדותו שהייתה מהימנה על בית-המשפט, עשה לביצוע התחייבויות המערער ביחס לפרויקטים אלו.

א

(ז) קשה להלום כי עבאספור אכן רקם עם המערער קונספירציה שתכליתה הייתה הוצאת כספים משלטונות איראן. אף שאין ספק כי עבאספור הוא אדם בעל מעמד ושררה, הקלות שבה לכאורה הוא מסוגל להערים על המערכת השלטונית באיראן אינה מתקבלת על הדעת. ניסיונותיו של המערער לצייר את איראן כמדינה שבה איש הישר בעיניו יעשה משוללים תשתית עובדתית משכנעת.

ב

(ח) למערער הייתה גירסה נוספת, אלטרנטיבית, שעל-פיה הידע שנמסר בגין הפרויקטים לאיראן נמסר על-ידי כ' וק' ביוזמתם ללא קבלת רשות ממנו וללא ידיעתו. גירסה זו נשללה גם על-ידי ק' וגם על-ידי י', ולא הוכחה בכל ראייה אחרת. מעבר לכך, היא משוללת היגיון. לא מתקבל על הדעת, כי המערער יקבל שיקים בסכומים נכבדים בגין אותם פרויקטים, בעוד ה"סחורה" סופקה לאיראנים על-ידי אדם אחר.

ג

(ט) טענת המערער כי כל החומר שהועבר לאיראנים בנושא הפרויקטים הוא חומר ספרייתי גלוי, אף היא משוללת יסוד. קשה עד מאוד להשתכנע כי האיראנים היו מוכנים לשלם סכומי עתק למערער בגין חומר שניתן להשיגו בקלות בספרייה.

ד

(י) ראוי להזכיר כי בנוגע לחומר שנשלח על-ידי המערער לאיראנים הוא הציג גירסאות סותרות. לפי הגירסה האחת, הוא שלח את ק' למצוא חומר ספרייתי גלוי על-מנת "לשקר את עבאספור". לפי הגירסה השנייה, היה מדובר בקונספירציה שנרקמה בינו לבין עבאספור להוציא כספים נוספים מאיראן. אף שינוי גירסאות זה מעיד כי הסבריו של המערער בנוגע לטיב החומר שנמסר לאיראנים אינו אמת.

ה

(יא) כפי שכבר נזכר, גם בתמלילים ת/72 נמצא חיזוק לכך שהעיסוק בפרויקטים ובפרויקט הפילטר היה עיסוק "אמיתי" ולא פיקטיבי (ראו לעיל, בפיסקאות 36(ב), 36(ג), 36(ד) ו-37(ב)).

ו

סיכום ביניים

ז

40. על-פי מכלול הראיות המגוונות אשר באו בפני בית-המשפט, ניתן לקבוע שהוכחה התקשרות אמת של המערער עם עבאספור כנציג השלטון באיראן לאספקת ידע, רשימת ציוד וציוד, כמוסכם בהסכם ת/2 על נספחיו ובפרוטוקולים. בפועל, ביצע

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

המערער את משלוח חומר ט', מילא את התחייבויותיו בנושא פרויקט ט' וכן בנושא הפרויקטים. בנושא פרויקט הפילטר החל המערער בביצוע התחייבויות, אך אין בנמצא ראיות המעידות כי ביצועה של עיסקה זו הושלם. כפי שקבע בית-המשפט המחוזי, המערער בא במגע עם האיראנים בנושא פרויקט הפילטר ואף נערכו מסמכים בנדון ושוּלמו על-ידי האיראנים תשלומים בגין עיסקה זו. לסיכום, התשתית העובדתית כפי שנקבעה על-ידי בית-משפט קמא בדבר התחייבויות המערער כלפי האיראנים וביצוע את שקיבל על עצמו מבוססת היטב, ואין עילה להתערב בה.

על רקע זה אעבור עתה לבחון אם הוכחו העבירות שבהן הורשע המערער.

ד. האם הוכחו העבירות שבהן הורשע המערער?

41. לשון סעיפי האישום שבהם הורשע המערער היא כדלקמן:

"99. (א) מי שעשה, בכוונה לסייע לאויב במלחמתו נגד ישראל, מעשה שיש בו כדי לסייעו לכך, דינו – מיתה או מאסר עולם.

(ב) לעניין סעיף זה, 'סיוע' – לרבות מסירת ידיעה בכוונה שתגיע לידי האויב או ביוזעין שהיא עשויה להגיע לידי האויב, ואין נפקא מינה שבעת מסירתה לא התנהלה מלחמה."

"111. מי שביוזעין מסר ידיעה לאויב או בשבילו, דינו – מאסר עשר שנים; ... התכוון בכך לפגוע בבטחון המדינה, דינו – מאסר עולם."

"92. קשר או נסיון לעבור עבירה לפי פרק זה, דינם כדין מעשה העבירה."

עיון בסעיפי אישום אלה על רקע הראיות שבאו בפני בית-המשפט מלמד על כך שלא יכול להיות ספק שהמידע והציוד שסופקו לאיראן על-ידי המערער היו לתועלתה וסייעו לה במלחמתה בישראל. מדובר בידע, ברשימת ציוד ובציוד בנוגע לגזים רעילים המהווים חומרי לוחמה כימיים מסוכנים. המערער סייע לפיתוחם של אלה באיראן, תוך שהוא בא בדברים ומגיע להסכם לצורך זה עם אדם אשר ידוע לו שהוא מופקד על הציוד ההתקפי וההגנתי של החל"כ באיראן. הנני בדעה גם שחומר הראיות אשר בא

בפני בית-המשפט המחוזי הצדיק את מסקנתו, כי הוכחו כל רכיבי שלוש העבירות שבהן הורשע המערער. עם זאת המערער עורר בפנינו שלוש טענות אשר היו במחלוקת גם בבית-המשפט המחוזי, ואלה מצדיקות שנתייחס אליהן במפורט. אלה הטענות:

א) האם הוכח הרכיב הנסיבתי שאיראן היא מדינת "אויב". המעשה שבו דן [סעיף 99](#) הוא מעשה שיש בו כדי לסייע לאויב, ומסירת הידיעה שבה דן [סעיף 111](#) צריכה להיות לאויב; (ב) האם הוכח קיומו של היסוד הנפשי הנדרש בכל אחד מהסעיפים [99](#) ו-[111](#). יסוד זה כולל הן מודעות ליסוד העובדתי והן קיומה של הכוונה המיוחדת הנדרשת בשני הסעיפים: [בסעיף 99](#) הכוונה לסייע לאויב במלחמתו בישראל, [ובסעיף 111](#) הכוונה לפגוע בביטחון המדינה; (ג) האם הוכח ניסיון כמובנו בחוק ביחס לעבירה לפי [סעיף 92 לחוק העונשין](#) בנוגע לפרויקט הפילטר. לבחינת הוכחת יסודות אלה אפנה עתה.

איראן – מדינת אויב

42. בשלושת [הסעיפים 92, 99 ו-111](#) מתעוררת השאלה אם המעשים האסורים של המערער – הניסיון לסייע, הסיוע ומסירת הידיעות – נעשו ביחס ל"אויב". האם איראן הינה מדינת אויב?

[סעיף 91 לחוק העונשין](#) מגדיר "אויב" כך:

"אויב" – מי שהוא צד לוחם או מקיים מצב מלחמה נגד ישראל או מכריז על עצמו כאחד מאלה, בין שהוכרזה מלחמה ובין שלא הוכרזה, בין שיש פעולות איבה צבאיות ובין שאינן וכן ארגון מחבלים".

בית-המשפט המחוזי קבע כי איראן הייתה והינה מדינת אויב הן במועדים הרלוונטיים לכתב-האישום והן נכון ליום פסק-הדין. החלופה הרלוונטית בסעיף המתקיימת לגבי איראן היא "אויב" – ...או מכריז על עצמו כאחד מאלה, בין שהוכרזה מלחמה ובין שלא הוכרזה" (הדגשה שלי – ת' א'). בית-המשפט התבסס בעיקר על חוות-דעתו (ת/115) ועל עדותו של תא"ל גלעד, ראש חטיבת המחקר באגף המודיעין בצה"ל (להלן – גלעד). תשובתו של גלעד לשאלה אם איראן הינה מדינת אויב הייתה חד-משמעית בחיוב. עמדתו זו נובעת מהפן ההצהרתי: ציטוטים שונים מדבריהם של מנהיגי איראן בשנים האמורות; מהפן האידיאולוגי: שאיפה כי ישראל לא תתקיים ומהפן המעשי: סיוע כספי וסיוע צבאי של איראן לארגוני החבלה – החיזבאללה והחמאס. בית-משפט קמא, הן מפי השופט סטרשנוב והן מפי השופט טימן, ואליהם

הצטרף השופט המר, ציין כי הן חוות-הדעת והן עדותו של גלעד ניתנו במקצועיות מרובה וכי הם סומכים ידם על האמור והכתוב בהן.

א

בית-המשפט בחן את כלל עדויות ההגנה וקבע כי עדויות שניים מהם, י' שפיר ממרכז יפה ללימודים אסטרטגיים באוניברסיטת תל-אביב והאלוף (במיל') א' שמחוני, לא סתרו כלל, למעשה, את הנאמר בראיות התביעה. חוות-דעתו של עד הגנה נוסף ד"ר הושאנג אמיר חמדי, אזרח איראני המתגורר בארצות-הברית ומומחה ליחסים בין-לאומיים, שלפיה איראן אינה רואה את ישראל כאויבת שלה, נדחתה על-ידי בית-המשפט "בשתי ידיים". זאת, מאחר שעל-פי התרשמות בית-המשפט עד זה נתן עדות מגמתית שאינה מתקבלת על הדעת.

ב

עוד קבע בית-המשפט, כי כל שנדרש על-פי לשון הסעיף הוא שהצד האחר, איראן, יכריז על עצמו שהוא צד לוחם או שהוא מקיים מצב מלחמה. כן נקבע, כי מנוסח הסעיף נובע שהעובדה שמעולם לא הייתה הכרזת מלחמה רשמית מצד איראן כלפי ישראל אינה מעלה ואינה מורידה.

ג

43. לאחר עיון בחוות-הדעת, בעדויות ובטענות הצדדים, המסקנה המתבקשת היא כי בדין קבע בית-משפט קמא את שקבע בסוגיה זו. החלופה הרלוונטית לענייננו היא זו שאליה התייחס בית-משפט קמא. על-פי חלופה זו, אין צורך בהכרזת מלחמה על-מנת שמדינה תיחשב לאויב. כל שנדרש הוא הכרזה של המדינה על היותה "צד לוחם" או כי היא "מקיימת מצב מלחמה" עם ישראל. כך אף פורשה החלופה בספרו של י' קדמי על הדין בפלילים (כרך ג) [15], בעמ' 1032:

ד

ה

א...ונראה כי למושג 'צד לוחם' ו'מצב מלחמה' – תינתן המשמעות הבסיסית שיש להם במשפט הבינ"ל הפומבי, בכפוף לאמור בסיפת ההגדרה, לפיה אין נפקא מינה לעניין זה: אם הוכרזה – פורמלית – מלחמה אם לאו; ...;

ו

ב...די אפוא, בכך, שמדינה מכריזה שהיא 'לוחמת' במדינת ישראל או 'מקיימת מצב מלחמה' עם מדינת ישראל, בלי שבפועל ייעשה מצידה דבר – כדי שתחשב 'ל'אויב'...".

ז

אין לקבל את טענותיהם של סניגורי המערער, טענות אשר מרביתן נטענו גם בערכאה הראשונה, נגד קבילות חוות-דעתו של תא"ל גלעד או נגד המהימנות שבית-המשפט המחוזי ייחס לחוות-דעתו ולעדויות. הנני סבור גם שמחוות-דעתו של גלעד

עולה באופן חד-משמעי כי איראן רואה בישראל אויב שיש למגורו, כפי שאכן קבע בית-המשפט המחוזי. כך מסכם גלעד את חוות-דעתו:

א

34. "איראן היא המדינה היחידה במזה"ת השומרת מאז הקמתה של הרפובליקה האיראנית על מדיניות מוצהרת הרואה בישראל מדינת אויב אותה יש לחסל באמצעות מאבק מזוין ולהקים במקומה מדינה פלסטינית. איראן אינה מסתפקת בהצהרות בלבד ופועלת בצורה מעשית כדי לקדם מטרה זו..."

ב

35. לאור האמור לעיל ענתה איראן על הגדרת אויב לפי דיני העונשין כפי שהוצגה בתחילת חוות דעת זו. זאת, להערכתנו, בקריאתה של איראן למאבק מזוין בישראל במטרה לחסלה, בהדגשתה, כי 'הג'האד לשחרור פלסטין' עודו קיים והגדרתה את עצמה כאויבת של ישראל ובהתאמה ישראל כאויבת הראשונה במעלה של איראן כמו גם בסיוע ובפעילות שהיא מגלה על מנת להוציא שאיפה זו מן הכוח אל הפועל לרבות באמצעות שלוחיה".

ג

ד

את חוות-דעתו הוא מבסס על מקורות שונים, הן גלויים והן סודיים. בין השאר הוא מצטט התבטאויות של מנהיגים איראנים שמהן עולה עמדתה של איראן כלפי ישראל. להלן חלק מאותן התבטאויות:

ה

"איראן תומכת בשחרור ירושלים ופלסטין, ואחת המטרות האסטרטגיות שלנו היא השמדת המשטר הכובש של קדס ושחרור ירושלים" (עלי אכבר ולאיתי, שר החוץ, בשולי ועידת פלסטין, טלויזיה איראנית, 2.12.90; ההדגשה שלי – ת' א').

ו

"...הסיבה להמשך קיומו של האויב נעוצה בהתעלמותם של המוסלמים מן הבעיה. הציונים מכירים רק את שפת הכוח. האם ניתן לחסל את ישראל באמצעות החלטות? ישראל לא תחוסל אלא בכוח, בנשק ובאגרופים קמוצים..." (ח'אמנהאי, נאום בפני שבויים איראנים משוחררים, 'אלבלאד' 15.12.90; ההדגשות שלי – ת' א').

ז

"...רצוננו הוא להשמיד את ישראל, כדי שהפלסטינים ישלטו על כל שטחה של פלסטין ולא רק על חלק ממנה" (רפסנג'אני על רקע משבר המפרץ, רויטר, 25.1.91; ההדגשה בחוות-הדעת המקורית – ת' א').

עינינו הרואות, מנהיגיה של איראן מכריזים קבל עם ועדה על כך שישראל היא אויב, שרצונם הוא להשמיד את ישראל, שהם רואים בכך מטרה אסטרטגית שהדרך להגשימה היא בכוח. כפי שעולה מחוות-דעתו של גלעד, הצהרות אלו מוצאות ביטויין אף בעולם המעשה אם על-ידי חקיקה אנטי-ישראלית, אם על-ידי פעילות דיפלומטית ואם על-ידי תמיכה בארגוני טרור הפועלים נגד ישראל. יודגש, ראיית איראן את מדינת ישראל כאויב אינה דבר חדש. מעדותו של גלעד עולה באופן חד-משמעי כי בשנים הרלוונטיות לאישומים כנגד המערער ההתייחסות הייתה אותה התייחסות. ניתן ללמוד זאת אף מהתאריכים שבהם נאמרו הדברים המצוטטים לעיל. עוד יצוין, כי לעובדה זו חיזוק גם בעדותו של שבתאי שביט, מי ששימש כראש המוסד בין השנים 1989-1996.

המסקנה המתבקשת היא כי צדק בית-המשפט המחוזי בקביעתו שאיראן הייתה בכל המועדים הרלוונטיים להליך זה "אויב" כמובנו [בסעיף 91 לחוק העונשין](#).

מודעות המערער לטיב מעשיו ולנסיבות העבירות

44. קו הגנה מרכזי של המערער הוא כי לא נתקיים אצלו היסוד הנפשי, כבר מהטעם שלא היה מודע לטיבם האסור של מעשיו ולנסיבות של העבירות שבהן הורשע. אשר לפרשות הקשורות לחומר ט' – פרשת אספקת חומר ט' לאיראן במכולות הנשלחות דרך הים מסין ופרשת פרויקט ט' הכולל מסירת הידע, רשימת החומרים והציוד שנשלח במשאיות ממדינה באירופה לאיראן – טענת המערער היא כי במהלך קשריו עם האיראנים הוא לא היה מודע לכך שהחומר ט' משמש כחומר מוצא לחל"כ. הוא לא ידע, לדבריו, שהחומר שסיפק לאיראנים והפרויקט לייצור ט' שיוקם על-ידי האיראנים, בהסתמך על ידע וציוד שסיפק להם, מיועדים לשימוש מלחמתי ולא חקלאי. הדבר נודע לו, לטענתו, רק בשלב מאוחר יותר, ואז הפסיק לפעול ביחס לחומר ט'. בצד טענותיו בנוגע להיעדר מודעותו לטיב החומר ט', טוען המערער בנוגע למכלול הפרויקטים, כי הוא לא היה מודע לכך שאיראן היא מדינת אויב (גם אם ייקבע שהיא מהווה מדינת אויב במובן [בסעיף 91 לחוק העונשין](#)).

בית-משפט קמא קבע בהכרעת-דינו כי המערער היה מודע לכך שהאיראנים אמורים להשתמש בחומר ט' כחל"כ, וכן כי היה מודע לכך שאיראן היא אויב של ישראל. בית-המשפט ביסס את קביעתו זו על מגוון ראיות ונימוקים. בערעורו בפנינו חוזר המערער וטוען כי לא נתקיימה אצלו המודעות לאמור.

45. דעתי היא כי לאור שלל הראיות וההוכחות שהובאו בנושא זה, לא יכול להיות ספק כי המערער היה מודע היטב לכך שהוא עוסק בחל"כ עם מדינת אויב. עקרונית, יכולתי להסתפק בקביעה שמקובלים עליי מסקנת בית-המשפט המחוזי ועיקר נימוקיו (וראו לעניין זה את האמור בפסקה 7 לעיל). אם מזכיר אני את עיקרי ההנמקה, הרי שהדבר נעשה בשל חשיבות הנושא להרשעת המערער. אתחיל בראיות שמהן ניתן ללמוד כי המערער היה מודע לטיבו המסוכן של החומר ט' כחומר מוצא לחל"כ. לאחר מכן אדון במשותף בראיות ובנימוקים נוספים שמהם ניתן להסיק כי המערער היה מודע הן לכך שבעוסקו בחומר ט' הוא עוסק בחל"כ והן לכך כי איראן היא מדינת אויב.

46. מודעות המערער לטיבו של החומר ט' עולה, בין היתר, מהצטברות הראיות האלה:

- א) מודעות המערער למסוכנות החומר ט' עולה כבר מעצם נסיבות חתימת ההסכם ת/2 וניסוחו. ראשית, בהסכם, על כל נספחיו, אין מאוזכר החומר ט', ובמקומות שהופיע בהסכם (פרט לשני מקומות) הוא נמחק בטיפקס. כשנשאל על עניין תמוה זה של המחיקות, השיב המערער כי למיטב זיכרונו שמו של החומר הוזכר באותם עמודים בהסכם ת/2 שלטענתו הם חסרים. ברם תשובתו זו אינה מסבירה מדוע אין מוזכר החומר בעמודים הקיימים, באותם המקומות המחוקים בטיפקס שבהם שמו של החומר היה צריך להיות מוזכר, ולו בשם קוד, למעט במקום אחד בחלק העיקרי של ההסכם ובאחד מנספחיו (בשני מקומות אלה, ככל הנראה, שכחו למוחק). מחיקת שמו של החומר ט' מההסכם מצביעה לכאורה על רצון להעלים את העובדה שההסכם עוסק בחומר זה, ויש בכך להשליך על מצב דעתו של המערער לגבי טיב החומר.

שנית, המערער מאשר כי הוא מחק מההסכם את שמו של הגורם האיראני המתקשר. המערער הסביר זאת בכך שהוא ביקש שקבוצת כ' לא תדע את זהות הלקוח. אולם המערער לא הבהיר מדוע היה צורך להסתיר את זהות הלקוח מעיניה של כ'. הסברו זה גם עומד בסתירה לאימרתו בחקירת המשטרה, שלפיה היה מודע לכך שאנשי כ' נפגשו עם הצוותים האיראניים לצורכי עבודה שוטפים. כמו כן גם מעדות ק' וגם מזו של י' עולה בבירור כי אנשי כ' ידעו גם ידעו שהם פועלים בעבור איראן. הנסיבות מלמדות שמחיקת שם הגורם האיראני מן ההסכם הייתה מיועדת להסתיר את זהות הצד שעמו ערך את ההסכם, על כל המשתמע מכך.

שלישית, עצם השימוש בקודים לפרויקטים השונים בהסכם, כולל פרויקט ט', מלמד, בנסיבות המקרה, על מודעות המערער למשמעותם של חומרים אלה ועל הרצון

להסוות את עיסוק ההסכם בהם. מדוע יש צורך להשתמש בכינויי קוד לפרויקטים השונים בהסכם, כאשר לגירסת המערער, מדובר בהסכם העוסק באספקת חומר אזרחי במהותו ולא בחומר צבאי? במסגרת החקירה הנגדית ביקש המערער להסביר נקודה זו בכך שהצורך בקודים נבע מהאמברגו האמריקני על הסחר עם איראן. אולם תשובה זו אינה עולה בקנה אחד עם מה שאמר המערער בחקירתו הראשית, דהיינו שהוא ניהל את עסקיו מהמדינה באירופה מכיוון שזו לא הייתה כפופה לאמברגו.

א

רביעית, כל הפרויקטים בהסכם ת/2 נכתבו בקודים ברצף אחד עם החומר ט'. עצם הדבר כי קוד העיסקה של פרויקט ט' השתלב בקוד שניתן לפרויקטים אחרים אשר המערער אינו כופר בכך שידע כי הם עוסקים בגזי עצבים, מעורר את השאלה כיצד לא עלה בדעת המערער כי בפרויקט ט' מדובר בחומר בעל אופי דומה. כמו כן העובדה כי בסיכומי של עניין נמחק הקוד של פרויקט ט' בטיפקס, כמו הקודים של כל יתר הפרויקטים, מספקת תמיכה נוספת לכך שהמערער ידע, כבר בשלב החתימה של ההסכם, כי מדובר במכלול של עסקאות אסורות שיש להסוותן היטב.

ב

ג

(ב) מודעות המערער לטיב העסקים שהיה מעורב בהם נלמדת גם מהגורם שעמו היה בקשר ישיר בנוגע לעסקים אלה – עבאספור. כבר בדוח מיום 17.11.1991 מצביע המערער על עבאספור כיועץ לנושאי תעשיות לנשיא איראן, שיש לו קשר עקיף לאמצעי לחימה לא קונבנציונליים. גם נסיבות חתימת ההסכם מלמדות כי המערער בוודאי היה ער למעמדו של עבאספור באיראן. לפי גירסת המערער עצמו, עבאספור ביקש להכניס להסכם ת/2 את הפרויקטים. האם הגיוני כי אדם המתכוון לחתום על חוזה מסחרי אזרחי רגיל בנוגע לחומר כימי תעשייתי גרידא ינסה להכניס לאותו הסכם ארבעה פרויקטים נוספים של מפעלים לגז עצבים, כשפירוט המפרטים הטכניים שלהם בהסכם דומה לזה של החומר ט'?

ד

ה

(ג) בנוגע למודעותו לטיב החומר ט' ולתאריך שבו הייתה לו מודעות זו, היו למערער גירסאות מספר. בחקירתו במשטרה (הודעה מס' 11 ת/44) אמר המערער כי כבר במועד שבו קיבל מהאיראנים רשימה של שמונה חומרים שאותם התבקש לספק, במועד כלשהו סמוך לאחר חתימת ההסכם ת/2 (עוד בסוף 1990), נאמר לו שהחומר ט' יכול להיות גם חומר גלם לייצור גז חרדל. כאשר נשאל על כך במסגרת חקירתו הנגדית, טען כי תשובה זו "התחלקה" לו. להוכחת האמור, הוא טען כי עובדה היא שלחומר ט' התקבל רישיון ייצוא. בית המשפט המחוזי לא האמין לטענת ה"התחלקות" של המערער. לכך יש להוסיף שלחומר ט' מעולם לא הוצא רישיון ייצוא מהסיבה הפשוטה שלא היה ניתן להשיג את החומר במדינה באירופה.

ו

ז

המערער נחקר על כך פעם נוספת במהלך חקירתו במשטרה, והוא מסר כי נודע לו על כך שהחומר ט' הוא חומר גלם לייצור גז חרדל מק', טלפונית, באמצע שנת 1991 (הודעה מס' 12 ת/45). בחקירה אחרת אמר המערער כי ידיעותיו לגבי כוונות האיראנים בעניין פרויקט ט' נודעו לו בסוף 1991 מק' ומהצוות מהמדינה האירופאית, כאשר לדבריו ק' רמז לו על כך קודם לכן, אולם אמר לו כי ייתן לו תשובה סופית עם סיום המחקר המדעי.

הצעת המחיר לציוד בנוגע לחומר ט' (3/ת) נעשתה ביום 22.8.1991. הציוד עצמו החל להימסר בתחילת שנת 1992. בשלב זה אין ספק כי ק' ואנשי כ' ידעו מהו טיב הפרויקט שבו עסקו, שכן לא מתקבל על הדעת שניתן להזמין ציוד ולספק חומר, כאשר אין ברורות הספסיפיקציות שלו. מכאן, שאמירותיו של המערער בחקירתו, כי בתאריכים קודמים ל-22.8.1991 ידע על טיב החומר ט', משתלבות היטב בנתונים אלה. אף ק' אמר בעדותו בבית-המשפט כי הוא מצדו הביא לידיעת המערער את העובדה שניתן לייצר מהחומר ט' גז חרדל, כבר בתחילת 1991.

בעדותו בבית-המשפט טען המערער כי הזכיר את שנת 1991 בעוד שלמעשה התכוון לשנת 1992. מסכים אני לטענת המדינה, כי כשציין המערער שידע עוד בתחילת עבודת ק' על טיבו של חומר ט' או בתאריך כלשהו ב-1991, אין מדובר באזכור אקראי של תאריך, אלא מדובר בתאריך שעלה בחקירה כחלק ממכלול שלם של השתלשלות עובדתית. כמו כן גירסת המערער כי העניין נודע לו במחצית שנת 1992, תוך ציון מכלול הגורמים שהביאו לידיעתו על כך רק במועד זה, לא בא זכרה בחקירתו במשטרה, ונראה שגירסה זו נולדה אצל המערער בנסותו להסביר את ההשעיה שחלה במסירת העובדות לגורמי הביטחון. אולם מעבר לכך, מכלול הראיות שבאו בפני בית-המשפט מאשש את העובדה כי המערער ידע מהו טיב החומר הרבה לפני שנת 1992. לאור האמור, אימירותיו של המערער במשטרה בנוגע למועד שבו למד על טיב החומר ט' עדיפות על עדותו בבית-המשפט, והן תומכות במסקנה שהמערער ידע, גם על-פי חלק מגירסתו שלו, בשלב מוקדם ביותר במה דברים אמורים. מכאן, שאפילו לא היה נקבע שבמועד חתימתו על הסכם ת/2 ידע והבין במה מדובר – אף שמסקנה זו מתבקשת, ולדעתי היא המשקפת את המציאות – הוא ידע על כך בוודאי בסוף 1990 או בתחילת 1991.

ד) תמיכה נוספת באמור לעיל ניתן למצוא בעובדה שהאיראנים התנו בהסכם ת/2, שהריכוזיות של החומר ט' תהיה של 96% לפחות. כמו כן הם דרשו שהחומר ט' שנשלח מסין לאיראן יהיה בריכוזיות כזו. אף כמות הייצור של החומר ט' בפרויקט ט' –

השופט ת' אור

פ"ד נה(2) 150

2,500 טון לשנה – בוודאי אותה למערער באשר לכוונת האיראנים, נוכח דבריו של ק' למערער כי המדינה באירופה צורכת לשנה 80 טון בלבד של חומר ט'. כשאמר זאת ק' למערער, השיב לו האחרון שעליו (על ק') לבצע את תפקידו ואין זה מעניינו מה הייעוד של החומר (ראו עמ' 76-75 לפרוטוקול). אמירה זו מלמדת גם היא שהמערער ידע באיזה חומר הוא עוסק.

א

(ה) לאורך כל עדותו בבית-המשפט חזר המערער והדגיש כי אחת האינדיקציות שהביאו אותו להבין, לדבריו, באמצע שנת 1992, כי החומר ט' עלול לשמש כחומר מוצא לגז חרדל היא שבעיתוי זה הוברר לו כי ניתן להעלות את ריכוזיות החומר ט' באמצעות מחשב. בניגוד לגירסתו זו, בחקירתו במשטרה מסר המערער כי כבר במהלך שנת 1991 אמר לאיראנים שהוא מסרב לספק להם מערכת מחשב (הודעה 1 ת/34; הודעה 9 ת/42). כמו כן טען המערער במסגרת חקירתו במשטרה כי המחשב לא סופק מכיוון שהיה צריך בעבורו רישיון ייצוא וכן היה צורך לציין מיהו המשתמש הסופי במחשב (הודעה 7 ת/40). אם ידיעתו כי מחשב עשוי להעלות את ריכוזיות החומר ט' מהווה לגביו נקודת מפנה להבנה כי החומר ט' עלול לשמש כחומר מוצא לגז החרדל, הרי שגם לגישתו ידע על כך עוד בשנת 1991. ק' ציין כי כשמסר למערער את המידע הנ"ל, שלפיו החברה השווייצרית המייצרת את המחשב דרשה אישור של המשתמש הסופי, המערער הפנה אותו לג'וי, שכן המערער סבר שייתכן שהיא תוכל לרוכשו בסין. הן מעדות ק' והן מהודעת המערער (ת/40) עולה כי מדובר בשנת 1991.

ב

ג

ד

תמיכה לכך ניתן למצוא גם בת/19, הכולל הצעת מחיר של חברת... השווייצרית הנושאת תאריך 16.5.1991. כמו כן כולל מוצג זה טיוטת חוזה בין החברה הנ"ל לכ' מנובמבר 1991. ממסמכים אלה ניתן ללמוד כי אכן כבר בשנת 1991 טופל נושא המחשב והסתברו הסיכונים הנלווים לאספקתו.

ה

בנוסף לאמור לעיל, גם לפי גירסת המערער, שלפיה הבין את מהות החומר ט' רק בשנת 1992, יוצא כי לאחר שהיה מודע לטיבו המסוכן, מודעות זו לא מנעה ממנו להמשיך ולעסוק בו. זאת ניתן ללמוד מהעובדה שעניין המחשב מוזכר באופן מפורש בפרוטוקול ת/6 מיום 27.5.1993. היינו, אף לפי גירסת המערער הוא המשיך לפעול בעניין המחשב גם כאשר היו ברורים לו השימוש שיעשה במחשב ומידת הסיכון הכרוכה באספקתו.

ו

ז

(ו) ראיה נוספת למודעות המערער לטיבו המסוכן של החומר ט' עולה מסיפור הכיסוי שהוכן לחומר זה כאילו היה חומר אחר הדומה לו במקצת תכונותיו. ק' המציא

בעניין זה את ת/27, מסמך החתום על-ידי המערער, חתימה שנמחקה מאוחר יותר בטיפקס. לדברי ק', המסמך הוכן כסיפור כיסוי בפני הרשויות במדינה האירופאית לפרויקט ט'. לדבריו של ק', הצורך בסיפור הכיסוי נוצר לפני שיגור הציוד לאיראן, משום שמכירת הציוד לפרויקט ט' לאיראן הייתה בלתי חוקית גם במדינה באירופה. לפיכך היה צורך "לארגן מסמך" שיוכיח כי העיסקה לגיטימית. במהלך פגישה באירופה, שבה נכחו המערער והאיראנים, הובא נושא זה לידיעת האיראנים, והם שלחו מסמך המאשר שהעיסקה עוסקת לכאורה בחומר בשם קרבון טטרה כלוריד. החתימה על המסמך נמחקה בטיפקס, אולם בחקירתו הודה המערער כי הוא חתום עליו וכן חתום עליו, מהצד האיראני...

המערער טען כי ק' ביקש ממנו מסמך זה, שכן לדבריו, אנשי כ' ביקשו להשתמש בשם זה במקום בשמו האמיתי של החומר. הוא לא מצא הסבר לשאלה מדוע נדרש מסמך כיסוי אם פרויקט ט' היה כשר ולגיטימי. לכך יש להוסיף כי גם בהודעתו במשטרה סיפר המערער כי ק' ואנשי כ' הכינו בעניין זה סיפור כיסוי, ובמקום לדבר על חומר ט' הם דיברו רק על קרבון טטרה כלוריד. הדבר צוין גם בדוח המפגש עם אנשי המודיעין מיום 10.9.1992 (דוח "רותי" ת/113). עצם הצורך בסיפור כיסוי לחומר ט' מעיד כי המערער היה מודע בהכרח לכך שפרויקט ט' אינו תמים כלל וכלל, ולמרות זאת לא הפסיק את ביצוע התחייבותיו ביחס לפרויקט זה.

(ז) על מודעותו של המערער לטיבו של החומר ט' ניתן להסיק גם מהתמלילים ת/72 (ראו לעניין זה פסקה 37(ג) לעיל).

(ח) לכל האמור לעיל יש להוסיף את עדותו של ק', שעל-פיה ברור שהמערער ידע במה הוא עוסק ביחס לחומר ט'. כשנשאל בחקירה נגדית אם יש אפשרות שהמערער לא ידע את המטרה ה"צבאית" של החומר, תשובתו הייתה שזה בלתי אפשרי (עמ' 555 לפרוטוקול). הדבר מתבקש גם מכך שק' היה למעשה שלוחו של המערער, וכפי שהסביר ק', תפקידו היה לעדכן את המערער בכל צעד ושעל לאורך כל הדרך, ולמערער הייתה ידיעה על כל תנועה קטנה בנושא איראן (עמ' 554 לפרוטוקול).

47. כאמור, בצד טענת המערער לגבי אי-מודעותו לטיב החומר ט', טוען המערער כי לא היה מודע לכך שאיראן היא מדינת אויב. להלן, ראיות נוספות המעידות על כך שהמערער היה מודע לטיבם האסור של עסקיו, וכן לכך שהיה מודע להיות איראן "אויב":

(א) בחקירתו הראשית ציין המערער כי "ניגריה" היא הקוד לאיראן במסגרת העסקים עם ישראל (עמ' 2018 לפרוטוקול). לפי עדות ק', הנחייתו של המערער הייתה להתייחס בכל עניין לאיראן בשם הקוד "ניגריה" (עמ' 98 לפרוטוקול). במוצגים ת/15 ות/7, שהם מסמכים שנכתבו על-ידי ק' במדינה באירופה, אכן מכוונה איראן בשם "ניגריה". שם קוד זה מופיע גם בת/110, שהוא מכתב שכתב המערער לד' בנוגע לעסקיו עם איראן. מכתב זה נכתב, להערכת המערער, באמצע שנת 1990. נסיבות המקרה מצביעות על כך שהצורך ליתן לאיראן שם קוד נבע מהדיעה שבשל אופי יחסה של איראן כלפי ישראל ראוי להסתיר ולהסוות עיסקה בחל"כ עמה.

א

ב

(ב) לבית-משפט הוגש המוצג ת/18 הנושא את התאריך 25.9.1992. מדובר בפקס שנשלח מאת המערער לק', ובו מצוינת כתובת פאקיסטנית. ק' העיד, כי הכתובת שנזכרה במסמך זה נועדה לשמש כיסוי למשלוח ציוד ממדינה באירופה לאיראן (עמ' 134 לפרוטוקול). המערער טוען כי מסמך זה נשלח לק' מאחר שק' ביקש ממנו כתובת בפאקיסטן בטענה שהדבר נוח יותר מבחינת שלטונות המכס. יודעים אנו, שגירסת ק' הייתה מהימנה יותר על בית-המשפט המחוזי מזו של המערער.

ג

לטענת המדינה, מועד כתיבת המסמך מלמד כי הוא נערך זמן קצר לאחר הפגישה בין דן ובין המערער, באוגוסט 1992, אשר במסגרתה התריע דן בפני המערער שלשלטונות בארץ הגיע מידע ולפיו הוא התקשר עם איראן בעסקאות בתחום החל"כ. עיון בת/17, הכולל מסמכים הנוגעים למשלוח הציוד לאיראן, מלמד כי לאחר תאריך הפגישה בין דן למערער כל הציוד מהמדינה באירופה לאיראן הנוגע לפרויקט ט' נשלח כביכול לכתובת פאקיסטנית אף שהיה מיועד לאיראן. למותר להכביר מילים על "צירוף מקרים" זה.

ד

ה

(ג) במהלך חקירתו במשטרה הודה המערער כי בתחילת שנת 1993 השמיד את כל המסמכים שהיו בביתו הנוגעים ליחסיו עם האיראנים, ובכלל זה את ההסכם ת/2 (הודעה 6 ת/39). כאשר נשאל במהלך אותה חקירה מדוע שרף את המסמכים ולא העבירם לדן, השיב כי לא נדרש להעביר לו מסמכים על דברים שלא נעשו בפועל, אלא רק על עסקיו בנוגע לחומר ט'. בין היתר הוא הסביר:

ו

"...ברור הוא שחלק מהשיקולים הם לא להחזיק ניירת בביתך הפרטי של עסקים שעושים אותם בצורה דיסקרטית נקרא לזה ככה, עם מדינה מסוג כזה" (עמ' 15 להודעה; ההדגשה שלי – ת' א').

ז

- א בהודעה מאוחרת יותר שינה גירסתו וטען כי המסמכים נשרפו אגב עבודת ניקיון במשרד בביתו בסביבות 1996 (הודעה 14 ת/47). במסגרת עדותו בבית המשפט הביא גירסה נוספת בעניין, ולפיה שרף את המסמכים בעקבות חקירת שלטונות המס הצרפתיים. גירסאות סותרות אלה הורתן בניסיונות המערער להתרחק מאימרתו הראשונה, שלפיה שרף את המסמכים כבר בשנת 1993. המערער התקשה להסביר את פשר השמדת המסמכים במועד זה שחל לאחר שהתבקש באופן מפורש על-ידי אנשי גורמי הביטחון להביא את מסמכי ההתקשרות בינו ובין האיראנים. קשה להתחמק מהמסקנה הפשוטה כי המערער שרף את המסמכים שכן היה מודע היטב לעובדה כי הם עוסקים בחומרים אסורים, במדינת אויב שאין לסחור עמה, והוא ביקש להעלימם מעיני גורמי הביטחון.
- ב (ד) המערער אישר כי מאז תחילת שנת 1992 הוא הפסיק להגיע למדינה באירופה (ראו הודעה 14 ת/47; עדותו בעמ' 2068 לפרוטוקול). עובדה זו מעוררת תמיהה לנוכח העובדה שבשנים 1992-1993 התנהלה עיקר הפעילות העסקית בין המערער לאיראנים למימוש ההסכם ת/2. אין לקבל את גירסת המערער, שלפיה באותה עת מיסד את חיי המשפחה שלו, ועסקיו במדינה באירופה הצטמצמו באותה עת עד למינימום, וכי זאת הייתה סיבת היעדרו מהמדינה באירופה. על-פי הראיות, המערער לא ניהל עסקים משמעותיים אחרים באותה עת. אין זה טבעי כי אדם המנהל פעילות עסקית אינטנסיבית בשווי של מיליוני דולרים במקום מסוים, ייעדר ממנו במשך שנים באופן כה מופגן.
- ג מכאן נובע כי ההסבר האמיתי להימנעותו העקבית של המערער מלדרוך על אדמת המדינה באירופה באותן שנים הוא הפעילות הבלתי חוקית שנוהלה משם בינו לבין האיראנים.
- ד (ה) ק' העיד כי המערער נתן לו הנחיות אחדות שמטרתן להסוות את פעילותו עם האיראנים. בסוף שנת 1992 הנחה אותו המערער לשרוף את כל המסמכים הנוגעים לפעילות שלו, כולל כל החומר שהודפס והתכתבותו עם האיראנים. הוראה זו משתלבת בעובדה שהמערער עצמו שרף מסמכים הנוגעים לפרשה במועד שלאחר פגישתו עם דן באוגוסט 1992. כמו כן העיד ק' כי המערער הורה לשמור את כל המסמכים הטכניים מחוץ למשרד. הוראה זו ניתנה הן בקשר לפרויקט ט' והן בקשר לפרויקטים. זאת ועוד, ק' העיד כי המערער הורה לו ולאיראנים שלא לקיים תקשורת ישירה מהמשרד במדינה באירופה. מלכתחילה ההתקשרות נעשתה דרך מרכז עסקים של בית מלון במדינה באירופה, ומאוחר יותר נעשה הדבר באמצעות בית הדואר במדינה באירופה, וזאת על-

מנת שהתקשרות לא תזוהה עם משרדי החברה. ההתכתבות הייתה ממוענת לשם הכיסוי של החברה, שהיה HACO, וק' הזדהה, בדרך-כלל, בשם ג'ון ווב. המערער לא הצליח להסביר אופן זה של התקשרות עם האיראנים בדרך הגיונית כלשהי. מתבקש מהנסיבות, שכל ההוראות וההתנהגות כאמור נעשו על-מנת להסוות את טיב הפעילות ואת זהות המתקשרים. הדבר מחזק כמובן את המסקנה כי המערער היה מודע היטב לטיב מעשיו ולטיב שותפיו לעסקים.

א

(ו) נראה, כי אחת הראיות המשכנעות ביותר למודעות המערער לטיב עסקיו ולהיות איראן "אויב" נובעת מכך שהמערער ידע והבין את עמדת גורמי הביטחון הישראליים, אשר התנגדו בתוקף לעסקיו עם איראן, ומטעם זה טרח להסתיר מעיניהם את אופייה האמיתי של הפעילות שבה התקשר עם האיראנים. בעניין זה הובהר לעיל כי סדרה של פגישות בין המערער לאנשים מגורמי הביטחון התקיימה מאז סוף 1991. בכל מפגשיו עם אנשי גורמי הביטחון לא טרח המערער לעדכןם בנוגע להסכם 2/ ולסיפור נסיבות חתימתו. בחקירתו הנגדית העלה המערער גירסאות מספר בעניין זה, כאשר אחת מהן היא כי הוא עדכן את דן בנוגע להסכם שעניינו חומר ט'. לגירסה זו אין זכר אף לא באחד מהדוחות שתיעדו את המפגשים (הכלולים בת/113), אף שכל המפגשים עם המערער תועדו על-ידי אנשים שונים. קשה לקבל כי עובדה מעין זו, לו הוזכרה על-ידי המערער, הייתה נשמטת מעינם של אנשי גורמי הביטחון. יתר-על-כן, בדוח המפגש מחודש ספטמבר 1992 (דוח "רותי") עולה כי המערער נדרש מפורשות להמציא מסמכים מכל סוג הנוגעים לאיראנים. בדוח מפגש שנערך בחודש פברואר 1993 נכתב כי המערער לא המציא את המסמכים שהתבקש להמציאם.

ב

ג

ד

ה

כאמור, טענת המערער בעניין זה היא שלא ראה לנכון למסור לגורמי הביטחון חומר על תרגיליו המסתריים, ולחלופין, כי הוא חשב שהחומר הועבר ל... הובהר לעיל, כי אין לקבל גירסאות אלו, הסותרות זו את זו והמשוללות היגיון, כל אחת "בזכות" עצמה.

(ז) חיזוק נוסף למודעות המערער לטיב עסקיו ולזהות שותפיו לעסקים אלה עולה מכך שהמערער השתמש בשם הבדוי "מר סונדרס". בחקירתו במשטרה אמר המערער כי הורה לג'וי להשתמש בשם זה לגביו, שכן לא רצה כי משרדו בצרפת יקושר למגעים עם איראן. כמו כן הורה לעבאספור ולבארי להשתמש בשם זה (הודעה מס' 17 ת/50). שם זה מופיע גם בפקס ששלחה ג'וי לסינים בניסיון לסייע למערער להוכיח את טענתו שהחומר ט' שסופק לאיראן דרך סין היה בעל ריכוזיות נמוכה (ת/128). אף בשיחתו עם דן עולה שם זה (ת/113 נומרטור 4474). כמו כן הסתבר כי המערער החזיק בשלב כלשהו במהלך שהותו באנגליה דרכון מזויף על השם הנ"ל. המערער לא נתן הסבר של

ו

ז

ממש לסיבת השימוש בשם זה. אף כאן המסקנה המתיישבת עם שורת ההיגיון היא שהשימוש בשמות בדויים נעשה משום שהמערער היה מודע לכך שהוא עוסק בעניינים שההסוואה וההסתרה יפות להם.

א

(ח) בנוגע למועד ניתוק קשריו של המערער עם האיראנים ניתנו על-ידי המערער גירסאות סותרות. לפי גירסה אחת, נפסקו הפגישות בינו ובין עבאספור ובארי בסוף שנת 1992 או בתחילת שנת 1993 (הודעה מס' 1 ת/34). לפי גירסה אחרת, הוא הודיע לאיראנים באמצע שנת 1991 או בסופה כי הוא אינו מרכיב את פרויקט ט' (הודעה 8 ת/41). מעבר לכך שגירסאותיו של המערער בנוגע לניתוק הקשר סותרות זו את זו, אין הן מתיישבות עם ראיות שבאו בפני בית-המשפט, ולפיהן מועד ההתנתקות היה מאוחר יותר. בפני בית-המשפט הוצגו פרוטוקולים אשר נחתמו בין המערער לעבאספור באמצע שנת 1993. המשך הקשרים נלמד גם מחלק מהתמלילים הנכללים בת/72.

ג

כמו כן מקובלת עליי מסקנת בית-משפט קמא כי מהמסמכים ת/15 ות/17 עולה שהמערער המשיך לספק ציוד לאיראן במהלך שנת 1992 ושנת 1993 גם לאחר פגישתו עם דן באוגוסט 1992, אשר לאחריה לא יכול עוד המערער לרחוץ בניקיון כפיו ולטעון ברצינות כי עדיין לא הבין את חומרת מעשיו. המשך אספקת הציוד נלמד גם מהתמלילים ת/72.

ד

(ט) אין ממש גם בטענת המערער כי לא היה מודע לכך שאיראן היא מדינת "אויב"... אמנם, יש להודות כי טענה זו, כאשר היא עומדת כשלעצמה, מושכת את העין. גם בית-המשפט המחוזי ציין בשלב מוקדם במהלך הדיון בפניו כי טענה זו לו הוכחה, היה בה כדי להשליך על שאלת מודעות המערער להיות איראן מדינת אויב. אולם חזקה של טענה זו נעלם כאשר היא נבחנת על רקע התמונה הכוללת המצטיירת בנוגע לעיסקאותיו של המערער עם איראן בנושאי החל"כ. על רקע הידיעה הכללית, שהייתה בוודאי גם נחלתו של המערער, שאיראן מסייעת באימונים ובחימוש של כוחות המבצעים פעולות נגד ישראל, ולאור מכלול הגורמים והראיות הנסיבתיות המעיד על מודעות המערער באשר לאופייה של המדינה שעמה עשה עסקים, לא נראה לי כי ניתן לטעון ברצינות שהמערער לא ידע שהוא מתקשר עם מדינת "אויב". ההפך הוא הנכון. המערער ידע היטב כי הוא מספק חל"כ לארץ המהווה "אויב" למדינת ישראל, ולכן עשה ככל שהיה לאל ידו להסתיר ולהסוות את פעולותיו עם גורם זה מעיני השלטונות הישראליים.

ז

...

...אין ספק שמעשיו של המערער חורגים מכל קו אדום, והוא הבין זאת היטב. עובדה היא שכך הבינו זאת כל אלה שהיו קשורים עמו בעסקיו. כך הבין זאת ק' וכך הבינו זאת ד' וע', אשר פעלו ליידע את גורמי הביטחון בנושא. על-כן נראה שמכלול העובדות אשר עמדו בפני בית-המשפט המחוזי הצדיק את מסקנתו שהמערער ידע שבעסקיו עם עבאספור הוא עוסק בחומרי חל"כ מסוכנים בשיתוף עם מדינה המהווה אויב לישראל.

א

יסוד הכוונה המיוחדת

ב

48. [סעיפים 99 ו-111](#) שבהם הואשם והורשע המערער דורשים יסוד של כוונה מיוחדת. הראשון דורש כי המעשה נעשה בכוונה לסייע לאויב במלחמתו, והשני, כי עושה המעשה התכוון בכך לפגוע בביטחון המדינה.

ג

בית-משפט קמא קבע כי מדובר בעבירת התנהגות מסוג מטרה שבמסגרתה היסוד הנפשי הנדרש הוא מחשבה פלילית ברמה של כוונה מיוחדת. בית-משפט קמא קבע כי אף שלא הוכח רצון ישיר של המערער לסייע לאויב ולפגוע בביטחונה של המדינה, הרי שהמערער היה מודע לתוצאות החמורות והקשות של מעשיו, ובכך, לאור הילכת הצפיות, התקיים היסוד הנפשי הנדרש. החלטה זו של בית-משפט קמא תואמת את ההלכה טרם חקיקת [חוק העונשין](#) (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994 (להלן – תיקון 39). לפי הלכה זו, ניתן להחליף כוונה ישירה בעבירות התנהגות מסוג מטרה בצפייה בדרגת הסתברות קרובה לוודאי כי אותה מטרה תתממש. על כך נאמר ב"ע 172/88-9" וענונו נ' מדינת ישראל (להלן – פרשת וענונו [5]) בהקשר של העבירות שבהן עסקינן:

ד

ה

"מעשה או מחדל אסורים, המבוצעים תוך מודעות להסתברות קרובה לוודאי להתרחשותה של התוצאה שבהשלמתה תלויה התהוות העבירה, יכולים לשמש בסיס למסקנה משפטית, שהיא שוות משמעות לחפץ בתוצאה" (שם, בעמ' 290, דברי השופט שמגר שאליהם הצטרף השופט ד' לוי).

ו

49. האם תיקון 39 [וסעיף 20\(ב\)](#) לחוק העונשין אשר נחקק במסגרתו שינו מהלכה

זו?

ז

א "לעניין כוונה, ראייה מראש את התרחשות התוצאות, כאפשרות קרובה לוודאי, כמוה כמטרה לגרמן".

ב סעיף זה מעורר שתי שאלות פרשניות: הראשונה, אם סעיף זה עוסק אך בעבירות תוצאתיות או שהוא חל אף על עבירות התנהגות מסוימות; השנייה, בהנחה שהסעיף חל אך על עבירות תוצאתיות, האם חקיקת סעיף מפורש המחיל את הילכת הצפיות על סוג עבירות מסוים מהווה הסדר שלילי ביחס ליתר העבירות.

ג שאלות אלו התעוררו בבית-משפט זה בכמה פסקי-דין. על-פי הדעות אשר הובעו בנושא זה, קיימת אפשרות להחיל את הילכת הצפיות גם על עבירות מטרה על-אף חקיקת תיקון 39.

ד פסק-הדין הראשון שבו עלתה סוגיה זו לדיון הוא [ע"פ 2831/95](#) אלבה נ' מדינת ישראל [6]. בפסק-דין זה נחלקו השופטים באשר למסגרת הנורמטיבית המחילה את הילכת הצפיות על עבירות מטרה וכן בנוגע להיקף תחולתה. חברי השופט מצא קבע כי יש לפרש את הוראת [סעיף 20\(ב\)](#) [לחוק העונשין](#) כחלה גם על עבירות מטרה והחיל את הילכת הצפיות על עבירת המטרה שעמדה לדיון שם (שם, בעמ' 259-262, 281). אף השופט דורנר קבעה כי אין מניעה להחיל את הילכת הצפיות גם על עבירות מטרה מכוח [סעיף 20\(ב\)](#), אולם סייגה זאת רק למקרים שבהם הגשמת המטרה הינה תוצאה הצומחת בדרך הטבע מן ההתנהגות (שם, בעמ' 319-320). לדעתו של השופט מצא הצטרף אף השופט אנגלרד בדעת יחיד (שאר השופטים לא נדרשו לסוגיה זו) ב**ע"פ 4317/97** פוליאקוב נ' מדינת ישראל [7], בעמ' 317-319.

ה גישה שונה היא גישתו של הנשיא ברק ב**ע"פ 2831/95** הנ"ל [6]. לגישתו, [סעיף 20\(ב\)](#) אינו המקור להחלת הילכת הצפיות על עבירות מטרה, אולם אין לפרש את הסעיף כיוצר הסדר שלילי. עוד קבע הנשיא, כי החלת הילכת הצפיות צריכה להיעשות ממקרה למקרה, על-פי פרשנותו הראויה של האיסור הפלילי העומד לדיון (שם, בעמ' 303-300). השופטים גולדברג וטירקל הצטרפו לעמדה זו של הנשיא (שם, בעמ' 315-311 ועמ' 337, בהתאמה) כאשר הם שמים דגש על כך שהילכת הצפיות חלה מכוח ההלכה הפסוקה. השופט גולדברג צירף דעתו לנשיא אף בכך שיש לבחון אם החלת הילכת הצפיות עולה בקנה אחד עם לשונה ומטרתה של כל עבירה ועבירה. ב**ע"פ 5640/97** רייך נ' מדינת ישראל (להלן – פרשת רייך [8]), מצרף חברי השופט קדמי את דעתו לדעה זו, שעל-פיה

ניתן להחיל את הילכת הצפיות על עבירות מטרה מכוח ההלכה הפסוקה, וכי [סעיף 20\(ב\)](#) אינו מהווה הסדר שלילי (שם, בעמ' 475).

א

הנני סבור כי אין צורך להכריע בענייננו בין הדעות השונות שהוצגו לעיל. אליבא דכולן יש להחיל את הילכת הצפיות במקרה שלפנינו. בין [סעיף 20\(ב\)](#) חל בענייננו ובין שיש להחיל את הילכת הצפיות מכוח הפסיקה – הרי שלגבי העבירות שבהן עסקינן – יש להחילה. אכן, תיקון 39 לא שינה מההלכה אשר נהגה ביחס לתחולת הילכת הצפיות על עבירות מהסוג שבהן הורשע המערער.

ב

סניגוריו של המערער טענו עוד כי יש לנתח עבירות אלו כעבירות התנהגות שנדרשת בהן מחשבה פלילית מיוחדת מסוג מניע, ועל-כן לא ניתן להחיל את הילכת הצפיות לשם ביסוס היסוד הנפשי. דין הטענה להידחות. היסוד הנפשי הנדרש בסעיפים האמורים הוא מחשבה פלילית מסוג מטרה, בלי שנדרש שיתקיים יסוד נפשי של מניע. בעניין זה נאמר בפרשת רייך [8], בהערת אגב ביחס [לסעיף 112 לחוק העונשין](#), בעמ' 459:

ג

"אם נאמר, שבעבירות התנהגות היסוד הנפשי של כוונה זהה למניע, נצטרך לזכות את רוב המרגלים. ברובם המכריע של משפטי הריגול, פועלים המרגלים מתוך רצון להשיג טובת הנאה בכסף, מידי המדינה המפעילה אותם או משום שהם או בני משפחותיהם נתונים לסחטנות. מעטים המרגלים האידאולוגיים. האם נזכה את רוב המרגלים?"

ד

עוד יפים לעניין זה דברי הנשיא שמגר בפרשת וענונו [5], בעמ' 279:

ה

"מניע, יהיה תם-לב ככל שיהיה, אין בו כדי להסיר מן המעשה האסור את אופיו כעבירה, שהוטבע בו על-ידי דיני העונשין... אופיים והגדרתם של מעשה או של מחדל פלוניים כעבירה אינם משנים מהותם וטיבם בשל מניע כלשהו..."

ו

50. לגופו של עניין ולאחר קריאת כלל החומר, באתי למסקנה כי אף שלא הוכח שהתקיימו אצל המערער מניע ורצון לסייע לאויב ([סעיף 99](#)) או לפגוע בביטחונה של מדינת ישראל ([סעיף 111](#)), הרי שהתקיים לגבי היסוד הנפשי של כוונה מיוחדת מסוג מטרה. זאת, משום שהנסיבות מלמדות שהמערער הבין את התוצאות החמורות

ז

הנובעות ממעשיו וצפה אותן ברמת הסתברות גבוהה, ואף-על-פי-כן ביצעם. כך קבע בית-המשפט המחוזי ואין להתערב במסקנתו.

א

עבירת הניסיון בנושא פרויקט הפילטר

51. בנוגע לפרויקט הפילטר, חזרו הסניגורים והעלו את הטענה שלא הוכח ניסיון לעבור את העבירה וכי מעשי המערער לא חרגו ממסגרת מעשה הכנה בלבד. בית-המשפט המחוזי קבע שלא הוכח שהועברו על-ידי המערער מסמכים או חומר כלשהם המתייחסים לפרויקט הפילטר לאיראנים, אך הוכח ניסיון לעבור את העבירה במובן [סעיף 92 לחוק העונשין](#). כך קובע בעניין זה השופט סטרשנוב, שלהכרעתו הסכימו חבריו להרכב:

ג

"עם זאת סבורני, כי המגעים שקיים הנאשם עם האיראנים לגבי הפרויקט, עריכת הפרוטוקולים (ת/51, ת/53) והחתימה עליהם; קבלת מסמכים מהאיראנים ובהם שרטוטים לגבי הפגזים המבוקשים; וקבלת כספים עבור פרויקט זה באופן ספציפי; – כל אלה מהווים בעיני, 'מעשה שאין בו הכנה בלבד', והם חורגים מתחום מעשה ההכנה ונכנסים לגדר עבירת הניסיון.

ד

דעתי היא, כי במעשיו אלה של הנאשם יש –

ה

'...פעולה או פעולות שהן חלק מטידרת פעולות שלולא הופרעו היו מקיימות את היסוד ההתנהגותי של העבירה', כדברי כבוד הנשיא א' ברק [בע"פ 5150/93, 5447 סריס נ' מדינת ישראל, פ"ד מח\(2\) 187, 183](#).

ו

ובהמשך הדברים קובע הנשיא ברק:

'...נדרשת 'תנועה' לעבר הביצוע, היוצאת משלב ההכנה. תנאי הוא, כמובן, כי טידרת פעולות זו לא השלימה את היסוד העובדתי, שהרי אם התרחשה ההשלמה, שוב אין לנו עניין בניסיון אלא בביצוע העבירה 'המושלמת' עצמה... (שם, בעמ' 187)''.

ז

דברים אלה מקובלים עליי.

52. סיכום כל האמור לעיל הוא, כפי שקבע בית-המשפט המחוזי ובעיקרם של דברים מנימוקיו, שהוכח ביצוען של העבירות לפי [סעיפים 99, 111 ו-92 לחוק העונשין](#) על-ידי המערער. מכלול הראיות המגוון אשר הובא על-ידי התביעה אשר נסקר לעיל, יש בו להוביל למסקנה שהוכחו הן היסודות העובדתיים של העבירות והן המחשבה הפלילית הנדרשת אצל המערער ביחס לכל אחת מהן.

א

ה. טענות שונות של המערער בנושא ההליכים נגדו.

ב

53. למערער טענות מספר הנוגעות להליכים המשפטיים שהביאו להרשעתו. הטענה הראשונה היא שבשל הבטחה שלטונית שניתנה לו לא היה מקום להעמידו לדין. הטענות האחרות קשורות בקשיים אשר נגרמו למערער בניהול המשפט, אשר פגעו, לטענתו, ביכולתו להתגונן. במסגרת זו טוען המערער גם נגד החלטת שופטת של בית-משפט זה בבקשה שהוגשה על-ידיו לגילוי ראיות אשר הוצאה לגביהן תעודת חיסיון.

ג

להלן אדון בטענות המערער בנושאים האמורים, ככל שהן מצדיקות התייחסות.

הבטחה שלטונית

ד

54. אחת מטענות המערער הייתה כי לא היה מקום להגיש כתב-אישום נגדו מאחר שאת כל המעשים המיוחסים לו בכתב-האישום ביצע תחת חסותה של הבטחה שלטונית, שלא להעמידו לדין. טענתו זו מתבססת על אמירת דן, איש גורמי הביטחון, בפגישה עמו מיום 21.8.1992, כפי שמופיעה בדוח הפגישה, אשר זו לשונו:

ה

"הנדון – ...

1. נפגשנו עם הנדון ביוזמת האחרון.

2. לאחר שיחה ארוכה וקשה עמו הכוללת הפעלת 'לחץ מתון' ושיכנוע, הביע הנדון נכונות לשתף פעולה על-פי החליל שלנו.

ו

3. הנדון הביע חששותיו מהפללת עצמו, הרגענו אותו והבהרנו לנדון כי לא נהוג לנשוך את היד המושטת לשלום... " (ההדגשה שלי – ת' א').

ז

טענת המערער, שאותה טען גם בערכאה הראשונה, מעוררת שתי שאלות. ראשית, אם ניתנה הבטחה שלטונית לאי-העמדה לדין. אם התשובה לכך חיובית, האם הייתה

רשאית המדינה להשתחרר מאותה הבטחה. נראית לי עמדת בית-המשפט המחוזי, שהחליט לדחות את טענת ההבטחה השלטונית.

א

55. באשר לשאלה הראשונה טענת המערער היא שניתנה לו הבטחה מגובשת על-ידי איש רשות שהציג מצג שהוא מייצג את המערכת ועל-כן היה מוסמך לתת את ההבטחה. לטענתו, הוא היה יכול ורשאי להבין את דבריו כהבטחה משפטית מחייבת. מוסיף המערער וטוען כי אין מניעה עובדתית לקיום ההבטחה, ועל-כן מנועה המדינה מלתבוע אותו לדין פלילי.

ב

לאחר קריאת טענות הצדדים והעדויות הרלוונטיות, המסקנה המתבקשת היא שבמקרה זה לא התקיימו התנאים להתגבשותה של הבטחה שלטונית. התנאים הרלוונטיים לענייננו הם מתן ההבטחה על-ידי בעל הסמכות לתתה וכי המבטיח התכוון ליתן לה תוקף משפטי מחייב (ראה: א' שטיין "הבטחה מינהלית" [16], בעמ' 270; בג"ץ 5018/91 גדות תעשיות פטרוכימיה בע"מ נ' ממשלת ישראל [9] וכן ע"א 2019/92 משרד הבינוי והשיכון נ' זיסר [10]). תנאים אלה לא התקיימו בענייננו.

ג

מעדותו של דן בבית-המשפט עולה כי במועד שבו נערכה הפגישה האמורה לא היה ברור טיב החשדות נגד המערער, לא לו ולא למערכת הביטחון. כך מעיד דן:

ד

"באותו רגע גם אמרתי 'יהיה בסדר', כי גם לא הבנתי את המשמעות של ההפללה כאן, כי איזה הפללה יכולה להיות בדברים עד כה, שהם לא היו דברים סופר-משמעותיים, מהידוע לי בנקודת זמן הזאת" (עמ' 1501 לפרוטוקול).

ה

עוד מציין דן, כי אף שייתכן שהמערער הבין את אמירתו שלא כהלכה, הרי שכוונתו במשפט האמור הייתה "יהיה בסדר, אל תדאג" (עמ' 1500 לפרוטוקול). במקום אחר מציין דן כי לא הייתה כל נפקות משפטית למשפט האמור:

ו

"אני לא מוצא קשר בין האמירה הזאת, שהיא נאמרה כאמרת 'סמוך על סמוך' וכחלק מאמירה של מפעיל כ'יהיה בסדר, תמשיך לדבר, תמשיך להעביר מידע', לבין חסינות, משטרה, עניינים פליליים" (עמ' 1547 לפרוטוקול).

ז

אכן, נראה הדבר שמנסיבות אמירת הדברים על-ידי מי שתפקידו הוא איסוף חומר, המערער בוודאי ידע והבין שאין הוא בא בדברים עם האדם המוסמך להחליט אם

להעניק חיסיון בפני העמדה לדין. ניתן למצוא חיזוק לכך גם בעובדה שהמערער, על-פי עדותו, ביקש הבטחה בכתב. ניתן להבין מכך שהוא לא חשב כי די באמירתו של דן. אף מכך שבקשתו לא נענתה והבטחה בכתב לא ניתנה לו, היה המערער יכול להבין כי אין בידו הבטחה שעליה יוכל לסמוך.

א

56. לאמור לעיל יש להוסיף כי ברור מהנסיבות שההבטחה שלה טוען המערער הייתה בתנאי ובתמורה לכך שהמערער ישתף פעולה וימסור לשלטונות את מלוא האינפורמציה אשר ברשותו בכל הנוגע לעסקי החל"כ שלו עם האיראנים. לא כך נהג המערער בעניינו. הוא לא מסר את כל המידע האמיתי שהיה בידיעתו וברשותו. הוא לא הביא מסמכים רבים בעלי חשיבות שהיו ברשותו, כפי שהיה אמור לעשות, ובמקום זאת הביא רק מידע מועט, כוזב בחלקו, והסתיר את ההיקף האמיתי ואת האופי האמיתי של עסקיו עם האיראנים. זאת ועוד, הן בפגישה שבה הוזהר על-ידי המשטרה והן בפגישות רבות בין דן למערער, נשאל המערער על אודות עיסקאותיו בנושא החל"כ, ופעם אחר פעם הצהיר המערער הצהרת כזב כי יחסים אלו הינם נחלת עבר. ברי מחומר הראיות, כי בעת שהמערער הצהיר כי חיסל יחסים אלו עם האיראנים, בפועל, יחסים אלו המשיכו להתקיים והוא המשיך לבצע את התחייבויותיו בתחום החל"כ כלפיהם. עובדות אלו מלמדות כי המערער לא "עמד בחלקו בעסקה". לפיכך, גם אם הייתה הבטחה שלטונית תקפה כלפי המערער, זו הייתה תלויה בתנאי שבהיעדר התקיימותו היו השלטונות רשאים להשתחרר ממנה.

ב

ג

ד

57. עניין נוסף הדורש התייחסות נוגע לזכותה של הרשות לחזור בה מהבטחה שניתנה על-ידיה. ההבטחה המינהלית הנטענת על-ידי המערער נוגעת להפעלת סמכות המצויה בידיה של הרשות השלטונית. היינו, הסמכות לנקוט הליכים פליליים כלפי מי שביצע עבירה וחוק העונשין חל עליו. בהבטחה הנטענת נאמר על-ידי איש הנתפס בעיני המערער כנציג הרשות, כי סמכות זו לא תופעל. הכלל הוא, כי "הבטחה" כזו עשויה להיות תקפה ומחייבת. כלל זה נובע מהחובה המוטלת על רשות לכבד הסכמים שהיא חותמת עליהם. חובה זו יונקת מתקנת הציבור. היא מתבקשת גם מן החובה הכללית שלה כפוף השלטון, לנהוג בהגינות ובסבירות (ראה: בג"פ 5319/97 קוגן נ' הפרקליט הצבאי הראשי (להלן – פרשת קוגן [11])). תוקפו של הסכם מסוג זה מוכר אף בגדרי המשפט הפלילי (ראה: פרשת קוגן [11] וכן בג"פ 218/85 ארביב נ' פרקליטות מחוז תל-אביב (להלן – פרשת ארביב [12])). אולם הרשות רשאית לסטות מהבטחתה "אם האינטרס הציבורי מחייב זאת" (ראה פרשת קוגן [11] ופרשת ארביב [12]). השיקולים המשמשים בהחלטת הרשות – אם לסטות מהבטחתה שלא לנקוט נגד פלוני הליך פלילי – הינם, מצד אחד, האינטרס הציבורי באמינותו של השלטון ובקיום הבטחותיו,

ה

ו

ז

ואינטרס ההסתמכות והציפייה של הפרט, ומצד אחר, האינטרס במיצויו של ההליך הפלילי (ראה פרשות ארביב [12] וקוגן [11] הנ"ל).

א

בית-משפט קמא קבע כי במקרה זה הייתה המדינה רשאית להשתחרר מההבטחה, אם הייתה כזו, לאחר שנתגלו היקף מעשיו הפליליים של המערער וחומרתם חסרת התקדים. לגישת בית-המשפט, חומרת מעשיו של המערער יוצאת-דופן, מאחר שהמעשים בוצעו על-ידי תמורת בצע כסף, תוך שהוא מקריב את ביטחונה של מדינת ישראל ושלומה. מטעם זה, נקיטת הליכים פליליים בתגובה לפעולות כאלה הייתה חיונית, אפילו היה בכך חזרה מההבטחה שניתנה למערער.

ב

אכן, העבירות שבהן הואשם והורשע המערער הן מהחמורות ביותר. ניתן ללמוד זאת הן מהעונש המרבי הכבד הקבוע בצד העבירות והן מיסודותיהן של העבירות. חומרת העבירות מתחדדת נוכח משקלו הסגולי הרב של הערך החברתי המוגן על-ידי העבירות – ביטחון המדינה. קשה להפריז בחומרת המעשים שבגינם הורשע המערער ובאינטרס הציבורי הנגזר מכך בהעמדתו לדין על מעשים אלו. נוכח חומרה זו של העבירות המיוחסות למערער, אשר טיבן וחומרתן לא היו ידועים במהלך השיחה בין המערער לדין ביום 21.8.1992, מקובל עליי שהיה אינטרס ציבורי אשר חייב את העמדת המערער לדין. זאת, אף אם היה צורך לשם כך להשתחרר מההבטחה שלטונית, נסיבות המקרה הצדיקו זאת.

ג

ד

הגנה מן הצדק

ה

58. בצד הערעור על תוכן החלטותיו של בית-משפט קמא תוקפים המערער וסניגוריו את עצם ההליך שהתנהל בפניו. טענתם היא כי הפגמים שנפלו בהליך זה הם כה רבים וחמורים, עד כי הם מחייבים את ביטולו מחמת הצדק. אדון באותן טענות אשר הועלו בעניין זה המצדיקות התייחסות. בעניין זה אדון בהמשך גם בטענה כנגד החלטה שלא לגלות ראיות שבגינן הוצאה תעודת חיסיון, הנושאת אף היא אופי של טענה בדבר פגם שנפל בהליך.

ו

59. המערער טוען כי החקירה אשר התנהלה בעניינו הייתה מגמתית, וכי רשויות החקירה לא ביקשו לברר את העובדות לאשורן, אלא רק לאסוף ראיות המפלילות אותו. המערער תומך טענה חמורה זו בכך שלדעתו רשויות החקירה נמנעו מלפנות למכלול הגורמים אשר היו עשויים לשפוך אור על הפרשה.

ז

אין בידי לקבל טענה זו. קשה להפריז במאמצים שהוקדשו לחקירת הפרשות שבהן היה מעורב המערער. מטבע הדברים, שלב החקירה בעניינו של המערער התאפיין ברגישות רבה ועטה מעטה סודיות כבד. תנאים מגבילים אלה הקשו בוודאי לערוך חקירה במתכונת מקיפה ובלתי מוגבלת. אולם אין יסוד לטענה כי חיפוש הראיות היה סלקטיבי. במסגרת החקירה הצליחו החוקרים, במאמצים לא מבוטלים, ליצור קשר עם ק', שהוא עד המפתח בפרשה. לעד זה לא היה מניע כלשהו להפליל את המערער, ולכן אין לומר כי הוא נבחר מסיבה זו. כמו כן הצליחו החוקרים לשים ידם על מסמכים חיוניים שהמערער בחר להעלים ביודעין מגורמי הביטחון. דעתי היא שהמערער לא הוכיח את טענתו החמורה כי גורמי החקירה בחרו, כביכול, להתעלם ממסמכים או מראיות אשר היה בהם כדי לשמש למערער הגנה טובה.

א

ב

60. טענה נוספת הנטענת על-ידי המערער וסניגוריו היא כי התביעה נגדו הוגשה ממניעים זרים. התאוריה שמציג המערער בעניין זה היא כי בעניין העמדתו לדין התחולל מאבק תפיסות בין גורמי הביטחון למוסד. גורמי הביטחון ראו בו כלי יעיל לשאיבת מידע. לעומת זאת המוסד ראה בו סיכון ליחסי ישראל-ארצות-הברית. תפיסת המוסד ניצחה, והמערער הועמד לדין על-מנת לרצות את ארצות-הברית. המערער תומך תאוריה זו בעדות תא"ל גלעד, אשר ציין כי אחד המניעים לפעולה נגד המערער היה טרוניה מצד ארצות-הברית על כך שישראל אינה מפסיקה את פעולת המערער. לדעתו, גירסת תא"ל גלעד מצביעה על כך כי כבר ערב הדיון אצל ראש-הממשלה עובר לאזהרתו על-ידי משטרת ישראל, היה קיים לחץ אמריקני להפסיק את פעולותיו של המערער.

ג

ד

ה

אין בטענה זו ממש. בניגוד לדרך שבה מוצג הדבר על-ידי המערער, תא"ל גלעד מסביר במפורש בעדותו כי השיקול שיש להבהיר לארצות-הברית שישראל פועלת בעניין היה אחד השיקולים בלבד, ולא השיקול המרכזי שהוביל לאזהרת המערער על-ידי תנ"צ אבי כהן. תא"ל גלעד אומר מפורשות כי השיקול המרכזי להזהיר את המערער היה שיקול לגופו של עניין – עצם הדבר שאזרח ישראלי עוסק בחל"כ נחשב לדבר חמור ביותר (עמ' 1366 שורות 23-24). עדות זו משלימה, ואינה סותרת, כפי שמנסה המערער לטעון, את עדות שבתאי שביט... שהעיד כי... ישראל ביקשה להבהיר שהמערער פועל באופן בלתי חוקי וכי ננקטים אמצעים לסיכול פעולתו. זאת, כדי למנוע מצב שבו תתפרש פעילות המערער כפעילות הנעשית בחסות הקהילה המודיעינית הישראלית. בפעולה זו של עדכון..., אין כל פסול. ניסיונות המערער להיאחז בכך על-מנת לבנות תאוריה שלפיה הוא "הוקרב" על מזבח היחסים עם ארצות-הברית, דינם להידחות.

ו

ז

61. המערער מפנה ביקורתו לפגמים חמורים נוספים אשר דבקו, לדעתו, בהליך העמדתו לדין, הנוגעים לנגישותו לעדי הגנה. לטענתו, המדינה עשתה שימוש פסול בכוחה השלטוני בכך שחסמה ממנו גישה לעדי הגנה פוטנציאליים לפי שיקול-דעתה הבלעדי. המערער טוען כי כתב-האישום הוגש בלי שצורפה לו רשימה מלאה של עדי התביעה. לטענתו, התביעה הוסיפה על העדים האמורים בכתב-האישום עדים רבים נוספים במהלך המשפט, באופן שהקשה על ההגנה לדעת מיהם עדי התביעה שאין היא רשאית לבוא עמם בדברים. המערער טוען כי הדבר מנע ממנו לפנות בעצמו, במהלך כל פרשת התביעה, לעדים מהמדינה באירופה, קרי ד"ר ז'אק, פרופסור גז'יבה וי'.

כמו כן המערער תוקף את החלטת בית-המשפט המחוזי אשר קבעה כי כאשר מבקשת הסניגוריה את צמצומו של צו איסור הפרסום שהוטל על כל ההליך על-מנת ליצור קשר עם עדים פוטנציאליים, עליה להעביר לידיעת התביעה את שמות האנשים שהיא מבקשת לבוא במגע עמם, וכן עליה להודיע לתביעה אילו פרטים מתוך פרוטוקול בית-המשפט או מתוך חומר החקירה בדעתם של הסניגורים לחשוף בפני אותם אנשים. סניגוריו של המערער טוענים כי החלטה זו של בית-המשפט, בעניין חשיפתם בפני התביעה של תוכני שיחות עתידיות בין עדי הגנה בכוח ובין הסניגורים, פוגעת בהגנה באורח קשה ומכפיפה אותה לחובות גילוי שאינן מוטלות עליה לפי כל דין.

אף טענות המערער בעניין נגישותו לעדי הגנה אינן מצדיקות את מבוקשו לבטל את ההליך שהתנהל בפני בית-המשפט המחוזי. בפני סניגוריו של המערער בבית-המשפט המחוזי לא נחסמה הדרך להביא עדי הגנה, ועובדה היא שהם אכן הביאו עדים, ובמקרה הצורך הם נעזרו לשם כך בתביעה הכללית. אשר לעדים מהמדינה באירופה, לא ברור על מה מלינים סניגוריו של המערער. פרופסור גז'יבה שימש בפועל כעד הגנה. בנוגע לד"ר ז'אק, הוגשה בקשה לחיקור דין במדינה באירופה ובית-המשפט החליט לדחותה. כפי שאבהיר להלן, בהחלטתו זו לא נפל פגם כלשהו. מכל מקום, חלף עדותו הוגש, בהסכמת התביעה, מכתב מאת ד"ר ז'אק, המפרט את השתלשלות האירועים הנוגעים אליו (105/נ). אשר לי, סניגוריו של המערער בבית-המשפט המחוזי לא נקטו צעדים פוזיטיביים כלשהם על-מנת להביאו להעיד. מחיקור דין שנעשה לי' במדינה באירופה, בעקבות בקשת הסניגוריה בשלב הערעור, הוברר שלא היה כל קושי לאתרו ולבקש את העדתו במהלך הדיון בבית-המשפט המחוזי. מסתבר גם שנוצר קשר בין ההגנה לבינו. על-כן ניתן להניח שמדובר בהחלטה מושכלת של הסניגוריה שלא להעיד אותו. מכל מקום, בדיעבד איפשר בית-משפט זה לערוך לי' חיקור דין במדינה באירופה, אף שלא סברנו כי נפל פגם כלשהו בהליך בבית-משפט קמא. בכך יש לסתום את הגולל על טענות המערער בעניין זה.

כאמור, המערער מלין על החלטת בית-המשפט, שלפיה היה עליו לחשוף את שמות עדי ההגנה ואת החומר מתוך פרוטוקול בית-המשפט או החקירה שאותו הוא מבקש לחשוף בפניהם. אין ספק כי נוהל זה הקשה על ההגנה במגעייה עם עדי ההגנה פוטנציאליים, ואולם, החלטת בית-המשפט המחוזי משקפת איזון בין אינטרסים שונים, כאשר בנסיבות העניין ניתן משקל גם לאינטרס ביטחוני חיוני. החלטה זו סבירה, במיוחד על רקע העובדה כי בפני ההגנה לא נחסמה הדרך להיפגש עם כל עד ההגנה שתתפוזר. ההגבלה היחידה שהוטלה על ההגנה נגעה לחשיפת חומר הראיות בתיק. לאור רגישותו הברורה של חומר זה, לא היה כל פגם בהחלטת בית-המשפט, שלפיה כל בקשה לצמצום איסור הפרסום תישקל לגופה ותוכרע על-ידי בית-המשפט. המדינה הפנתה את תשומת-לבנו לכך שבפועל, למעט מקרה אחד, נענתה המדינה בחיוב לכל בקשות הסניגורים בעניין זה.

62. טענה נוספת בפי המערער נוגעת להחלטת בית-המשפט המחוזי לדחות את בקשת הסניגוריה לערוך חיקור דין במדינה באירופה לד"ר ז'אק. ערב סיום פרשת ההגנה ביקשו סניגוריו של המערער מבית-המשפט המחוזי לאשר חיקור דין של ד"ר ז'אק במדינה באירופה מהטעם שעדותו חיונית וכי העד אינו מוכן או אינו יכול להגיע ארצה לשם מתן עדות. בית-המשפט המחוזי דחה את בקשתם מהנימוק שאין מדובר בעד חשוב וכי אין לאפשר את דחיית הדיון למשך זמן רב לצורך קיומו של חיקור דין לגביו. המערער טוען כי לפי ההלכה אין בית-המשפט רשאי לשקול, עוד טרם שמיעת העדות, אם יש בה לשנות מתמונת הדברים המפלילה אשר הוצגה לפניו. השיקולים היחידים אשר יש לבחון לעניין חיקור דין קבועים [בסעיף 14 לפקודת הראיות](#) [נוסח חדש], תשל"א-1971 (להלן – פקודת הראיות), שהם: אם מדובר בעדות רלוונטית ואם יש סיבה להיעדרו של העד מן הארץ. בענייננו – כך הטענה – התמלאו תנאים אלה.

עוד טוען המערער בעניין זה, שהמסמך נ/105 אשר הוצג לבית-המשפט חלף עדותו של ד"ר ז'אק, לא זכה לכל הד בהכרעת-דינו של המערער.

אף בסוגיה זו אין בידי לקבל את טענות המערער. אשר לחיקור הדין, יש להעמיד דברים על דיוקם. [סעיף 14 לפקודת הראיות](#) אינו דן בשיקולים הרלוונטיים להתרת חיקור דין אלא בתנאי קבילות פרוטוקול העדות שנגבתה במדינה זרה (ראו [ע"פ 440/87](#) חדד נ' מדינת ישראל [13], בעמ' 807-808). השיקולים לקיום חיקור דין אינם קבועים בהוראה מיוחדת. לפיכך חלים בעניין זה הכללים הרגילים הקבועים [בסעיף 1\(ב\) לפקודת הראיות](#), המקנה לבית-משפט שיקול-דעת שלא להזמין אדם לעדות אם ראה שאין בה צורך, וכן [בסעיף 106 לחוק סדר הדין הפלילי](#) [נוסח משולב], הקובע כי בית-

משפט יזמין, לבקשת בעלי-הדין, כל אדם להעיד במשפט, זולת אם היה סבור שאין בהזמנת אותו אדם להועיל לבירור שאלה הנוגעת למשפט. בצד כללים אלה יש להזכיר את האמנה האירופאית בדבר עזרה הדדית בענינים פליליים, המכונה "אמנת שטרסבורג". המדינה באירופה וישראל הן צד לאמנה זו והיו צד לה אף במועד הרלוונטי שבו התבקש חיקור הדין. סעיף 10(1) לאמנה קובע, כתנאי לחיקור דין, כי התייצבותו האישית של העד לפני בית-המשפט היא "הכרחית במיוחד". לאור האמור, הבדיקה שערך בית-משפט קמא בנוגע לחיוניות העדות הייתה במקומה. קביעת בית-המשפט בעניין זה מעוגנת היטב בחומר הראיות שהיה לפניו. בית-המשפט מציין בהחלטתו כי במהלך חקירת המערער במשטרה לא אוזכר כלל ד"ר ז'אק בשמו, וההתייחסות אליו הייתה עקיפה בלבד. אף בעדות המערער בבית-המשפט אוזכר ד"ר ז'אק באופן מינורי בלבד. בנסיבות אלה, כאשר מצויים בשלב סופי של פרשת ההגנה ולא עלו ראיות כלשהן המצביעות על חשיבות העד, אין להתערב בהחלטת בית-המשפט שלא לאפשר חיקור דין. מכל מקום, סניגוריו של המערער לא הבהירו במה פגמה החלטת בית-המשפט שלא לאשר חיקור דין לגבי ד"ר ז'אק בהגנת המערער. די בכך שלא להתערב בהחלטת בית-המשפט המחוזי, וזאת במיוחד בנסיבות שבהן חלף חיקור הדין הוצג מכתב מאת ד"ר ז'אק המפרט את השתלשלות העניינים מנקודת מבטו.

אשר לטענת המערער בנוגע למסמך נ/105, שלפיה מסמך זה לא זכה להתייחסות בהכרעת-הדין, היה מוטב למערער לו טענה זו לא הייתה נטענת. עיון בהכרעת-הדין מלמד כי בית-המשפט דווקא אזכר מסמך זה והתייחס אליו. התייחסות זו לא היטיבה עם המערער. בית-המשפט התייחס למוצג זה כאשר ניתח את שקריו של המערער, והוא מצא בו שתי נקודות מרכזיות הפוגמות במהימנות עדותו (ראו פסקה 27 להכרעת-הדין).

63. טענה נוספת שבפי המערער באשר לבקשתו לביטול ההליך בבית-המשפט המחוזי נוגעת לעדות ק'. העד ק' הועד בראשית ההליך כעד תביעה ראשון. הסניגורים ביקשו לחוקרו בשלב מאוחר יותר, כשיהיו בקיאים יותר בחומר הראיות. התביעה טענה שאין לדחות את שמיעת עדותו, שכן אין לכפות עליו את המשך השהייה בארץ או את הגעתו לארץ בפעם נוספת. בית-המשפט החליט לשמוע את עדות ק' בכפוף להצהרת התביעה שלפיה בעתיד, אם יידרש הדבר על-ידי ההגנה, תשתדל התביעה להביא את ק' לצורך חקירה נוספת. אולם כאשר ביקש המערער לזמן את ק' לחקירה נוספת, התנגדה התביעה לבקשה ועמדתה התקבלה בבית-המשפט. המערער טוען כי בכך נפגמו זכויותיו לנסות לערער את עדות ק'.

העד ק' נחקר ארוכות בבית-המשפט המחוזי. עדותו נשמעה במשך כעשרה ימי דיונים ומשתרעת על פני ארבע מאות ושבעים עמודי פרוטוקול. מתוך חקירה זו, במשך קרוב לשמונה ימי דיונים, נחקר העד בחקירה על-ידי הסניגוריה, ועדותו בחקירה נגדית זו משתרעת על פני למעלה מארבע מאות עמודי פרוטוקול. עיינתי בעדות זו ונוכחתי לדעת שהעד נחקר בנוגע לשלל השאלות שבמחלוקת, כולל התייחסות למסמכים הרלוונטיים ולשאלת מהימנותו. אכן, העד נחקר חקירה נגדית ארוכה ויסודית, ולא קיים חשש אמיתי שהיעדר חקירה נוספת של העד גרם למערער עיוות דין.

א

ב

ערעור על ההחלטה בנושא תעודת החיסיון מיום 26.10.1997

64. במסגרת ערעורו עותר המערער לגילוי הראיות החוסות בצלה של תעודת החיסיון מיום 26.10.1997, אשר נחתמה על-ידי ראש-הממשלה דאז, בנימין נתניהו. התעודה קבעה, כלהלן:

ג

"בתוקף סמכותי לפי סעיף 44 לפקודת הראיות, התשל"א-1971, הנני מביע בזאת דעתי כי: גילויים של ידיעות, ראיות ודברים בקשר לעסקאות יצוא עם מדינות שאין לישראל יחסים דיפלומטיים עמן, בין אם היו ובין אם לא היו – למעט חוות דעת לגבי מדיניות יצוא בטחוני שאין בה כדי לפגוע בתעודת החיסיון – עלול לפגוע בבטחון המדינה וביחסי החוץ שלה".

ד

המערער טוען כי ניהול ההגנה נפגע באופן יסודי בשל תעודת החיסיון הנ"ל. אחד מקווי ההגנה המרכזיים של המערער נגע לתקיפת התזה, שלפיה איראן היא מדינת אויב. ...לחלופין טען המערער, כי הוא לא היה מודע לכך שמדובר באויב, ולכן לא נתגבשה אצלו המחשבה הפלילית הנדרשת להרשעתו בעבירות הביטחוניות שבהן הורשע. החיסיון מנע מן המערער הבאת עדים והבאת ראיות בנושא... טענת המערער היא כי החיסיון הוטל שלא כדין, שכן הוא מתייחס לנושאים המצויים בלב לבו של קו הגנה חיוני. כמו כן, טוען המערער, כי הפגיעה שנגרמה לו בעקבות החיסיון הייתה בלתי מידתית...

ה

ו

65. סניגורו של המערער בבית-המשפט המחוזי עתר לגילוי הראיות החסויות בתעודת חיסיון זו וכן בתעודת חיסיון נוספת אשר על ההחלטה המתייחסת אליה אין ערעור. עתירתו נדונה בפני השופטת שטרסברג-כהן בכמה שלבים. הדיון הראשון התקיים ביום 16.11.1997, לפני סיום פרשת התביעה. השופטת שטרסברג-כהן הציעה כי המערער

ז

יעיד בלי שתחול עליו תעודת חיסיון, ולאחר מכן, במידת הצורך, יובא העניין שנית לדיון בבית-המשפט העליון בנוגע לעדותם של עדי הגנה אחרים. הצדדים קיבלו הצעה זו, וכך הוחלט.

א

לאחר סיום עדות המערער בבית-המשפט לא הגיעו הצדדים להסדר מוסכם ביניהם בנוגע לתחולת תעודת החיסיון על עדי הגנה פוטנציאליים. לפיכך פנה בשנית סניגורו של המערער לבית-משפט זה. בדיון זה, מיום 26.3.1998, הוצג בפני בית-המשפט המסמך מב/1, החתום על-ידי גורם בכיר ממשרד הביטחון, ואשר יש בו התייחסות להיבט עיקרי שאותו העלה הסניגור בעתירה לגילוי ראיות חסויות. המדינה הסכימה כי מסמך זה יוצג לבית-המשפט במסגרת הקבועה [בסעיף 128 לחוק העונשין](#), וכי הוא יהיה בידעת סניגורו של המערער בלבד. לאחר שנשמעו טיעוני הצדדים בדיון זה בפני בית-המשפט, קיבלה התביעה את המלצת בית-המשפט והצהירה כי לצורך המשפט המדינה מוכנה לצאת מתוך הנחה, בלי להודות באמיתותה, כי למדינת ישראל, משיקוליה, היו יחסי מסחר עם מדינות שאין לה יחסים דיפלומטיים עמן, ובכלל זה מדינות אויב כהגדרתן בחוק הפלילי, וכי המערער ידע את העובדות הנ"ל. בית-המשפט החליט, כי בהתחשב במסמך מב/1 האמור להימסר לבית-משפט קמא, ובהתחשב בהצהרה הנ"ל, נראה כי מתקיים האיזון הראוי בין הגנת המערער ובין שיקולי ביטחון המדינה. על ההחלטה הנ"ל הוגשה לנשיא בית-המשפט העליון בקשה לקיום דיון נוסף ([9/98 1908](#) מנבר נ' מדינת ישראל [14]). הבקשה נדחתה. דיון שלישי בעניין תעודת החיסיון התקיים לאחר הרשעת המערער ועובר למתן גזר-הדין. בדיון זה ביקש הסניגור לקיים עיון מחדש בהחלטה הנ"ל של בית-המשפט העליון לצורך הבאת ראיות לטיעון בעונש. בית-המשפט קבע, כי לא חלה כל התפתחות המצדיקה את שינוי החלטתו הקודמת של בית-המשפט.

ב

ג

ד

ה

66. המחלוקת בנוגע לתעודת החיסיון נוגעת לשתי סוגיות: האחת דיונית והאחת מהותית. מההיבט הדיוני, בקשת סניגורו של המערער לבטל את תעודת החיסיון מהווה בעצם ערעור על החלטת שופט בית-משפט זה בעתירה לגילוי ראיה. השאלה היא אם קיימת זכות ערעור על החלטה זו, ומהו המקור הנורמטיבי לכך. מההיבט המהותי, השאלה העולה היא אם הטלת תעודת החיסיון פגעה באופן ענייני ביכולתו של המערער למצות את הליך הגנתו במידה המצדיקה את ביטול הרשעתו בדיון.

ו

ז

הסוגיה הדיונית מעוררת שאלה לא קלה אשר טרם הוכרעה על-ידי בית-משפט זה. השאלה היא – אם לבית-משפט זה, ביושבו כערכאת ערעור על פסק-דין של בית-משפט מחוזי, יש סמכות לבקר גם החלטה שנתן שופט בית-משפט זה במסגרת בקשה לגילוי

ראיה לפי סעיף 44 לפקודת הראיות. סניגוריו של המערער עונים על שאלה זו בחיוב. לדעתם, החלטת שופט בית-משפט זה בהליך של בקשה לגילוי ראיה דינה כדין החלטה בהליך ביניים שקיים בגדר ההליך הפלילי, וזאת בשל אופיו האינצידנטלי של ההליך. לפיכך המערער זכאי לערער על החלטות אלה בגדר הערעור על פסק-דינו. לעומתם, המדינה טוענת, כי קיים הבדל דיוני משמעותי בין החלטה אינצידנטלית במסגרת משפט פלילי ובין החלטה בראיה חסויה. ההבדל נעוץ בכך שהחלטות במשפט פלילי מתקבלות על-ידי המותב שדן בתיק עצמו, ומכיוון שאין במשפט פלילי ערעור נפרד עליהן, הערעור נעשה במסגרת הערעור הכללי על הכרעת-הדין. לעומת זאת עתירה לגילוי ראיה חסויה מנימוקים של ביטחון המדינה נדונה בבית-המשפט העליון, והמותב הרגיל אשר דן בתיק בבית-המשפט המחוזי אינו מקבל בסוגיה זו החלטה כלשהי. יתרה מכך, לערכאת הערעור יש סמכות לדון בהחלטות ביניים של בית-משפט בערכאה ראשונה, לפי חוק בתי המשפט [נוסח משולב]. אולם, חוק בתי המשפט [נוסח משולב] אינו כולל הוראה המסמיכה את בית-המשפט העליון לבחון במסגרת הערעור החלטה של שופט בית-המשפט העליון. ב"ד 9/1908/98 הנ"ל [14] השאיר הנשיא ברק את השאלה הדיונית האמורה בצריך עיון. לאור ההחלטה בהיבט הענייני של טענת המערער, כפי שתפורט בסמוך, אותיר אף אני את ההכרעה בשאלה זו למקרה שבו הדבר יידרש.

א

ב

ג

ד

67. האם ההחלטה לדחות את הבקשה לגילוי הראיות החסויות פגעה בהליך הגנת המערער באופן המצדיק את ביטול הרשעת המערער? דעתי היא שהתשובה לכך שלילית, וזאת ממכלול הטעמים האלה:

ה

(א) ...

(ב) חשוב לציין כי לפי החלטת השופט שטרסברג-כהן, על עדות המערער עצמו לא הוטל חיסיון כלשהו. המערער היה רשאי להעיד על כל עניין בהקשר זה ולהמציא לבית-המשפט כל ראיה התומכת בטיעונו. עובדה זו מערערת את טענת המערער בנוגע לחוסר יכולתו, לכאורה, לבסס את טענתו, שלפיה מעשיו לא לוו במחשבה הפלילית הנדרשת בחוק. ברי, כי היסוד הנפשי של העבירה נמדד על-פי מודעותו הסובייקטיבית של המערער לגבי היותה של איראן מדינת אויב... מכאן, שקו ההגנה שנקט המערער בנוגע לשאלת מודעותו לנסיבה זו לא נפגע כלל (לדיון במודעות המערער לעובדות ולנסיבות העבירות שבהן הורשע ראו בפסקאות 44-47 לעיל).

ו

ז

(ג) אשר לקו ההגנה האחר שנקט המערער, ולפיו בראיות החסויות היה כדי להשליך על השאלה אם מתקיימת הנסיבה של מדינת אויב, אף לעניין זה לא פגעה תעודת החיסיון בהגנת המערער. זאת, משום ששאלת הגדרתה של איראן כמדינת אויב תלויה בהגדרת מונח זה בחוק. החוק אינו כולל, בגדר מרכיביו, התייחסות לעניין קשרי מסחר עם מדינה אחרת, אלא הוא מגדיר "אויב" לפי פראמטרים אחרים אשר נבחנו לעיל.

(ד) ...

ב

בנסיבות האמורות אין מקום, עניינית, להתערב בהחלטת השופטת שטרסברג-כהן, ומכל מקום, החלטתה לא גרמה למערער עיוות דין.

1. העונש

ג

68. המערער ערער, לחלופין, על חומרת העונש שהוטל עליו. גם דינו של חלק זה של הערעור להידחות. תמורת בצע כסף ביצע המערער עבירות ביטחוניות חמורות, אשר יש בהן לפגוע במדינה ובביטחונה. כפי שציין בית-המשפט המחוזי, מקרהו של המערער הוא אחד המקרים החמורים ביותר של עבירות ביטחוניות שנדונו אי-פעם בבית-משפט במדינה, ואשר בוצעו על-ידי אזרח ישראלי כנגד ביטחון המדינה.

ד

המערער היה מעורב בביצוע עבירות חמורות אלה במשך תקופה של שנים אחדות, מאז נחתם ההסכם ת/2. במשך תקופה זו הוצב בפני המערער מספר רב של תמרידי אזהרה, אשר לו שעה להם היה חדל מדרכו הרעה. אלא שהמערער לא חדל ממעשיו גם לאחר שידע שקיימים נגדו חשדות. אף לאחר שנדרש להפסיק את עסקיו עם האיראנים ולאחר שהצהיר לא פעם ולא פעמיים כי הפסיקם, המשיך המערער במגעיו עם האיראנים ובביצוע התחייבויותיו כלפיהם. לדוגמה, הוברר שבמשך תקופה לא קצרה לאחר שהחל להיחקר בנושא אספקת חל"כ לאיראנים, המשיכו משאיות ובהן ציוד להקמת המפעל לייצור חומר ט' לנסוע לאיראן, והמערער המשיך לתבוע ולקבל את התמורה בעבור ביצוע חלקו בהסכם עם האיראנים. זאת ועוד, המערער נתבקש על-ידי שירותי הביטחון להמציא להם אינפורמציה ומסמכים. במקום לעשות כן, העלים המערער והשמיד מסמכים, תוך שהוא מכזב בשירותי הביטחון כאילו הוא משתף עמם פעולה.

ה

אכן, כישלוננו של המערער הינו כבד. כשנמצא בצומת שבן, מצד אחד, מעשיו עלולים לפגוע במדינתו והוא יודע זאת, ומצד אחר, אם יימנע מביצועם יפסיד ממון, לא

פ"ד נה(2) 150
השופט ת' אור
עמד המערער בפיתוי. בברירה שבפניה עמד, העדיף את הממון לכיסו על פני ביטחון מדינתו וטובתה.

א

בקובעו את העונש, לא נעלמו מעיני בית-המשפט המחוזי נסיבותיו האישיות של המערער וכן טיעונים נוספים שהועלו במסגרת הטיעונים לעונש. מסכים אני עם קביעתו כי נוכח חומרת העבירות ונסיבותיהן, מחוירות נסיבותיו האישיות של המערער. אשר-על-כן דעתי היא שהעונש שהוטל על המערער הינו הולם ואינו מצדיק התערבות.

ב

מסקנת כל האמור לעיל היא כי דין הערעור – על שני חלקיו – להידחות.

השופט א' מצא

ג

אני מסכים.

השופט י' קדמי

ד

אני מסכים.

הוחלט כאמור בפסק-דינו של השופט אור.

ניתן היום, ח' בכסלו תשס"א (5.12.2000).

ה

ו

ז

- * דיון פלילי – הסכמים בין תביעה לנאשם – הסכם שלא להעמיד לדין
האם מחייב – השיקולים להכרה בתוקפו של הסכם כזה – השתחררות הרשות
מההסכם – אימתי.
- * משפט מינהלי – הבטחה שלטונית – הבטחה שלא להפעיל סמכות
האם מחייבת – השיקולים למתן תוקף להבטחה כזו – השתחררות מההבטחה –
הבטחה שלא להעמיד לדין פלילי.
- * משפט מינהלי – הבטחה שלטונית – חזרה ממנה
התנאים לחזרה – הבטחה המותנית בקיום תנאי מצד האזרח – והאזרח הפר את
התחייבותו.
- * עונשין – מחשבה פלילית – מטרה
מהי – הוכחת הכוונה המיוחדת – היזקות להילכת הצפיות.
- * עונשין – עבירות – ביטחון המדינה
מהי מדינת אויב – סיוע לאויב – היסוד העובדתי – היסוד הנפשי – הוכחת היסוד
הנפשי.
- * ראיות – סרטי הקלטה – קבילותם
הנטל להוכיח את התקיימות תנאי הקבילות – האפשרות להיזקק להודאה מפורשת
או משתמעת של הנאשם כי הראיה משקפת את תוכן השיחה.
- * ראיות – עדים – חיקור דין
התנאים לאישורו – על-פי הכללים הרגילים לעניין הזמנת עדים.

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש](#)

[כאן](#)